

L
9124
9n

คำนำ

วิทยานิพนธ์เรื่อง "ภาษาบาลีและสันสกฤตที่เกี่ยวข้องอยู่ในภาษาไทย" นี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับหลักวิชาและความคิดเห็นบางอย่างทางนิรุกติศาสตร์ ข้าพเจ้าได้อาศัยข้อความบอกเล่าและปรากฏาของพระยาอนุมานราชธน ที่แสดงแก่นิสิตศึกษาศาสตร์ ณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2482 เป็นหลัก และในส่วนที่เกี่ยวกับภาษาสันสกฤตและบาลี ข้าพเจ้าได้รับความกรุณาจากท่าน ป.ส. ศาสทรี และหลวงเทพคุณานุสิญจน์ อาจารย์ที่ปรึกษาครูวและแก้ไข ส่วนที่เกี่ยวกับภาษาไทยโดยทั่วไปนั้น พระวรเทพยพิสิญจน์ อาจารย์ผู้ควบคุมได้เป็นผู้แนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องบางสิ่งบางอย่างให้

ข้าพเจ้าขออภิวาทถึงพระคุณอันได้รับแก่บรรดาอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิที่กล่าวมาแล้วไว้ในโอกาสนี้ด้วย

บรรจบ พันธุเมธา

สารบัญ

ภาคที่ 1

ตำนานภาษาบาลีและสันสกฤต

ความแตกต่างระหว่างภาษาบาลีและสันสกฤต

ความแตกต่าง เรื่องเสียงสระ

สระ — เสียงสระสันสกฤตตรงกับสระพม่าที่มีในบาลี

— การปิดและทอนเสียงสระ

พยัญชนะ — พยัญชนะสันสกฤตตรงกับพยัญชนะพม่าที่มีในบาลี

— เขียนเสียงกันไปตามความนิยม

พยัญชนะเสียงหนัก

พยัญชนะประสม — 1. วิจิตรวาทกิจ

2. วิจิตรวาทกิจเสียง

การสับเสียง

การแตกต่างเรื่องความหมาย

ภาษาเป็นสิ่งที่มีชีวิตเหมือนสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย เพราะภาษาอาจจะเกิด เจริญเติบโต และดับสูญไปได้ ผู้ที่เป็นเจ้าของภาษาก็ต้องรู้จักผูกพันบำรุงเลี้ยงภาษาให้ดำรงชีวิตและเติบโตยิ่ง ๆ ขึ้น แต่สิ่งที่มีชีวิตจะเติบโตขึ้นเต็มที่ด้วยตนเองโดยไม่ต้องอาศัยผู้อื่นเลยนั้นย่อมไม่ได้ ภาษาที่เช่นนั้น จะเติบโตและกว้างขวาง สืบพืชพันธุ์ต่อไปได้ ต้องอาศัยภาษาอื่นเข้ามาช่วยด้วย ในเมื่อภาษาของเรามีคำใช้ไม่พอแก่ความต้องการ การคบหาสมาคมกันระหว่างชาติจึงเป็นสิ่งจำเป็น ยิ่งภาษาไทยกำเนิดในดินแดนที่สะดวกแก่การคมนาคม อาจจะติดต่อกับมาค้าขายถึงกันได้ง่าย ภาษานั้นย่อมมีภาษาอื่นมาปะปนมาก เช่น อย่างภาษาไทยกลางที่ได้เข้ามามีอยู่ในแหลมอินโดจีน อันเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ อาจติดต่อกับดินแดนใกล้เคียงได้หลายทาง ทั้งทางบกและทางเรือ ออ๒๐๑๓๒๐๑๔๒๕๖๗ ภาษาไทยจึงอุดมไปด้วยภาษาต่างประเทศ ถ้าจะแยกแยะภาษาไทยออกและเลือกแต่คำที่เป็นคำไทยแท้ ๆ ออกแล้ว จะได้เห็นส่วนที่เหลือเป็นภาษาต่างประเทศมีจำนวนไม่น้อย เป็นภาษาของชนชาติต่าง ๆ ซึ่งไม่แต่เพียงภาษาของเพื่อนบ้านใกล้เคียง เช่น มอญ เขมร ขวา มลายู ยังเป็นภาษาของผู้ที่อยู่ห่างไกลออกไป เช่น อินเดีย อิหร่าน อาหรับ และภาษายุโรป อีกด้วย ในบรรดาภาษาต่างประเทศเหล่านี้ ภาษาของชนชาติอินเดีย คือ บาลี และสันสกฤต ได้มีส่วนสำคัญในภาษาไทยยิ่งกว่าภาษาอื่น ๆ เพราะได้สร้างเนื้อนํ้าให้แก่ ภาษา ได้ให้ศัพท์เกี่ยวกับความรู้สึก ความนึกคิด ตลอดจนศัพท์เกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งเรายังมีไม่พอใช้ ทั้งยังให้ศัพท์ที่เรามิใช้อยู่แล้วด้วย จึงทำให้ภาษาไทยนี้ยิ่งมีคำใช้เหลือเฟือ จนต้องนำคำไทยไปเป็นภาษาของคน

สามัญ และยกย่องคำบาลีและสันสกฤตที่เราได้มาใช้ใหม่ให้เป็นศัพท์ของชนชั้นสูง และของผู้ที่ได้รับการศึกษามาเป็นอันมากแล้ว กล่าวคือ เป็นราชาศัพท์ และ ศัพท์ในวรรณคดี จึงนับว่าภาษาไทยยัง เป็นหนี้บุญคุณภาษาทั้งสองอยู่เป็นอันมาก

ด้วยเหตุที่ภาษาบาลีและสันสกฤตมีความสำคัญอยู่ในภาษาไทย เรา จึงจำเป็นต้องรู้ความเป็นมาของภาษาทั้งสอง เพื่อเป็นประโยชน์ในการพิจารณา ศัพท์ ว่าศัพท์ใดเป็นภาษาไทย หรือเป็นภาษาบาลีสันสกฤต หรือเป็นศัพท์ที่ เราแปลงมาจากภาษาทั้งสอง เพราะเราไม่อาจจะออกเสียงให้ตรงตามภาษาเดิมได้ เป็นต้น เราก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามความสะดวก บางคำก็ แปลงรูปจากบาลี บางคำก็แปลงจากรูปสันสกฤต และบางคำก็มีความหมายใน ภาษาไทยต่างออกไปจากความหมายในภาษาเดิม

ตำนานภาษาบาลีและสันสกฤต

แต่เดิมเชื่อกันว่า ภาษาบาลีเป็นภาษาที่ฉีกก้นกบจากภาษาสันสกฤต ได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขรูปศัพท์ของสันสกฤตให้ออกเสียงง่ายขึ้น และถือเป็นกฎเกณฑ์ไว้ในภาษา แต่ตามที่มีผู้ทำการค้นคว้าใหม่ ใ้รู้ให้เห็นว่า ภาษาบาลี ไม่ใช่ภาษาที่เกิดจากสันสกฤต ถึงแม้ว่าภาษาทั้งสองจะมีความสัมพันธ์กัน อย่างใกล้ชิด และไ้มีความสำคัญในอินเดีย และดินแดนบางแห่ง เคียงบ่าเคียงไหล่กันมา แต่ก็เป็นอิสระแก่กัน เพราะต่างก็ได้เปลี่ยนแปลงและกลายรูป มาจากภาษาอริยกะทั้งคู่ ซึ่งจะแสดงให้เห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับภาษายุโรปที่เกิดจากตระกูลภาษาเดียวกัน เช่น ทม (ทำให้เชื่อง) to tame ในภาษาอังกฤษ และ พจน. bond เป็นต้น

การที่กล่าวว่า ภาษาทั้งสองกลายรูปจากภาษาอริยกะนั้น ก็เพราะ ได้มีบุคคล เชื้อชาติอริยกะ ซึ่ง ไม่ปรากฏถิ่นฐานที่อยู่แน่นอนว่ามีหลักแหล่งอยู่ที่ใด ไ้บุกรุกเข้าไปในอินเดียและอินเเดีย ดังนั้นฐานันท์ว่า คง เขามาทางตะวันตก

เจียง เหนือของอินเตียแถบลุ่มน้ำโขงนั้น แล้วได้กระจัดกระจายแยกย้ายกันไปตามดินต่าง ๆ ทางตอนกลางของประเทศอินเตีย ซึ่งเรียกว่า มัชฌิมประเทศ ทลออกไปจนแถบลุ่มน้ำคงคา ตามธรรมชาติของผู้คนที่มีความเจริญสูงกว่า ย่อมจะเผยแผ่ความเจริญก้าวหน้าของตนให้แก่ชนพื้นเมือง และในเวลาเดียวกัน ย่อมได้รับบางสิ่งบางอย่างจากชนพื้นเมืองโดยไม่รู้ตัว เพราะฉะนั้น ภาษาของพวกอริยะและภาษาอินเตียของชนพื้นเมืองจึงได้ปะปนกัน และด้วยเหตุที่ดินแดนกว้างใหญ่ไพศาล การติดต่อกันระหว่างดินหนึ่งกับอีกดินหนึ่งจึงเป็นไปได้โดยยากลำบาก ทั้งเมื่อพวกอริยะกระจายไปถึงอินโด ไคโป และสมกับภาษาถิ่นนั้น ภาษาของตนก็ห่างไปจากเดิม จึงทำให้เกิดเป็นภาษาถิ่นขึ้น ได้เป็นไปดังที่พระยาอเนมานราชชนกล่าวไว้ในหนังสือ "ศิลปะและวรรณคดี" ตอนที่ ๒ ดังต่อไปนี้

"สันสกฤตเป็นภาษาของพวกพราหมณ์ คือพวกนักปราชญ์ราชบัณฑิตในอินเตีย เคนทิกก็เป็นภาษาถิ่นหนึ่งของชาวอินเตียที่เป็นชาวอริยะ ภาษาถิ่นครั้งโบราณของเขาเรียกว่า ภาษาปราคฤต ภายหลังนักปราชญ์ของเขาคนหนึ่งชื่อ เมกนิ ได้รวบรวมหลักต่าง ๆ ในภาษาที่มีอยู่ในคัมภีร์พระเวท จัดแต่งเป็นตำราไวยากรณ์ขึ้น ให้ชื่อเป็นภาษาที่มีแบบแผนตามหลักไวยากรณ์ที่ว่า "ภาษาสันสกฤต" สันสกฤตจึงกลายเป็นภาษาที่มีหลักและระเบียบเรียบร้อย และถือเป็นภาษาสูง เพราะใช้อยู่ในคัมภีร์พระเวท ซึ่งชาวอินเตียที่นับถือลัทธิศาสนาพราหมณ์ และลัทธิศาสนาฮินดูย่อมยกย่องว่าศักดิ์สิทธิ์ ผู้ที่รู้ภาษานี้ก็เป็นชนรณะ ย่อมมีแต่พวกพราหมณ์ ซึ่งเป็นบัณฑิตเท่านั้น แต่เดิมมาพวกพราหมณ์มีความเห็นและเชื่อว่า สันสกฤตเป็นต้นกำเนิดของภาษาปราคฤต คือภาษาที่ประชาชนใช้พูดกัน在地ต่าง ๆ ในมัชฌิมประเทศของอินโดถึงทุกวันนี้ก็ยังเข้าใจกันอยู่ว่าเป็นเช่นนั้น แท้จริงคามที่นักปราชญ์ทางภาษา

ได้ค้นคว้าและสอบสวนต่อมา ลงความเห็นเป็นยุติว่า ภาษาสันสกฤตก็ ภาษาปรากฤต หรือภาษาถิ่นของอินเดียในโบราณคดี ตลอดจนภาษาต่าง ในสมัย ประเทศของอินเดีย ที่ใช้พูดกันอยู่ในปัจจุบันนี้ ย่อมสืบมาจากภาษาเดิมทั้งนั้น ภาษาเดิมที่ว่านี้ ในสมัยก่อนยุคพระเวท คือ ตั้งแต่ 3000 ปีกว่าขึ้นไป แยก ออกเป็นสองทาง ทางหนึ่งเป็นสันสกฤต ซึ่งภายหลังเป็นภาษาตาย คือ ไม่ ได้ใช้พูดกันเป็นปรกติในภาษาแล้ว อีกทางหนึ่งเป็น ปรากฤต หรือภาษาถิ่น ของอินเดียในสมัยโบราณ แล้วภาษาปรากฤตนี้ภาษาหนึ่ง คือภาษาแห่งแคว้น มคธ ซึ่งเรียกว่ามคธี หรือมคธ ได้กลายมาเป็นภาษาพิหารแห่งแคว้นพิหาร คือ แคว้นมคธในปัจจุบันนี้ และเป็นคนละภาษากับภาษาบาลี

ชาวอินเดียนิยมสันสกฤต ว่าเป็นภาษาสูง เพราะเป็นภาษาที่มี ไวยากรณ์ และเป็นภาษาในคัมภีร์พระเวท สรรพคำรา ความรู้ และ เรื่อง ต่าง ๆ ที่แต่งและเขียนขึ้นไว้เป็นหนังสือ จึงใช้สันสกฤตเป็นส่วนมาก

ส่วนภาษาบาลีนั้น เป็นภาษาที่ใช้อยู่ในคัมภีร์พุทธศาสนาโดยเฉพาะ เดิมจะเป็นภาษาถิ่นใดถิ่นหนึ่งของอินเดีย ที่เรียกว่ามคธี หรือเป็นภาษาที่ ตั้ง ขึ้นใช้ในคัมภีร์พุทธศาสนา ก็ยังทราบไม่แน่แน่นอน แต่ก็ เป็นภาษาที่มีระเบียบ แบบแผนตามหลักไวยากรณ์ เป็นหนึ่งของเดียวกับภาษาสันสกฤต

ความแตกต่างระหว่างภาษาบาลีและสันสกฤต

ถึงแม้ภาษาทั้งสองจะมีหลักไวยากรณ์เช่นเดียวกันทั้งกล่าวมาแล้ว เพราะเป็นภาษาตระกูลวิภัติปัจจัยตระกูลเดียวกัน และต่างก็ได้เปลี่ยนแปลงมาจากแม่ภาษาเดิมด้วยกันก็ตาม แต่ยังเห็นได้ว่ามีข้อแตกต่างในส่วนเสียงและความหมายของศัพท์อันจะเปลี่ยนแปลงไปสู่แต่เหตุการณ์ สิ่งแวดล้อม และเวลา

ความแตกต่างระหว่างภาษาบาลีและสันสกฤตในประการสำคัญๆ มีดังนี้
กล่าวต่อไปนี้

ความแตกต่างที่เกี่ยวกับเสียง

แม้ว่าภาษาบาลีและสันสกฤตจะได้เปลี่ยนมาจากภาษาเดิมอันเป็นแม่ภาษาเดียวกัน แต่เกณฑ์เสียงของแต่ละภาษายังแตกต่างกัน ศัพท์ที่ใช้จึงได้แตกต่างกันไปตามเกณฑ์เสียงของภาษาตนๆ และศัพท์ในภาษาเดิมที่นำมาใช้แตกต่างกันไปในแต่ละภาษานั้น ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยอาศัยฐานที่เกิดใกล้เคียงเป็นหลัก ซึ่งจะจำแนกให้เห็นในส่วนสระและพยัญชนะต่อไป

สระ

ทวนเหตุที่สระในภาษาบาลีมี ๘ ตัว คือ อะ อา อิ อี อุ ฌ และ เอ โอ ข้อนี้อันสันสกฤต ซึ่งมี โอ เอา และ ฤ ฌา ฤ ฌา เพิ่มขึ้นรวม ๑๒ ตัว อักษรวิธีของบาลีและสันสกฤตจึงไม่เหมือนกัน เสียงภาษาเดิมจะเพี้ยนมาเป็นเสียงสระที่มีอยู่ในบาลี และมีที่เกิดใกล้เคียงกันเสมอ จึงพอจะจัดเข้าเป็นกฎเกณฑ์ได้ว่า

เสียงสระในสันสกฤตตรงกับเสียงสระเท่าที่มีในบาลี

สันนิษฐานตามอักษรวิธีสันสกฤต เชื่อได้ว่า แม่ภาษาต้องมีสระ โอ เอา แต่บาลีไม่มีสระเช่นนี้ใช้ เมื่อได้ยินเสียง "โอ" หูจะฟังเป็นเสียงที่ตนมี

อยู่และอยู่ใกล้กัน อันใดแก่เสียง "เอ" ฉะนั้นเสียง เอ ในบาลี จึงใช้แทน
ทั้งเสียง เอ และไอในสันสกฤต และ "เอา" ก็เช่นเดียวกัน หูจะได้ยินเป็น
เสียง ไอ เพราะบาลีมีแค่ไอ และ โอมที่เกิดใกล้กันพอจะเพี้ยนกันได้ เสียง
ไอ ในบาลี จึงใช้แทนเสียงทั้ง ไอ และเอา ในสันสกฤต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เอ บาลีแทน เอ และไอ สันสกฤต เช่น

ไอ ส. ไวยนุต - เอ บ. เวชนุต (รถของพระอินทร์)

สุวรี - เสรี (ตามใจตน)

ไมเรย เมรย์ (ของของ)

ไวฑูรย์ เวฑูรย์ (แก้วไพฑูรย์)

เอ ส. เวช - เอ บ. เวช, เวฑู (ไม้ไผ่)

เวช เวช (ความปรากฏโดยอาศัยเครื่องแต่งตัว เป็น
ตน, เพศ)

เสนา เสนา (กองทัพ)

เสวก เสวก (คนรับใช้)

เรชา เรชา (เส้นไผ่)

ไอ บาลีแทน ไอ และเอา สันสกฤต เช่น

เอา ส. อุกษะหิณ - โย บ. อุกษะหิณ (กองทัพขนาดหนึ่ง)

เมาลี โมลี (สีระ, มงกุฎ, ยอด)

เลากย โลกีย (ที่เกี่ยวกับโลก)

หมายเหตุ รูปศัพท์สันสกฤตทั้งหมดใช้ตามเลกซ์กาเกม (lexo) ไม่ได้เพิ่มวิจิ
ปัจจัย นอกจากที่มีประโยชน์โดยจะเพาะเท่านั้น

เฮา ส. เคาตม - โฮ บ. โคตม (ผู้สืบมาแต่โคตม)

โอ ส. โคมร - โอ บ. โคมร (นอก)

ໂປກ ໂປກ ໂປກ (ລູກ)

โมท โมท (ความหลง)

โลหิต โลหิต (เลือก)

นอกจากจะใช้ เอ แทน ไอ และ โอ แทน เอา แล้ว ยัง มาสียงใช้
อิ แทน ไอ และ อู แทน เอา อีกด้วย เพราะ อิ ก็เป็นสระที่มีส่วนประกอบอยู่ใน
เสียงไอ และ อู เป็นสระที่มีส่วนประกอบอยู่ในเสียงเอ เช่นเดียวกัน

อิ บาดิแทน ไอ่ สัน.

ไอ ส. ไอศวรบ — อิ บ. อิศสริบ (ความเป็นใหญ่)

เภา ส. เภาทุขตย — อุ บ. อุทจจ (ความหึง ข. ความหึง ร่น ข.)

ส่วน ฤ ฎา ฎ ฎา ที่สันสกฤตถือว่าเป็นสระนั้นไม่มีที่ใช้ในบาลี ฉะนั้น
เมื่อต้องการใช้คำที่ประกอบด้วย ฤ ฎา ฎ ฎา บาลีจึงต้องใช้เสียงสระอื่น ที่พอ
จะออกเสียงใกล้เคียงได้ เช่น เสียงที่แทนก็เป็นเสียงสระ อา ที่ตามีอยู่ ฤ จึง
กลายเป็นเสียง อะ บ้าง อิ หรือ อุ บ้าง ในภาษาบาลีดังต่อไปนี้

ด ในสันสกฤต เป็น อะ ในบาลี เช่น

๑ ส. สนุสฤฤฤ - ๑๖ บ. สฤฤฤ, สฤฤฤ (ตกแดงสีแดง)

คฤหา คห (บ้านเรือน)

ປຸດທະ ປຸດທະ (ປະເພດ)

พุทธทศ ทศทศ (หัวใจ)

นิคฤหิต นิคฤหิต (ที่ย้ายยังไว้แล้ว)

ฤ ในสันสกฤต เป็น อิ ในบาลี เช่น

ฤ ส.	มฤค	-	อิ บ.	มิก	(เนื้อ)
	ทฤษฏี			ทิกฺขิ	(สายตา, ความเห็น)
	ศฤงคาร			สิงคาร	(ความรัก)
	ฤทธิ			อิทธิ	(อำนาจ)
	ฤษี			อิสี	(ฤษี)

ฤ ในสันสกฤต เป็น อุ ในบาลี เช่น

ฤ ส.	มฤท	-	อุ บ.	มุต	(อ้อนนุ่ม)
	มฤษา			มุสา	(ปด)
	ปุฤชา			ปุรุชา	(คำถาม)
	สปุฤศติ			ศุสุติ	(เขาย้อมสัณณิสี)
	วฤทธิ			วูทธิ	(การเติบโต)
	ฤตุ			อุตุ	(ฤดู)

การปิดและทอนเสียงสระ

สระเสียงสั้นอาจปิดเสียงให้ยาว หรือสระเสียงยาวอาจทอนให้สั้นลงได้ ในเมื่อต้องการให้ฟังไพเราะ และออกเสียงได้นัด แต่มีใช้ว่าจะปิดและทอนเสียงทุกโอกาส จะทำต่อเมื่อมีเหตุผลพอ ดังต่อไปนี้ คือ

การปิดเสียงสระ จะปิดเสียงต่อเมื่อ

๑. ต้องการจะแทนเสียงที่หายไป เพราะตามธรรมชาติ บาลีไม่นิยมออกเสียงพยัญชนะประสม ศัพท์ที่เป็นพยัญชนะประสมจึงมักคัดออกเป็นพยัญชนะเดี่ยวบ้าง และต้องปิดเสียงสระให้เป็นสระเสียงยาวเพื่อให้ขนาดเสียง เป็นไปคงเดิม เช่น

อะ ส. วลก - อา บ. วาก (แปลอกไม้)

อิ ส. กฤษิ - อี บ. กสิ (การใจ)

๒. ต้องการบ่นเสียง เมื่อสระเสียงสั้นอยู่ท้ายศัพท์ย่อมออกเสียงไม่สะดวก จึงต้องปิดเสียงสระออก เช่น

อุ ส. ฤ - อุ บ. ฤ (แคว้นฤ)

สรบุ - สรภู (ชื่อแม่น้ำสายหนึ่ง)

กิริยทอนเสียงสระ จะเกิดขึ้นคือเมื่อ

1. บาลีกลืนเสียงพยัญชนะประสมให้เป็นพยัญชนะชั้น จึงต้องตัดให้สั้น

ฉ. ~~กิริยทอนเสียงสระ~~ เช่น

อา ส. ฑาญ - อ๑ บ. ฑ๑ (น้ำตา)
ปะ๑ติ ป๑ติ (การถึง, การไต่)
ราษ๑ร ร๑ (แคว้น)

อี ส. วนิปก - อี บ. วนิพ๑ก (คนขอทาน)
อิ๑สา อิ๑ฉา (ความอยากได้)
กิ๑ติ กิ๑ติ (เกียรติ)

อุ ส. ปุ๑ว - อุ บ. ปุ๑พ (กอน)
สุ๑นย สุ๑น (ว่างเปล่า)
สุ๑ทร สุ๑ท (ฉนวนระยะที่ 4)

หรือที่นำหน้าพยัญชนะอนุนาสิก ก็มีกทอนเช่นเดียวกัน คือ

อา ส. อา๑ชญา - อ๑ บ. ๑ชญา (ทำให้รู้คือ สังข., ความตรัสรู้ของพระองค์) ^{๑๑}
๑า๑นย ๑๑นญา (ขาว)
๑า๑นติ ๑นติ (ความสงบ)

พยัญชนะ เป็นไปเช่นเดียวกับสระ คือกลายไปเป็นเสียงเท่าที่
ในภาษาของตน เพราะพยัญชนะของบาลีและสันสกฤตมีไม่ตรงกับที่เดียว
คือบาลีมีแค่เพียง ๓ เดียว แก่สั้น. มี ค, ฆ, ส ฉะนั้น จึงทำให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงไปคือ

๑. ค, ฆ, ส ของ ส บาลี ไป ส แทนบ้าง เพราะมี ส เสียง
เสียงเดียว เช่น

ค ส. ศฤทฺฐา	ส บ. สฤทฺฐ (ความเป็นพระอินทร์)
สรณ	สรณ (ที่พึ่ง)
สณฺหา	สณฺหา (รัก, อนุ)
๒ ส. ฆฤทฺฐา	ส บ. สณฺหา (รัก, อนุ)
๓ ส. สาทฺร	ส บ. สาทฺร (มีความเชื่อเพื่อ)
สัศฤทฺฐ	สฤทฺฐ, ฐ - (ศกแต่จริงแล้ว)
สมรณ	สรณ (การระลึก)

บางทีใช้ จ, ฉ แทนบ้าง เพราะเสียงจะเหมือนกันไปได้ เช่น

ค ส. คว	จ บ. จว (ศก)
คาว	ฉาป (ลูกศร)
๒ ส. กุณฺณ	จ บ. จณ (การเชิญ, มหรรค)
กุณฺนา	จนา (แผ่นดิน)
ฆฤทฺฐ	จพฺพณ (6 สี)
ฆพฺพณ	จพฺพณ (6 งา)
๒ ส. กุฬฺส	จ บ. จุลล (เล็ก, เลว)

และไม่มีทั้งบาลีและสัน. ต่างมี ศ และ ท ใช้ แต่แล้วต่างเลือกใช้ภาษา
ละตามความนิยมของผู้พูด คือบาลีได้เลือกใช้ ศ, ท. แต่สันสกฤตใช้ ท,
ธ หรือบางทีสัน. ใช้ ฏ แต่บาลีใช้ ศ ก็มี เช่น

71 8. 2571 71 11. 2572 (2571)

777 777 (0278)

ไทยรบ เวศุรบ (ไทยรบ)

2. 7. 1970 W. L. 1277 (16275)

ရက်စွဲ ရက်စွဲ (စဉ်)

๒. วิจัย ๓. วิจัย (วิจัยเฉพาะ)

พยาน: เลียงหมัก

การจัดลำดับภาพยนตร์ภายในวาระของบาลีและสันสกฤต คือ จัดให้ภาพยนตร์ลำดับที่ ๒ และที่ ๔ ของแต่ละวาระ เป็นภาพยนตร์เสียงหนัก ซึ่งจะปรากฏชัดเมื่อแสดงให้เห็นเป็นอักษรโรมัน คือ

ພະຍາຍາມ ຈະ

$$n = k \quad x = kh \quad (n \neq \infty) \quad n = g \quad x = gh \quad (n \neq \infty) \quad \text{and}$$

พยัญชนะวรรค จ จ = c, ฉ = ch (จ+ห), ฌ = j, ฎ = jh (จ+ห), และญ
 พยัญชนะวรรค ฉ ฉ = c̣, ฐ = ch (ฉ+ห), ท = d, ฒ = dh (ท+ห), และ น
 พยัญชนะวรรค ค ค = c̣, ฌ = ch (ค+ห), ท = d, ฐ = dh (ท+ห), และ น
 พยัญชนะวรรค ป ป = p, ผ = ph (ป+ห), พ = b, ภ = bh (พ+ห), และ ม

พยัญชนะเสียงหนักจึงเท่ากับพยัญชนะเสียงเบา (Unaspirated) ที่
 ผสมด้วยเสียงท เมื่อมีที่ใช้ในภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นอันมาก จึงต้องมีการ
 ฝึกเพี้ยนเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่นเดียวกับสระและพยัญชนะอื่น ๆ ด้วย

1. พยัญชนะเสียงเบา (Unaspirated) ในสัน. เป็นพยัญชนะเสียงหนัก
ในบาลี ดังนี้

ก ส. กุพฺพ	- ข บ. ขุพฺพ	(ค่อม)
สุกฺข	สุขฺมาล	(อ่อน)
อินฺท	อินฺท	ชิล (ชื่อภูเขาสูงหนึ่ง)
สุนก	สุนช	(สุนัข)
ป ส. ปุสฺส	- ม บ. บุสฺส	(ชื่อคารว)
ปฺรช	มฺรต	(ชรุชระ)
ปฺรศ	มฺรต	(ชวานง)

บางทีพยัญชนะเสียงหนักใน ส. อันเป็นพยัญชนะเสียงเบาในบาลี เช่น

ย ส. กโณ	- ป บ. กโณ	(ศอก)
ย ส. จุพฺพ	- ม บ. จุพฺพ	(พรวน)

2. พยัญชนะเสียงหนักในสัน. จะเหลือแต่ ๓ ส่วนประสมในบาลี ส่วน

พยัญชนะสัททิลนั้นหายไป เช่น

~~ส. (ส) - ห. (ส) ส. รุชिर - บ. รุหิร~~ ~~ที่ไว้ "รุชिर"~~ ~~รูปเดียวกับ ส. กมิ~~
~~ส. (ส) - ห. (ส) ส. ลม - บ. ลม (เบา)~~

ช (ฉ) - ห (ฬ) ส. รุชिर - บ. รุหิร . ที่ไว้ "รุชिर" รูปเดียวกับ ส. กมิ
(๕ โลหิต)

ฉ (ฉ) - ห (ฬ) ส. ลม - บ. ลม (เบา)

ช (ฉ) - ห (ฬ) ส. การุษาปน - กหาปน บ. (เงินตรา)

ส. สุนษา - สุนหา บ. (ลูกสะไภ้)

คงจะเป็นเพราะเสียง ห. ออกมาเร็วเกินไป จึงกลบเสียงสัททิลตัว
ต้นเสียสิ้น

๕. ถ้าพยัญชนะ ในสัน. เป็นเสียงหนัก บาลีจะมีเสียง อะ แทรกลง

ระหว่างเสียงสัททิลกับ ห เช่น ช - ห + ห ในบาลีมักแทรกสระอะ ลง

ระหว่างพยัญชนะเสียงเบา (สัททิล) กับ ห เพื่อให้ออกเสียงง่าย ดังต่อไปนี้

ศุรทุชา (śradḍha) เป็น สหฺรทุหฺติ (śaddahati)

ปฺรณิชา (pranidha) " ปฺรณิหฺติ (panidahaṭṭi)

นิชา (nidha) " นิหฺติ (nidahaṭṭi)

สนฺชา (sandha) " สนหฺติ (sandahaṭṭi)

ปฺรติสนฺชา (pratīsandha) เป็น ปฺรติสนหฺติ (pratīsandahaṭṭi)

ส่วน Aspirate อื่น ๆ บางทีไม่แยกเสียง แต่เพิ่ม ห เข้าข้าง
ท้ายเฉย ๆ เพื่อให้เสียงหนักขึ้น เช่น

อุสฺสา (ustha) เป็น อุหฺรหฺติ (utthahaṭṭi)

อุปฺสา (upastha) เป็น อุปหฺรหฺติ (upastthahaṭṭi)

สิสฺสา (sastha) " สหฺรหฺติ (sastthahaṭṭi)

พยัญชนะประสม (Compound Consonant) หมายความว่าพยัญชนะ
คนละฐานที่ใช้ควบกันโดยไม่มีสระคั่น สันสกฤตนิยมใช้ แต่บาลีออกเสียงพยัญชนะ
ประสมอย่างสันสกฤตไม่ได้ จึงต้องหาวิธีแก้ไข ซึ่งทำให้รูปศัพท์ของบาลีต่างจาก
สันสกฤตออกไป บาลีมีวิธีเปลี่ยนแปลงพยัญชนะประสมให้ออกเสียงง่ายขึ้นอยู่ ๒
วิธี คือ

๑. ใช้วิธีสวรภักดิ์ ซึ่งได้แก่การแยกพยัญชนะประสมออกด้วยการแทรก
สระลงไประหว่างกลาง ดังนี้

แทรกสระ อะ เช่น รตฺน (ratna) - รตฺน (ratana) (แก้วมณี)

แทรกสระ อิ เช่น ศฺรี ส. - สิรี (ศรี)

วชฺร ส. - วชิร บ. (ช้างเผือก, เสด็จ)

สฺโลก ส. - สิโลก บ. (ฉันทบทหนึ่ง)

สฺนान ส. - สีนาน บ. (การอาบน้ำ)

กฺุเลศ (ความทุกข์) ส. - กิเลศ (กิเลส)

กฺิริยา ส. - กิริยา บ. (กิริยา)

สฺเนห ส. - สีนะท บ. (ความรัก)

สฺถกฺย ส. - สติกย บ. (ศากยะ)

สฺนิชฺช ส. - สนิชฺช บ. (สนิท)

หฺลาท ส. - หิลาท บ. (ความดีใจ)

หฺริ ส. - หิริ บ. (ความอาย)

นอกจากนี้ยังมีการทอนเสียงสระตัวหน้าให้สั้นลง เมื่อแทรก อิ ลง
ที่ ร ซึ่งนำหน้า ย เช่น

ส. สุรฺย - บ. สุริย (พระอาทิตย์)

ด. วิรย (ความกล้า) - บ. วิรย (ความเพียร)

อวรย

อริย (คนชาติอารยบุคคลที่เจริญแล้ว)

อาจารย์

อาจารย์ (อาจารย์)

ครูบ

ครูบ (ครู)

ไวสุรย

ไวสุรย (ไวสุรย)

2. ใช้วิธีการกลมกลืนเสียง (Assimilation) คือกลืนเสียงพยัญชนะประสมให้เป็นพยัญชนะที่มีที่ เกิดแห่ง เดียวกัน ตามหลักของการกลืนเสียง การที่บาลีออกเสียงพยัญชนะประสมไม่ฉีกกัน เพราะพยัญชนะประสมเป็นพยัญชนะคนละวรรคซึ่งมีที่ เกิดใกล้เคียงกัน การออกเสียงจึงยากกว่า การออกเสียงพยัญชนะวรรคเดียวกันหรือมีที่ เกิดแห่ง เดียวกัน ฉะนั้น บาลีจึงมีกฎเกณฑ์ในเรื่องการสะกดตัวตามเขม็งลค ต้องจำกัคให้เป็นพยัญชนะที่จะช่วยให้ออกเสียงสะดวกและหลักการใชัตัวสะกดตัวตามก็ไดัดำเนินไปตามหลักแห่งการกลมกลืนเสียงดังต่อไปนี้

การกลมกลืนเสียง การออกเสียงพยัญชนะย่อมเป็นไปตามกฎธรรมชาติ ที่ผู้ใดมีกำลังมากจะยอมเบียดเบียนผู้ที่อ่อนแอกว่าเสมอ พยัญชนะก็เช่นกัน ตัวใดมีเสียงแข็งยอมจะกลืนพยัญชนะเสียงอ่อนให้หายไป หรือไม่ก็กลายเป็นพยัญชนะที่มีที่ เกิดเช่นเดียวกับตน ฉะนั้นชั้นแรกต้องรู้เสียก่อนว่า พยัญชนะชนิดใดที่ถือว่า เป็นพยัญชนะเสียงแข็งและอ่อน ตามหลักของกลืนเสียง เดิมทีพยัญชนะที่ไม่น่าเปลี่ยนตามพยัญชนะอื่น พยัญชนะเสียงแข็งได้แก่พยัญชนะตัวที่ 1 - 4 ของแต่ละวรรค กับ พยัญชนะเสียงเบรค (Sibilant) ซึ่งได้แก่ตัวที่ ๕ และ ๘

พยัญชนะเสียงอ่อน ได้แก่พวกเสขวรรค บ, ร, ล, ว

พยัญชนะเสียงอ่อนที่สุด ได้แก่พวกอนุนาสิก (Nasal) คือ ง, ญ, ณ,

น, ม.

ตามหลักตัวสะกดตัวตาม ในบาลีจากที่ว่า พยัญชนะที่อยู่กลางศัพท์ จะมีอยู่ใด ๆ ตัวเดียวไม่ได้ ต้องซ้อนกันเป็นคู่ที่เรียก พยัญชนะซ้อน นอกจากว่า เมื่อใหร่อยู่ต้นศัพท์จึงจะไม่ต้องซ้อนใช้พยัญชนะเดี่ยว และในการใช้พยัญชนะซ้อนก็ได้แบ่งหน้าที่ให้ตัวหนึ่งทำหน้าที่เป็นตัวสะกด ^{พยัญชนะตัวที่ ๑} และอีกตัวหนึ่ง เป็นตัวตาม (ไม่ใช่ให้ตัวเดียวทำหน้าที่ทั้งตัวสะกดและเป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ต่อไปอย่างในภาษาไทย) ส่วนกฎที่ใช้บังคับพยัญชนะที่ใช้สะกดและใช้ตามมีดังนี้ คือ

พยัญชนะตัวที่ ๑ และที่ ๓ ของทุก ๆ วรรค จะเป็นตัวสะกดและตัวตามได้ แต่ " " ๒ " " ๔ " " จะเป็นได้แต่ตัวตามเท่านั้น เป็นตัวสะกดไม่ได้

เพราะฉะนั้น นอกจากจะกลืนเสียงให้เป็นพวกเดียวกันแล้ว ยังต้องระวังจัดการให้พยัญชนะที่ถูกกลืนเสียงแล้วนั้น เป็นพยัญชนะที่ถูกต้องตามหลักตัวสะกดตัวตามด้วย ดังนี้

๑. ถ้าพยัญชนะ เป็นเสียงแข็ง เท่ากัน ให้กลืนเสียงตามพยัญชนะตัวหลัง
ตามวิธี Regressive Assimilation เช่น

กฐ ส. ภกฺติ — กฐ บ. ภคฺติ (ภักติ)

รกฐ รกฐ (แดง)

คฐ ส. สุนิคุฐ — มฐ บ. สนิคุฐ (สนิท)

มุคุฐ มุคุฐ (โง)

คฺป ส. ปฺรคฺคฺมฺคฺปนน — ปฺป บ. ปฺรคฺคฺปนน (ประจักษ์)

อฺคฺปคฺคฺติ อฺคฺปคฺคฺติ (กระเด็น)

หฐ ส. ลหฺธิ (การไต่) — หฐ บ. ลหฺธิ (ลัทธิ)

สคฺคหฺฐ ลหฺฐ (จองหอง)

2. ถ้าพยัญชนะเสียงแข็งตามด้วยอนาสกที่มีเสียงอ่อนที่สุด ต้องแปลง
ตัวหลังตามตัวหน้าตามแบบ Progressive Assimilation จึงจะเห็นได้ว่า
สุดแต่พยัญชนะเสียงแข็งอยู่หน้าหรือหลัง — เสียงอ่อนในทันทีใด ถ้าเสียงแข็งอยู่หน้า
เสียงอ่อนต้องถูกกลืนเป็นเสียงแข็งตามตัวหน้า ถ้าเสียงอ่อนอยู่หลังก็ต้องถูกกลืน
ตามเสียงตัวหลัง เช่นเดียวกัน ดังนี้

คน ส. อคนิ — คน บ. อคนิ (โหน)

นคน นคน (เปลี่ยนแปล)

จน ส. วิจน — จน บ. วิจน (เปลี่ยนแปล) เป็นจณ เพราะ ฉ เป็นได้แต่ตัวตาม
ต้องการตัวอื่นคือ ส พยัญชนะที่ 3 เป็น
ตัวสะกด

จน ส. อาจมา — จน บ. อจมา (จน)

ข้อ ๓/๖

หรือถ้าอยู่หน้าพยัญชนะเสียงแข็ง ก็อาจเปลี่ยนให้เป็นเสียงอ่อนตามตัวหน้าได้ เช่น
พจน ส. ปญจาศศ — พจน บ. ปญจาส (ห้าสิบ)

3. พยัญชนะพวกละหรรค ย, ร, ล, ฬ ไม่จำกัดจะตามหลังหรือนำหน้า
ได้ทั้งสิ้น แต่ต้องถือความกลมกลืนอย่างสัน เช่น

จุบ ส. จุติ — จ บ. จุติ (การตกมา, การลงมา)

ชย ส. เชษฐา — ช บ. เชษฐา (ที่ใหญ่ที่สุด, อารุโสที่สุด)

ส่วน ย ที่ตามหลังวรรค ต นั้น มีคำเสมอกับพยัญชนะในวรรค จ คือ
 ทย = ~~ทญ~~ จุจ ทย = ชุช ฌย = จุณ ชย = ชณ และฌย หรือ
 ฌย = ~~ทญ~~ ฌญ เช่น

ทย ส. ~~ทญ~~ - จุจ บ. ~~ทญ~~ (การจุจ)
 ปรตญส ปรจุส (รุ่งเช้า)
 ปรตญต ปรจุนต (ซ้าย/ขวา)

ฌย ส. มิฌยา - จุณ บ. มิจนา (นิค)
 รฌยา รจนา (ถนน)

ทย ส. ชาทย - ชุช บ. ชชช (ที่ทิ้งคืน)
 ทาชาทย ทายชช (การเป็นทายาท)
 วิตญต วิชช (สายฟ้าแลบ)

ชย ส. สุวารชยา - ชณ บ. สชฌาย (การทองบนตัวตนเอง)
 อชยาณ อชตต (ที่ชมนาน)
 อุปาชยาณ อุปชฌาย (อุปชฌาย)

ฌย ส. อหะ ฌม บ. ฌม (อหะ)
 ฌหะ ฌม (หะ)
 กหะ ฌม (กหะ)

~~ทญ~~ - ~~ทญ~~ ~~ทญ~~

ส่วนวรรคอื่น ๆ ย่อมคลไ่นไปตามกฎเช่นเดียวกัน คือ พยัญชนะ
 เสียงแข็งไม่ว่าจะอยู่หน้าหรือหลัง ย่อมกลืนพยัญชนะ เสียงอ่อนให้เป็นเสียง
 แข็งเช่นเดียวกับตน เช่น

มย ส. รมาย - มม บ. มม (นารีนมย)

สย ส. ทาสย - สส บ. หสส (การหัวเราะ)
 เสามนสย ไสมนสส (ความใจดี ความดีใจ)

ษ ส. ษุษ - ส ส. บ. ษุส (ชื่อคาร)

อิษษา อิสสา (ความอิษาวิชา)

ศ ส. ไวศุข - ส ส. บ. เวสุส (คนวรรณะที่ ๓)

ร ส. ปรุรงก - ล ล. บ. ปรุลงก (ที่นั่ง) เพราะ ร จะซ้อนกัน ๒ ตัว เป็น
ตัวสะกดตัวตามอย่าง ล ไม่ได้

ล ส. ไวลุข - ล ล. บ. เวลุล (ความกว้างขวาง, ความเต็ม)

ศลุข สลุล (ลูกศร ~~ของ~~ ของแหลม)

ว ส. ทิวข - พ พ. บ. ทิพ (ของทิพย์)

ทวูข ทพพ (ทรัพย์)

หรือถ้อยพัญชนะเศษวรรค อยู่หน้าพัญชนะเสียงแข็งอื่น ๆ ก็ต้องถูกกลืนตามพัญชนะ
เสียงแข็ง เช่นกัน

ร ส. อรุจิ - จ จ. บ. อรุจิ (แสงสว่าง, เปลวไฟ)

ร ส. ศารทูล - ท ท. บ. สัตทูล (เสือคาร)

ร ส. อรุธ - ค ค. บ. อรุธ (ประโยชน์, เงิน, ความหมาย)

ร ส. ชรม - ม ม. บ. ชนม (กรรม)

ล ส. อุลกา - ก ก. บ. อุลกา (คนไฟ)

ล ส. กลป - ป ป. บ. กป (ระยะเวลาหนึ่ง)

4. ถ้า ศ, ษ, ส นำหน้า หรือ ตามพัญชนะอื่น ๆ จะต้องกลมกลืน

เสียงตามตัวหลังตามแบบ Regressive Assimilation และตัวตามมักลงเสียง

หนักด้วย เช่น สก เป็น กข แทน กค หรือ สค

ษ ส. ปรัชการ - ก ก. บ. ปริกขาร (เครื่องใช้สอย)

ส ส. สัสการ - ก ก. บ. สัขาร (การปรุงแต่ง)

สกันข ขนข (บา)

ข้อบกพร่อง ไม่ลงเสียงหนักที่ตัวตาม สำหรับบางศัพท์ เช่น ศกฺกร ส. - ศกฺกร
บ. นมฺสการ ส. นมฺสการ บ.

หฺม ส. หฺม - หฺม บ. หฺม (โรคเรื้อน)
หฺมฺหิ หฺมฺหิ (ความพอใจ)
ปรหฺมฺหิ ปรหฺมฺหิ (ข้าว)

สฺก ส. กปิตฺวสฺส - สฺก บ. กปิตฺวสฺส (ชื่อเมืองหนึ่งในอินเดีย)
วิสฺสการ วิสฺสการ (ความกว้าง, กว้าง)

ข้อบกพร่อง เมื่ออยู่ต้นศัพท์จะคัดตัวสะกดออก คงไว้แต่ตัวตาม เพราะไม่มี
หน้าทีไปสะกดดูใจแล้ว เช่น

สฺส ส. สิสฺสว - สฺส บ. สนฺนว (คำสรรเสริญ, ความชื่นชม)
สฺสฺสฺส หฺมฺหิ (สรรเสริญ)
สฺสฺสฺส โฉม (การสรรเสริญ)

สฺป ส. สฺปฺสฺสฺส - สฺป บ. สฺสฺสฺส (เขายาวสามนิ้ว) เมื่ออยู่ต้นศัพท์ต้องคัด ป
ตัวสะกดทิ้งเสีย

สฺป ส. สฺป - สฺป บ. สฺป (ทอกไม้)
ส่วนที่ ศ, ษ, ส ตามหลังพยัญชนะอื่น ๆ ก็คงเป็นเช่นเดียวกัน คือ

กฺษ ส. อกฺษะหิ - กฺษ บ. อกฺษะหิ (กองทัพนาคใหญ่ขนาดหนึ่ง)
สากฺษิ สกฺษิ (พยาน)
สฺกฺษม สฺกฺษม (ละเลียบ)

ข้อบกพร่อง คือ กฺษ ส. ศกฺษิสฺสว - กฺษ บ. ศกฺษิสฺสว (ชื่อเมืองในอินเดีย)
กฺษ ส. กกฺษ - กฺษ บ. กจฺจ (รักแร้)

การสับเสียง (Metathesis)

เป็นอย่างหนึ่งที่ทำให้ภาษาทั้งสองต่างกันไป แต่โดยมากมักเกิดขึ้น

โดยไม่มีเจตนาจะคัดแปลงเสียงให้เพี้ยนไป แต่เมื่อพูดเร็ว ลื่นมักพันกันง่าย
เสียงที่ควรออกมีหลัง กลับมาก่อน และเสียงที่ควรออกก่อนก็กลับมาทีหลัง มักจะ
สับเสียงกันในระหว่าง บ,ล,ว ซึ่งเป็นพยัญชนะเสียงอ่อน เช่น

หฺย ส. หฺรหฺย — หฺย บ. หฺรหฺย (อันพึงทิดตียน)

หฺร ส. หฺรหฺ — หฺร บ. หฺรหฺ (สระ)

หฺว ส. หฺวหา — หฺว บ. หฺวหา (ลื่น)

หฺน ส. หฺนหา — หฺน บ. หฺนหา (เวลาเย็น)

หฺน ส. หฺนหา — หฺน บ. หฺนหา (ข้างพัง)

ส่วน ศ, ษ, ส เมื่อนำหน้าอนุนาสิก น, ณ, ม เสียง ส ทั้ง ๓ จะกลายเป็น
เสียง น. กลัวว่า สบ. ๑๖๖. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๐๖ (Appendix)
ได้ สอนให้เขียนเสียง น. นี้ ให้มีเสียงที่จางๆ หรือ เป็นเสียงที่จางๆ น. และ

เสียงนั้นออกมาเร็วเกินไป เสียงที่ไต่ขึ้นจึงเป็น ห มากกว่า ส เพราะ ออก
เสียงสะดวกกว่ากัน ทำให้สับเสียงง่ายขึ้น ดังนี้

หฺน ส. หฺนหฺ — หฺน บ. หฺนหฺ (ฤดูร้อน)

หฺน ส. หฺนหฺ — หฺน บ. หฺนหฺ (เสมหะ)

หฺน ส. หฺนหฺ — หฺน บ. หฺนหฺ (ความรู้สึกแปลกใจ)

หฺน ส. หฺนหฺ — หฺน บ. หฺนหฺ (ไต่ขึ้นแล้ว)

หฺน ส. หฺนหฺ — หฺน บ. หฺนหฺ (เข้าโพกศีรษะ)

หฺน ส. หฺนหฺ — หฺน บ. หฺนหฺ (ร้อน)

หฺน ส. หฺนหฺ — หฺน บ. หฺนหฺ (เกลี้ยง, อ่อนนุ่ม)

หฺน ส. หฺนหฺ — หฺน บ. หฺนหฺ (นั่ง)

หฺน ส. หฺนหฺ — หฺน บ. หฺนหฺ (สันเทา)

หฺน ส. หฺนหฺ — หฺน บ. หฺนหฺ (การอาบน้ำ)

สุน. ส. ปุรศุน - ๗๗๒ บ. ๑๗๗ (คำถาม)

การกลายเสียงเพื่อให้ความหมายต่างกัน (Dissimilation)

ความผิดเพี้ยนกันในระหว่างรูปเสียงของศัพท์ภาษาบาลีและสันสกฤตที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ชัดว่าส่วนใหญ่มุ่งแต่เรื่องการกลายเสียงอย่างเดียว ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องความหมาย เสียงผิดเพี้ยนไป เพราะออกเสียงไม่ถนัดอย่างหนึ่ง กับต้องการความสะกดกลายอีกอย่างหนึ่ง

ส่วน Dissimilation ดังกล่าวนี้ เป็นเรื่องสัมพันธ์กันระหว่างเสียงกับความหมาย คือเมื่อภาษาบาลีใช้รูปศัพท์เดียว ในความหมายต่างกันหลาย ๆ ความหมาย บาลีเห็นว่าเป็นการยุ่งยากเข้าใจเสียงรูปศัพท์เดียว — ให้ความหมายต่าง ๆ กัน เช่นนั้น จึงได้แยกเสียงสลับ ให้เสียงหนึ่งมีความหมายอย่างหนึ่ง และอีกเสียงหนึ่งมีความหมายไปอีกอย่างหนึ่ง ฉะนั้น ศัพท์ภาษาบาลีจึงใช้เสียงรูปเดียว แต่บาลีแยกใช้หลายรูป และให้ความหมายต่างกันด้วย ดังนี้ คือ

สันสกฤต	สันสกฤต	ภาษาสันสกฤต	—	บาลี	สกฤต
		ตกคงแล้ว	—	สขก	
กษณ	{	ขณะ	—	ขณ	
		งานฉลอง	—	ณ	
อรุณ	{	คติ	—	อรุณ	
		ความต้องการ, ประโยชน์, ขอความ	—	อรุณ, อรุณ, อรุณ	

ส่วนที่บาลีแยกใช้หลายรูปโดยไม่เปลี่ยนความหมายเลยก็มี เช่น

สันสกฤต	สุวรรณ	บาลี	สาณ, สุวาน, สุวาณ (สุนัข)
สุน			โสณ, สุน (สุนัข)
ปฐจาตุศ			ปฐญาส, ปณาส (ทาสีป)

<u>สันสกฤต</u>	อาคาร	<u>บาลี</u>	อकार, อาคาร, อคฺค	(บ้าน, เรือน)
	กหุลล		จุลฺล, จุล, จุฬ	(เล็ก)
	จตุรทศนุ		โจทฺทส, จุทฺทส, จตุทฺทส	(สิบสี่)
	ทฺฤณมา		ทณฺหา, ทสินา, ทสฺสนา	(ความอยาก)
	สุนฺมา		สุนฺหา, สุนิสฺสา, หุส	(ลูกสะใภ้)

หมายเหตุ) สุวาน กิตฺติ ชฺน กิตฺติ เป็นรูปต่าง ๆ ของ สุวาณิชนํที่ทั้ง

การที่มีเสียงเหมือนกันแต่ความหมายไม่เหมือนกัน (Homophony)

ลักษณะที่บาลีใช้รูปศัพท์เดียวกันในความหมายต่าง ๆ ทั้งนี้ คงเป็น
ด้วยการกลมกลืนเสียง ที่ทำให้รูปศัพท์เหมือนกันซึ่งรูปหนึ่งมีความหมายอย่างหนึ่ง
มีรูปเป็นอย่างเดียวกันในภาษาบาลี ดังนี้

<u>บาลี</u>	โทส	{ บาป, ความผิด	—	<u>สันสกฤต</u>	โทษ
		{ ความเกลียด, โกรธ	—		ทุเวษ
	โอรุ	{ ริมฝีปาก	—		โอรุณ
		{ อรุ	—		อรุณ
	ปคฺค	{ ได้รับแล้ว	—		ปฺราปค
		{ ปาคร	—		ปาศฺร
	สฺสค	{ การสร้าง, การปล่อย	—		สฺรค
		{ สวรรค	—		สวฺรค
	สฺสค	{ อวฺร	—		ศฺส.ศร
		{ ขาศิก	—		ศฺศ.ศร
	สฺร	{ ลูกศร	—		ศฺร
		{ สระค	—		สฺร
		{ เสียงสระ	—		สวฺร

ความแตกต่างทางความหมาย

บางศัพท์ก็รูปตรงกันทั้งทางบาลีและสันสกฤต ผิดเพี้ยนเพียงอักขรวิธี เล็กน้อยเท่านั้น แต่ความหมายต่างกันออกไป เช่น

สันสกฤต: สามดรุ - मरुद्वीप, मरुद्वीपम्
บาลี: สามดุติ - मरुद्वीपम्, मरुद्वीपम्
๑๕๐/๑๕๐/๑๕๐
๑๕๐/๑๕๐/๑๕๐

การที่ความหมายเปลี่ยนแปลงไปได้เช่นนี้ ยากจะแลเห็นเหตุผลได้ทันที เพราะเป็นเรื่องของภาษาคนละภาษา ผู้ที่ไม่เคยใช้ภาษาของเขาเลย ย่อมยากจะทาบถึงความคันลึกหนาบางของความหมายนั้น ๆ จึงได้แต่เพียงหยิบยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างความหมายของแต่ละภาษาเท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีบางศัพท์ที่มีความหมายเหมือนกัน แต่ลงอุปสรรคหน้าศัพท์ผิดกัน เช่น

สันสกฤต อภิ-ปราช บาลี อธิ-ปราช แปลว่า การให้ความหมาย, ความตั้งใจ
อภิ-ราช อธิราช ราชานเณรราชานุ
อา-ศรัย นิสสรย การอาศัย, การคุ้มครอง
แต่บางศัพท์มีใช้แต่ในบาลีเท่านั้น ไม่มีในสันสกฤต เช่น

ปณณาการ - ปณณ + อาการ แปลว่า มีรูปร่างภายนอกเป็นใบไม้ หมายถึงของให้, ของกำนัล ที่หมายความว่า Childers ให้ข้อสันนิษฐานไว้ใน Pali-English Dictionary ว่า คงเนื่องมาจากธรรมเนียมของชาวอินเดีย

เดิมทีมักจะห่อชนมและผลไม้วัยใบทองแห้ง หรือใบทองสกลอย่างงูคงาม ฉะนั้น คำ "ปณณการ" นี้ แต่เดิมคงหมายจำเพาะถึง "ของกำนัลชนิดหนึ่งที่ห่อด้วย ใบไม้หรือใบทอง" แต่ต่อมาภายหลัง แม้ของนั้นจะไม่ได้ห่อด้วยใบไม้แล้ว ก็ยังคงใช้คำนี้อยู่ต่อมา ส่วนที่เรานำมาใช้ในภาษาไทยหมายถึง "ของกำนัลที่พระราชอาแหวประเทศราชจะนำมาถวายแด่พระราชผู้มีอำนาจครอบครองอาณาจักรของตน" เท่านั้น ฉะนั้น จึงเชื่อได้ว่า คงไม่ได้ห่อด้วยใบไม้หรือใบทอง แต่เรายังคงใช้ตามรูปเดิม ซึ่งพอทำให้แลเห็นการกลายแห่งความหมายได้

เวาจนะ - ไวพจน์ - คำที่มีความหมายเหมือนกัน

ปารมี - การอบรมอย่างสมบูรณ์

สาภิจา - การสนทนาเฉพาะธรรมกลา

การที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่าง เสียงและความหมายของภาษาทั้งสองนั้น มิได้มุ่งหมายจะให้ได้อะไรจากการเรียนรู้ภาษานั้น ๆ โดยตรง แต่ต้องการเพียงให้รู้แนวไวสำหรับนำมาเปรียบเทียบกับรูปศัพท์ที่ไทยนำมาใช้คิดเพี้ยนไปจากภาษาเดิม อันเป็นผลข้างอ้อมที่สัทอนเข้ามาสู่ภาษาไทยเรา ทำให้เห็นได้แจ่มแจ้งว่า ภาษาอาจจะกลายไปไกลเพียงไร ทั้งทางเสียงและความหมาย

หมายเหตุ แนวเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างภาษาบาลีและสันสกฤต อาศัยหลักบางอย่างจาก Pali Grammar ของ E. Müller, Pali-English Dictionary ของ Childers และ Sanskrit-English Dictionary ของ Monier Williams

สารบัญ

ภาคที่ ๒

บทที่ ๑ เหตุที่ภาษาบาลีและสันสกฤตเข้ามาในประเทศไทย

บทที่ ๒ ลักษณะภาษาบาลีและสันสกฤตที่ใช้อยู่ในภาษาไทย

ตอนที่ ๑ การกลายเสียงคำบาลีและสันสกฤตที่ใช้อยู่ในภาษาไทย

(Phonetic Change)

๑. การกลายเสียงโดยไม่เจตนา

สระ - เปลี่ยนเสียง เป็นเสียงที่มีใช้เฉพาะภาษาไทย

- เปลี่ยนเป็นเสียงที่มีที่ เกิดใกล้เคียงกัน

- การยักการทอนเสียงสระ

- เรื่องของอักษรวิชัย

พยัญชนะ - เปลี่ยนเป็นเสียงที่มีที่ เกิดใกล้เคียงกัน

- เปลี่ยนรากหน่วยเสียงที่ไม่มีใช้ในภาษาไทย

- การกลมกลืนเสียง (Assimilation)

- การเพิ่มเสียง เพื่อให้เสียงเดินไป (Glide)

- การสับเสียง (Metathesis)

๒. การกลายเสียงโดยเจตนา

- การตัดคำ

- การเติมคำ

- การตัดคำผิด

- การลากเข้าความ (Popular Etymology)

- การลากเข้าความที่ผิด (Mistaken Etymology)

- การลากเข้าความในบาลีและสันสกฤต
- การกลายเสียงให้ความหมายต่างกัน (Dissimilation)
- การเทียบแนวเทียบผิด (False Analogy)

ตอนที่ 2 การกลายความหมายของคำบาลีและสันสกฤตที่ไทยยืมมาใช้
(Semantic Change)

- ความหมายแคบเข้า - แคบไปในทางเฉว, แคบไปในทางดี, จากที่ใช้จะเพาะ, เลือกใช้ความหมายเดียว
- ความหมายกว้างออก - กว้างไปในทางดี, ขยายทั่วถึงความหมายเดิม, ใช้เป็นกลางๆ ไม่เจาะจง
- ความหมายย่ำยี
- การกลายเสียง เพื่อให้กลายความหมาย (Dissimilation)
- การกลายความหมายด้วยอาศัยรูปที่เปลี่ยนมาแต่ภาษาเดิม

บทที่ ๑ เหตุที่ภาษาบาลีและสันสกฤตได้เข้ามาในประเทศไทย

ตามที่กล่าวมาแล้วถึงลักษณะและความเป็นไปของภาษาทั้งสอง จะเห็นเป็นที่น่าประหลาดกว่า เหตุที่ภาษาบาลีและสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาคนละครวมอยู่กับภาษาไทย และมีที่เกื้อหนุนทางจากดินที่อยู่ของคนไทย จึงได้มีโอกาสมากถูกผสมและปนอยู่ในภาษาไทยอย่างสนิทสนม เสมือนหนึ่ง เป็นเลือดเป็นเนื้อเดียวกัน เราใช้คำในภาษาทั้งสองนี้เหมือนกัน เป็นคำในภาษาของเราเอง เช่น คำญาติ, ครู, ยักษ์, มาร ฯลฯ ซึ่งเราแทบจะแยกไม่ออกว่าคำใดเป็นคำในภาษาไทย และคำใดไม่ใช่ ถ้าเรากัดคำเหล่านี้ออกไปจากภาษาเมื่อใด เมื่อใดนั้นเราจะรู้สึกว้าว้าว้าว้าว่า ขาดคำที่จำเป็นในภาษาไทยไปเป็นอันมาก ยากจะหาเข้ามาแทนให้เหมาะสมได้ เพื่อจะศึกษาถึงกลไกการเข้ามาข้างต้น จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงความเป็นไปและถิ่นที่อยู่ของคนไทยในขณะนั้น ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติอื่นเกี่ยวกับผู้เป็นเจ้าของดินที่ไทยอยู่เสียก่อน

การที่อารยธรรม ศิลปกรรม และลัทธิศาสนาของอินเดียจะได้เผยแผ่มาทางภาคเอเชียตะวันออกเฉียงนั้น เนื่องมาจากการที่ได้นำพ่อค้าและนักแสวงหาโชคดารชาวอินเดียพากันเดินทางมาค้าขายและท่องเที่ยวอยู่ในดินแดนแถบแหลมมลายูและอินโดจีน คนเหล่านั้นคงจะได้เริ่มท่องเที่ยวไปมาอยู่ในแถบนี้ประมาณเวลาราว ๆ พุทธศตวรรษที่ ๕ อันเป็นสมัยที่ราชวงศ์เมารย และอาณาจักรอันกว้างใหญ่ไพศาลได้แตกพินาศลง ราชวงศ์สุทก และ กามว ได้เข้าครอบครองแคว้นมคธ บรรดาชนชาวอินเดียต่างออกเดินทางจากดินที่อยู่เดิม มาหาหลักแหล่งที่อยู่ใหม่ และหลักแหล่งที่ได้มาทั้งเป็นอาณาจักรขึ้นนั้น คือ อาณาจักรจัมปา ดินแดนแห่งที่ได้รับความเจริญจากอินเดียโดยตรง ผิดจากดินแดนอื่น มี สยาม เขมร และชวา เป็นต้น

การเดินทางของคนเหล่านี้ยากจะกำหนดรู้ได้แน่นอนว่า มาจากทิศ
ทางใด อาจจะมาจากบก ผ่านพม่า และอัสสัมก็ได้ หรือจะมาทางทะเลโดย
ตรงแล้วแวะที่ชวาก่อนก็ได้ ตามที่สันนิษฐานทางที่มาของชาวอินเดีย เราอาจ
สันนิษฐานได้จาก ศิลปกรรม และวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ชาวอินเดียได้วางลงไว้
และได้ผลิตผลให้เห็นอย่างแน่ชัดว่า ต่างคนต่างได้รับสแห่งอารยธรรมอินเดีย
โดยทั่วกัน

กัวยผลแห่งการได้แพร่ความเจริญของชนให้แก่ชนชาติเจ้าของดินที่ตน
ได้ติดต่อเกี่ยวข้องกับตัวเอง ทำให้อินเดียมีชัยชนะอย่างงดงามเหนือบุคคลทั้ง
ปวงในบริเวณนั้น ยิ่งการเผยแผ่ลัทธิศาสนาที่ตนเองนับถือให้แก่ชนพื้นเมืองแล้ว
ยิ่ง เป็นเครื่องปลูกฝังความนิยมไว้ในจิตใจของเจ้าของดินได้อย่างยั่งยืน ทั้ง
ลัทธิศาสนายัง เป็นที่มาแห่งศิลปวิทยาต่าง ๆ อีกด้วย สิ่งแรกคือ ภาษา ซึ่งผู้
นับถือจะต้องอ่านเขียนให้ได้คล่องแคล่ว เพื่อสะดวกในการอ่านข้อความธรรมะต่าง
ต่าง สิ่งต่อมาได้แก่สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม มีการก่อสร้างเทวสถาน ปู-
ชณียสถาน และพระพุทธรูป เพื่อเป็นที่เคารพสักการะ บรรดาชาวอินเดียที่ได้
เดินทางมาถึงดินฐานบ้านของอยู่นี้ คงเป็นพวกที่นับถือลัทธิศาสนาพราหมณ์ และ
พุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ทั้งเห็นได้จาก การก่อสร้างปูชณียสถานต่าง ๆ นั้น
ภาษาที่แพร่หลายอยู่ในดินแดนสยาม, เขมร และจัมปานั้น ย่อมต้องเป็นภาษา
สันสกฤต ที่ผู้ถือลัทธิพราหมณ์และมหายานนับถือว่าเป็นภาษาสูงและศักดิ์สิทธิ์
ถึงแก่ได้จารึกไว้ในศิลาจารึกที่ค้นพบใกล้ตำบลไวจันท No. ๓๓ ในเมืองปัทม
รังคะของจัมปา เป็นภาษาสันสกฤตอย่างถูกต้องที่สุด^๒ Louis Finot. กะประ

๒. Louis Finot- Hindu Kingdoms in Indochina. Indian Historical Quarterly
Vol. I. No. IV

มาว่า คงจารึกในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๒ จึงเป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นชัด
ว่า บรรดาชนชาติต่าง ๆ ในเขตนมลาญ และอินโดจีน ได้ศึกษาภาษาสันสกฤต
อย่างปรากฏเรื่องราวเพียงไร โดยจะเพาะชนชาวจัมปา ที่ชาวอินเดียมีโอกาสจะ
อำนวยความสะดวกให้โดยคง

ส่วนเขมร ซึ่งมีเขตแดนอยู่ใกล้เคียงกับจัมปานั้น ไม่ได้รับอารย-
ธรรมโดยตรงจากอินเดีย คงจะได้รับจากชนชาติอื่น ดังที่ประวัติศาสตร์บ่งไว้
ว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ แห่งชวา ได้ยกทัพมาตีเขมรและเข้าครอบครอง
เขมรไกราว พ.ศ. 1343 ได้ทรงนำสถาปัตยกรรมต่าง ๆ มาเผยแพร่ และพุทธ
ศาสนาคงได้มาแพร่หลายในเขมรตั้งแต่สมัยนั้นมา เชื่อได้แน่ว่าต้องเป็นพุทธศาส
นาฝ่ายมหายาน เพราะปูชนียสถานต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นล้วนแล้วแต่สร้างถวายพระ
โลเกศวรแทบทั้งสิ้น¹ ครั้นเมื่ออภัยภูแห่งศรีวิชัย - สุริยวรมมา ยกกองทัพ
มาตีทวารวดีได้ และส่งโอรสไปครองกัมพูชา อารยธรรมทั้งของเขมรและ
ชวาจึงได้ไหลมาเข้ามาในดินแดนแถบนี้ น้ำเจ้าพระยา และอำนาจของขอมได้
ครอบคลุมนอกเวลาหลายร้อยปี

ในขณะที่ดินแดนสยามประเทศกำลังเฟื่องฟูด้วยศิลปวิทยาของอินเดีย
ชนชาติไทยยังอยู่ทางดินแดนตอนใต้ของจีน จนเมื่อถูกจีนบุกรุกเข้าในสมัยโล
ลาว พ.ศ. 621 และสมัยเบ็งเฮกที่แพ้แก่ขงเบ้งในสมัย 768 คนไทยจึงได้
ทยอยกันอพยพลงมาอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมินี้ ด้วยเหตุที่ยังมีพวกขมุน้อย จึง
ไม่อาจตั้งตัวเป็นเจ้าเป็นใหญ่ได้ ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของเขมรผู้เป็นเจ้าของ
ดินในสมัยนั้นไปพลางก่อน จนเมื่ออาณาจักรน่านเจ้าพ่ายแพ้แก่จีน ในที่สุด
ราว พ.ศ. 1796 และได้อพยพกันลงมาเป็นจำนวนมาก คนไทยจึงได้รวบรวม
กันเป็นปึกแผ่นตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้น

1. Louis F. Edouard - Hindu Kingdoms in Indochina - Indian Historical Quarterly
Vol. I. No. IV.

เป็นภาษาที่ใช้จำเพาะพุทธศาสนาที่ลัทธิหินยาน ส่วนสันสกฤตเป็นภาษาที่ใช้ทั่วไปทั้งลัทธิพราหมณ์และมหายาน จึงเป็นอันคิดกันว่าภาษาใดจะเข้ามาก่อน เพราะตามธรรมชาติภาษาย่อมไปกับศาสนา เมื่อลัทธิศาสนาใดไปแพร่หลายในที่ใด ภาษาที่ใช้ในลัทธินั้นย่อมจะไปแพร่หลายในที่นั้นด้วย ฉะนั้น เท่าที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เราย่อมเห็นได้ว่า ลัทธิพราหมณ์และมหายานได้เข้ามาเพื่ออยู่อยู่ในสุวรรณภูมิก่อนลัทธิหินยาน ภาษาสันสกฤตจึงได้มาแพร่หลายและได้รับความนิยมนับถือจากประชาชนยิ่งกว่าภาษาบาลี เพราะภาษาบาลีเพิ่งมาเฟื่องฟูเมื่อพ่อขุนรามคำแหงได้ไปรุดไปรับพุทธศาสนาที่ลังกาวงศ์เข้ามา สิ่งที่จะช่วยให้เราศึกษาได้เป็นอย่างดีอีกวิธีก็คือ วรรณคดีในยุคนั้น ๆ

ทางคำขววรรณคดี

ถ้าจะพิจารณาในคำขววรรณคดีแล้ว จะเห็นได้ชัดว่า ไทยมีความนิยมภาษาสันสกฤตเช่นเดียวกับเพื่อนบ้านบนภาคพื้นแหลมทอง ถึงแม้ภาษาบาลีจะเฟื่องฟูขึ้นในยุคนั้นสมัยหนึ่ง แต่ก็หาได้นิยมใช้เป็นภาษาพูดทั่ว ๆ ไปในภาษาปกติไม่ วรรณคดีต่าง ๆ มักจะใช้ศัพท์สันสกฤตเป็นส่วนมาก บางศัพท์ก็เป็นศัพท์ที่ใช้กันจนติดกันมาแล้ว เช่น ศาสนา, ศรัทธา, ศีล, เทศนา, ศาสดา, มิสฺร, จักร และจันทร์ เป็นต้น แม้บางศัพท์ที่ดัดแปลงใช้เสียใหม่ตามรูปสันสกฤต เช่น

บุสฺสตี เป็น สบรรมติ ไวสฺสบุตร เป็น เพศยันตร เป็นต้น

บางครั้งก็แปลตัวคำดา แทนจะได้เป็นภาษาไทย กลับกลายเป็นแปลคำตามคหให้เป็นภาษาสันสกฤตเช่น "สุกฺดา อันว่าพระศาสดา" ทั้งนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า ภาษาสันสกฤตได้เข้ามาถึงสูงอยู่ในภาษาไทยเรามากเพียงไร แม้แม้บางศัพท์ที่ออกเสียงเช่นเดียวกันทั้งทางบาลีและสันสกฤต เราก็น่าจะออกใช้รูปตามแบบสันสกฤตไม่ได้ เช่น มนุสฺส น. กับ มนุสฺย ส. ชมฺม น. กับ

บทที่ ๒ ลักษณะภาษาบาลีและสันสกฤตที่ใช้ในภาษาไทย

การรวมคำของการยืมภาษา จะยืมได้แก่รูปศัพท์ ส่วนหลัก
ไวยากรณ์จะยืมกันหาได้ไม่ การที่ไทยยืมภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ ก็
เป็นเช่นเดียวกัน เราจับกับรูปศัพท์ที่ตกแต่งเรียบร้อยแล้วมาใช้ ส่วนที่
เกี่ยวกับหลักไวยากรณ์ได้เลือกใช้จำเพาะบางอย่าง หาได้รับไว้ทั้งหมด
ไม่ เพราะเป็นคนละภาษากับภาษาไทย ภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นภ-
ษาที่มีวิภक्तिปัจจัย เป็นต้น แต่ภาษาไทยมีลักษณะเป็นภาษาคำโดด คำที่
ใช้อยู่แต่ละคำมักเป็นพยางค์เดียว และสำเร็จรูปอยู่แล้วโดยบริบูรณ์ ไม่
ต้องเพิ่มเสียงอื่นลงไปเพื่อแปลงลักษณะความหมายในคำ เมื่อยืมเอาคำใน
ภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ จึงยืมเอามาเป็นคำ ๆ และเรียงเข้าประ-
โยคกล่าวตามลักษณะโครงสร้างของภาษาไทย

แต่คำในภาษาบาลีและสันสกฤตที่ใช้ในภาษาไทย ไม่อาจจะคง
เสียง และความหมายให้ตรงตามภาษาเดิมทุกคำไป การที่เสียง
กลายจากเดิมไปนั้น เป็นเพราะหูฟังเสียงไม่ชัดบ้าง และปากออกเสียง
ไม่ชัดทั้งไม่พยายามเป็นบ้าง นอกจากนั้นผู้รับภาษามาใช้ยังพยายามให้
เพราะและสะดวกเหมาะแก่การออกเสียงด้วย ซึ่งที่จริงก็ได้ดำเนินไป
ตามกฎธรรมชาติของภาษา ที่ภาษาจะยอมรับแต่เสียงซึ่งสามารถจะออก
ได้ถนัด คำใดออกเสียงไม่ได้ก็หายไป หรือไม่ก็ต้องเขียนเสียงไปเป็น
อย่างอื่น¹ ส่วนความหมายของคำไทยที่ได้มาจากบาลีและสันสกฤตมิใช่
น้อยที่ต่างจากความหมายเดิม เพราะการถ่ายทอดภาษาต่างประเทศ
ยากจะทำให้ผู้ฟัง เข้าใจความหมายได้ตรงตามความมุ่งหมายของผู้พูด

1. An Introduction to Indonesian Linguistic - Brandstetter.

ทั้งความรู้สึกนึกคิดของคนเราไม่อยู่นิ่ง เปลี่ยนจากความคิดนี้ไปยังความคิด
นั้นเรื่อย ๆ ไป บางทีความคิดก็เกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่ โดยนัยสิ่งหนึ่งอาจ
นึกไปถึงอีกสิ่งหนึ่ง จึงทำให้เกิดการเข้าใจความหมายไขว้เขวของความ
หมายเดิมไปทีเดียว

ด้วยเหตุที่เรานิยมความไพเราะและสะดวกในการออกเสียง
เราจึงต้องดัดแปลงศัพท์ในภาษาทั้งสองให้ออกเสียงง่ายและน่าฟังตามความ
นิยมของคนไทย เช่น ศัพท์สันสกฤตที่มีตัว ร ทั้งศัพท์ซึ่งประกอบด้วยนิสฺ แต่
แปลง ส เป็น ร เมื่อเข้าสนธิ เรามักจะใช้ ฤ แทนเสียง ร เป็นอันว่า
นิรฺวณ เป็น นฤวณ นิรมล เป็น นฤมล หรือ ทิรฺม เป็นทฤม การที่
ใช้ ฤ แทนเสียง ร เช่นนี้ก็เพื่อจะรักษาเสียง ร ของภาษาเดิมไว้ไม่ให้
กลายเป็นเสียง น ไปตามวิธีอ่านของไทย และให้สะดวกแก่การออกเสียง
ของเราอีกด้วย แต่บางทีเราใช้ตามรูปศัพท์เดิมโดยไม่เปลี่ยนแปลง แต่
เลือกคำในภาษาทั้งสองมาใช้สูก่ความสะดวกและความพอใจ บางทีใช้
ตามรูปสันสกฤต เพราะออกเสียงแล้วฟังเพราะกว่าคำในภาษาบาลี เช่น
สันสกฤต — อุตฺธาน บาลี — อุชฺธาน เราใช้ อุชฺธาน ความสันสกฤต แต่
บางทีใช้ตามสันสกฤตแล้วออกเสียงไม่ถนัด เราก็ใช้รูปบาลีแทน เช่น
สัน. — ปิตุชฺชาสตุ บาลี — ปิตุจฺฉา เราใช้ว่า ปิตุจฺฉา บางทีใช้ทั้งรูป
สันสกฤตและบาลี แต่ในความหมายต่างกัน เช่น สัน. — อาญา บาลี
— อาณา แปลเช่นเดียวกันในทั้งสองภาษาว่า "คำสั่ง" แต่เราแยกใช้
ให้ "อาญา" หมายถึง "การลงโทษ" และ "อาณา" หมายถึง "อำนาจ
และคำสั่งชอบบังคับ" หรือถ้าบาลีใช้รูปเดียวในความหมายต่างกัน เรา
ก็ต้องเลื้อมาใช้รูปสันสกฤตเสีย เพื่อกันความสับสนทางความหมาย เช่น

บาลี - โทส (ความผิด) สัน.ใช้โทษ และบาลี - โทส (ความโกรธ)
สัน.ใช้ เทวธ เราใช้ โทษ (ความผิด) ตามรูปสันสกฤต และโทษะ
(ความโกรธ)ตามรูปบาลี เพื่อว่าเมื่อเห็นก็จะได้รู้ไว้ว่า ความหมายต่าง
กัน

การที่เรานิยมใช้ทั้งสองภาษาจึงมีคุณ ช่วยให้ความสะดวกใน
การเลือกคำใช้ในภาษาไทยให้เหมาะและไพเราะ ทั้งไม่ขัดเขิน ถึงแม้
ในบางสมัยจะนิยมใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งเด่นแก่ภาษาเดียว สำนวนที่ใช้ใน
ภาษาย่อมเป็นศัพท์ที่กลายรูปไปแล้วเป็นส่วนมาก ทั้งเสียงและความหมาย
และการกลายนี้มักจะดำเนินไปตามแนวเกณฑ์เสียง (Phonetic System)
เสียง (Phonetic Form) และความหมาย (Semantic Form)

ข้อที่น่าสังเกตและระมัดระวังคือ อักษรวิธีที่ผิดพลาด ซึ่งอาจ
ทำให้ภาษากลายรูปไปได้ นับเป็นเครื่องกีดขวางสำคัญของนิรุกติศาสตร์
เพราะมักจะก่อให้เกิดนอกทางเสมอ ทำให้เขวเข้าใจผิดได้ง่าย หัวของ
เดียวกับแนวเทียบ (Analogy) ที่มีส่วนสำคัญในการแก้ภาษาให้ชัดเขียน
ไป จึงจะได้กล่าวต่อไปข้างหน้า

ตอนที่ 1 การกลายเสียงของคำในภาษาบาลีและสันสกฤตที่ใช้อยู่ในภาษาไทย (Phonetic Change)

การกลายเสียงอาจจะเกิดขึ้นเองโดยผู้พูดไม่ได้ตั้งใจจะจัดแปลง
ให้ชัดเขียนก็ได้ หรือโดยผู้พูดตั้งใจจะแก้เสียงให้ออกเสียงสะดวก และ
แปลได้ตามความเข้าใจของคนก็ได้ จึงจะแบ่งการกลายเสียงของคำไทยที่
มาจากภาษาบาลีและสันสกฤตออกเป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้ คือ

1. การกลายเสียงโดยไม่เจตนา

เสียงที่กลายไปด้วยลักษณะเช่นนี้ เป็นเพราะเกี่ยวกับอวัยวะออกเสียงซึ่งมีกีดและคั่นกันมาคนละอย่าง (Mechanical Sound Change) ทำให้ออกเสียงไม่ชัด นอกจากนี้ หูยังฟังไม่ถูกต้องอย่างแท้จริงอีกด้วย และการกลายเสียงจะดำเนินอยู่ในขอบเขตอันจำกัด 2 ประการ คือ

ก. เสียงที่เกิดเพี้ยนจะเพี้ยนมาเป็นเกณฑ์เสียงที่มีอยู่แล้วในภาษาของตน เพราะเกณฑ์เสียงของภาษาแต่ละภาษายังมีอยู่บ้างที่ไม่ตรงกัน เสียงสระและพยัญชนะของภาษาหนึ่งย่อมเป็นไปอย่างหนึ่ง เพราะต่างได้เลือกใช้แต่บางเสียงที่ตนสามารถออกได้ เสียงเหล่านั้นจึงมักจะกลายมาเป็นเสียงที่อยู่ใกล้กัน อันมีจำเพาะแต่ในภาษาของตน เช่น ในบางภาษาไม่มีเสียง ค เมื่อจะต้องออกเสียง ค จึงจะเป็นหรือไม่ก็ตาม เสียงจะกลาย เป็น ล แทนทุกครั้ง หรือไม่เช่นนั้น เมื่อได้ยินเสียงใดที่ไม่อยู่ในเกณฑ์เสียงของภาษาตน ก็จะฟังไม่ออกว่าได้ยินจากเสียงในภาษาของตนอย่างไร เหมือนดังบางภาษาที่ไม่มีเสียง แอ เมื่อได้ฟังคำที่มีเสียง แอ เช่น ในคำ แท้ จะได้ยินเป็น เท (เสียง เอ มีที่ใกล้เคียงกับแอ) และถ้าจะออกเสียง เสียงแอจะกลายเป็น เอ หมด ฉะนั้น คำในภาษานาสีและสันสกฤตก็เช่นเดียวกัน เมื่อไทยืมมาใช้ เสียงมักจะเพี้ยนไปเป็นเสียงที่ไม่เคยมีใช้ในภาษาเดิม มีใช้แต่ในภาษาไทยโดยจำเพาะ เพราะเราออกเสียงได้มากกว่า

ข. เสียงที่มีที่ใกล้เคียงกันหรือที่เดียวกันย่อมเพี้ยนกันไปได้ง่าย โดยเฉพาะสระ เพราะเวลาออกเสียงสระต้องให้ลมหายใจพุ่งตรงออกมาจากปอดและหลอดลมโดยแรง ให้กระทบกับ Vocal Chord

จนเกิดอาการสั่นสะบัดเป็นเสียงก้อง ให้อลิ้นขยับปากและจมูกโดยมิให้อวัยวะ
ส่วนใดในปากกัก หรือเสียดแทรก หรือระเบิด ฉะนั้น สระจึงเป็นเสียงก้อง
ทุกเสียง อาจยัดเสียงให้นานเท่าไรก็ได้ เสียงจึงติดเพี้ยนกันได้ง่าย ยิ่ง
ใกล้เคียงมากเท่าไรยิ่งติดเพี้ยนมากเท่านั้น ส่วนพยัญชนะเป็นพยัญชนะปิด ซึ่ง
บางตัวเป็นเสียงก้อง บางตัวไม่ก้อง เวลาออกเสียงไม่อาจยัดให้นานเหมือน
สระ การติดเพี้ยนจึงอยู่ในเขตที่จำกัดกว่า คือจะเพี้ยนในระหว่างเสียงที่มี
ฐานกรณ์เดียวกัน หรือใกล้เคียงกันเท่านั้น

การกลายเสียงสระ และพยัญชนะในศัพท์ภาษาบาลีและสันสกฤตที่
เป็นไปโดยไม่เจตนา นั้น จึงอาจเป็นไปได้ ๒ ประการ ดังจะจำแนกกล่าว
ในส่วนสระและพยัญชนะต่อไปนี้

สระ

ก. เพี้ยนเป็นเสียงที่มีที่เกิดใกล้เคียงกัน คือ

อา - อี - อุ เป็นสระตัวตั้ง สระอื่น ๆ ไม่ว่าสระใดย่อมมา
จากตัวตั้งทั้ง ๓ นี้ ถ้าเปิดปากปล่อยให้ลิ้นทอดตามปกติ แต่ถอนมาข้างหน้า
และให้อลิ้นกระทบ *Vocal chord* เสียงจะได้เป็นเสียง อา ถ้าให้ปลายลิ้น
กระดกไปเกือบจดเพดานแข็ง (ทางตอนหน้าของปาก) จะได้เสียงเป็น อี
ซึ่งจัดให้เป็นสระหน้า เพราะใช้ปลายลิ้น แต่ถ้าให้ลิ้นกระดกจดเพดานอ่อน
(ทางตอนหลังใกล้ลำคอ) และห่อริมฝีปากเข้า เสียงจะเป็น อุ อุจึงจัด
ให้เป็นสระหลังที่ใช้โคนลิ้น เมื่อได้เห็นที่เกิดของเสียง อา, อี และ อุ ดัง
นี้แล้ว จะเห็นได้ว่า ระเบียบเสียงจาก อา ไปยัง อี หรือ อุ ใกล้กว่า ระเบียบ
เสียงจาก อี ไปยัง อุ หรือจาก อุ ไปยัง อี เสียง อะ, อา จึงเพี้ยน

เป็น อี,อี และ อุ,อุ ได้ง่ายกว่า ที่ อี,อี จะเขียนเป็น อุ,อุ หรือ อู,อุ
เขียนเป็น อี,อี เสียงอา ที่เขียนเป็น อี และ อุ นั้น มีอยู่มากในภาษา
ไทยที่เขียนมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต เช่น

<u>อะ</u> บ.ส. วรณ	<u>อิ</u> ท. พิณ	<u>อะ</u> บ. สยวรา	<u>อุ</u> ท. สยมพร
วณ	พิณ	ภมร	ภมรา,
			ภมรี

บ. วชิร	วิเชียร	พชร	พุทธรา
---------	---------	-----	--------

เราจะเห็นได้ชัดว่า คำที่มีสระ อะ,อา แล้วเขียนเสียงเป็น อุ,อุ
ในภาษาไทยนั้น มักจะอุปโลมตามพยัญชนะโอษฐ (ป,ผ,ภ,ม) ที่อยู่ต่อ
ไป เพราะ อุ,อุ กิตี ตัว ป,ผ,ภ,ม กิตี ย่อมเกิดแคว้นมีปากเช่นเดียว
กัน แต่บางครั้งก็ดูว่าน่าจะเป็นเหตุเพราะอักษรวิจิตร จึงจะได้อธิบายในส่วน
ที่เกี่ยวกับอักษรวิจิตรต่อไป

เอ - โอ เป็นสระที่มีเสียงที่เกิดระหว่าง อา กับ อี และ อา
กับ อุ คือ เอ เป็นสระหน้าที่แยกเสียงจาก อา ไป อี และ โอ เป็นสระ
หลังแยกเสียงจาก อา ไปยัง อุ

เอ เป็นสระที่แยกจาก อา ไปหน้า อี ดังกล่าวแล้ว ถ้าออกเสียง
อี ให้หนัก และ อา ให้เบา ก็จะได้เสียงเป็น เอ บน ย ฉะนั้น เสียงที่
เขียนจากคำในบาลีและสันสกฤตจึงปรากฏมีเสียง อี เขียนเป็น เอ หรือ อา
เป็น เอ อยู่บ่อย ๆ เช่น

<u>อี</u> บ.ส. สิม่า	<u>เอ</u> ท. เสม่า	<u>อา</u> บ.วชณ	<u>เอ</u> ท. เข็ณ (ฆาก)
บ. วิส	เทศ	ส.วชร	เข็ร

โอ เป็นสระหลังที่เกิดแยกจาก อา ไปหา อุ จึงมีเสียงบน

ธรรม และ จก กับ จักร

การจะตัดสินให้แน่ชัดว่า ภาษาทั้งสองได้เข้ามาปะปนอยู่ในภาษาไทย ทั้งในยุคใด สมัยใด จะต้องอาศัยการสอบสวนศัพท์จากวรรณคดีต่าง ๆ ของเรา ว่าในหนังสือเล่มหนึ่งของยุคหนึ่ง มีภาษาบาลีที่คำ และมีภาษาสันสกฤตที่คำ แต่ วรรณคดีของเรา บางเล่ม ยังตัดสินกันไม่ได้แน่ชัดว่า แต่งในยุคใด เพราะ หลักฐานที่ปรากฏยังไม่เพียงพอจะเป็นยันได้ และนอกจากนี้ วรรณคดีของเรายัง ไม่อาจใช้เป็นตัวแทนหนังสืออื่นได้ทั้งหมด เพราะอาจจะมีอีกหลายเล่มในยุคหนึ่ง ๆ พอจะนำมาเปรียบเทียบเพื่อสอบสวนศัพท์ได้ แต่ยังไม่ได้พิมพ์ออกเป็นเล่มอย่าง เรียบร้อย เช่นนี้ จึงยากที่จะให้คำตัดสินอย่างแน่นอนลงไป

แต่เท่าที่ได้มีภาษาทั้งสองปรากฏอยู่ในบรรดาหนังสือวรรณคดี ก็ช่วยให้เห็นความสำคัญเด่นชัดขึ้นว่า ได้เข้ามาปะปนอยู่ในภาษาไทยเป็นเวลานาน หลายร้อยปีมาแล้ว และได้เคยมีความสำคัญเคียงคู่กันไปในภาษาไทย บางคราว เป็นโอกาสของภาษาบาลี และบางคราวก็เป็นโอกาสของสันสกฤตที่จะเด่นขึ้นใน ภาษาไทย แต่ถึงภาษาทั้งสองจะผลัดเปลี่ยนกันอยู่ในความนิยมของยุคหนึ่ง ๆ แต่เราก็หาอาจนำรูปศัพท์ภาษาเดิมที่ถูกต้องทั้งเสียงและความหมายมาใช้ได้ไม่ เพราะเหตุด้วยความจำเป็นบางอย่าง แต่การที่รูปศัพท์เดิมซึ่งเรานำมาใช้ผิด เพี้ยนไปอย่างไรนั้น ย่อมจะดำเนินไปภายในขอบเขตและกฎเกณฑ์ ก็จะอธิบายให้เห็นอย่างถืฉ้วนต่อไป

เป็น อี,อี และ อุ,อุ ได้ง่ายกว่า ที่ อี,อี จะเพี้ยนเป็น อุ,อุ หรือ อู,อุ
 เพี้ยนเป็น อี,อี เสียงอา ที่เพี้ยนเป็น อี และ อุ นั้น มีอยู่มากในภาษา
 ไทยที่เพี้ยนมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต เช่น

อะ บ.ส. วรณ	อิ ท. พิกุล	อะ บ. สยัมภา	อุ ท. สยมพร
วฤต	พิกุล	ภมร	ภุมรา, ภุมรี
ม. วชิร	วิเชียร	พทุร	พทุรา

เราจะเห็นได้ชัดว่า คำที่มีสระ อะ,อา แล้วเพี้ยนเสียงเป็น อุ,อุ
 ในภาษาไทยนั้น มักจะอนุโลมตามพยัญชนะโอษฐ (ป,ผ,พ,ม) ที่อยู่ต่อ
 ไป เพราะ อุ,อุ กิตติ คำ ป,ผ,พ,ม กิตติ ย่อมเกิดแคว้นมีปากเช่นเดียว
 กัน แต่บางทีก็กล่าวว่าจะเห็นเหตุเพราะอักษรวิจิ จึงจะได้อธิบายในส่วน
 ที่เกี่ยวกับอักษรวิจิต่อไป

เอ - โอ เป็นสระที่มีเสียงที่เกิดระหว่าง อา กับ อี และ อา
 กับ อุ คือ เอ เป็นสระหน้าที่ยกเสียงจาก อา ไป อี และ โอ เป็นสระ
 หลังแยกเสียงจาก อา ไปยัง อุ

เอ เป็นสระที่แยกจาก อา ไปหา อี ดังกล่าวแล้ว ถ้าออกเสียง
 อี ให้หนัก และ อา ให้เบา ก็จะได้เสียงเป็น เอ บน ย ฉะนั้น เสียงที่
 เพี้ยนจากคำในบาลีและสันสกฤตจึงปรากฏมีเสียง อี เพี้ยนเป็น เอ หรือ อา
 เป็น เอ อยู่บ่อย ๆ เช่น

อิ บ.ส. สิม่า	เอ ท. เสม่า	อา บ.วษณ	เอ ท. เทษณ (ภาค)
ม. วิส	เทศ	ส.วชร	เทชร
<u>โอ</u>	เป็นสระหลังมีที่เกิดแยกจาก อา ไปหา อุ จึงมีเสียงบน		

กันระหว่างสระทั้งสอง ถ้าออกเสียง อู ให้หนัก อา ให้เบาจะได้ยินเสียง
เสียง โอ ปน ว จึงมีเสียงเพี้ยนจาก อู เป็น โอ และ จาก อา เป็น
โอ อยู่ในคำไทยที่ได้มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต เช่น

อู บ.ส.มณฑุก โอะ ท.มณฑก อะ กมล โอ ท. โกลม

บ. กุณฑิกา คนที

หมายเหตุ กมลที่เพี้ยนเสียงเป็นโกลมนั้น ทำให้คำโกลม ที่เพี้ยนมามีเสียง
ตรงกับ โกลม รูปศัพท์เดิมที่แปลว่า อ่อน, นุ่ม

ข. เพี้ยนเป็นเกณฑ์เสียงที่มีจั่วเพาะในภาษาเขมรถ้าไม่มีในบาลี

สระสันสกฤต

เสียงสระของบาลีมี อะ อา อิ อี อุ อู และ โอ โอ รวมเป็น
8 เสียง และของสันสกฤตมีเช่นเดียวกับของบาลี เพียงแต่เพิ่ม โอ เอา
และ ฤ ฦา ฤ-ภา อีกรวมเป็น 14 เสียง ส่วนในภาษาไทย นอกจากจะ
มีเกณฑ์เสียงตรงกับของบาลีและสันสกฤตแล้ว เรายังมีเสียงที่ไม่มีในภาษา
ทั้งสองอีกด้วย เมื่อต้องออกเสียงที่ไม่คุ้นและหนักปาก เสียงจึงมักจะเอน
เอียงมาเป็นหน่วยเสียงที่มีในภาษาไทยโดยจะเพาะ เช่น

อะ บ.ส. ปณฑก เอาะ ท. บัณเฑาะภัก

บ.ส. ปณว บัณเฑาะว

ส. คุรท เคะระท

ที่จริงเสียง อะ กับ เอาะ เป็นเสียงที่มีที่เกิดใกล้เคียงกันด้วย คือ เอาะ
เป็นสระหลัง แยกจาก อา ไปหา อู เช่นเดียวกับ โอ เมื่อ อา เพี้ยน
เป็นอู ได้ อะ ย่อมเพี้ยนเป็น เอาะ ได้เช่นกัน

อี	บ.ส. ลิงค	อี	ท. ลิงค	อี	บ. วิช	อี	ท. พิช
	บ. ผลิก		ผลิก		พิน		พิน
	บ.ส. อชิก		อชิก				
	มพินา		มพินา				
	โซคิก		โซคิก				
	ส. ปรีกษา		ปรีกษา				
	บ. ปจุนิก		ปจุนิก				

ทั้งสระอี และ อี เป็นสระกลาง ที่ใช้กลางลิ้นกดกให้สูงขึ้นแล้ว
เข้าไปเล็กน้อย อยู่ใกล้กันระหว่าง อี กับ อุ ฉะนั้น จึงไม่น่าจะเห็นปัญหา
ว่าเหตุใด อี อี ในบาลีและสันสกฤตจึงเป็น อี อี ในภาษาไทยได้

<u>เอ</u> ย	ส.	<u>เอ</u> ยบ.บ.	ภาคิเนยบ	<u>ไ</u> ย	ท.	ภาคิไยบ
			สาเอยบ			สาไยบ
			อสงเขยบ			อสงไยบ

การที่เสียงเพี้ยนจาก เอย เป็น ไย นั้น เป็นเพราะที่เกิดของ
เสียงทั้งสองอยู่ในบริเวณที่จะเพี้ยนกันได้ เพราะ เอย เป็นสระยะสมจาก
อะ + อี ฉะนั้นเสียง อา ให้หนัก จะเป็นเสียง อาย ถ้าเน้นให้หนักที่ตัว
อีย จะเป็นเสียง เอย

อี	บ.ส. จีร	<u>เอ</u> ย	ท. เจียร
	ส. กิริติ		เกียรติ
	ส. ปกริณ		ปเกียรณ
	บ. พาทิร		พาเทียร
	บ. ปิพ		เปียรพ

อ	ส. ศิร	เอีย	ท. เสียร
	ส. สุลิร		เสลิยร
	ส. กสิร		เกสิยร

การที่เสียง อี เขียนเป็น เอีย นั้น ถ้าใครสังเกตจะเห็นว่า
เสียง อี ของศัพท์บาลีและสันสกฤตที่เขียนมาเป็น เอีย ในภาษาไทยนั้น
ส่วนมากเป็นศัพท์ที่ถามด้วย ร ซึ่งในภาษาไทยออกเสียงเป็น น เสียง
จึงกลายเป็น เอีย แทนนสกฤต ซึ่งก็เป็นไปตามหลักแห่งการแปลงเสียงสระได้
เป็นสระละสม (Diphthongization.)

ค. การยืดและทอนเสียงสระ

คือการเปลี่ยนเสียงสระสั้นในศัพท์บาลีและสันสกฤตให้เป็นเสียง
ยาว หรือชักเสียงสระยาวให้เป็นสระสั้น นับเป็นอีกประการหนึ่งที่ทำให้
เสียงสระผิดไปจากเสียงในภาษาเดิม แต่การจะยืดหรือทอนเสียงสระนั้น
ถ้าสังเกตจะเห็นว่า มีเหตุผลในการทำเช่นนั้น มีใจทั่วไปตามใจชอบ

การยืดเสียงสระ คือการออกเสียงสระสั้นให้เป็นสระยาว
ซึ่งจะเกิดขึ้นต่อเมื่อ

1. ต้องแทนเสียงพยัญชนะที่หายไป คือเมื่อเป็นคำในภาษาบาลี
ที่เป็นคำซ้อน แต่เราไม่นิยมออกเสียงเช่นนั้น เรามักจะชักคำซ้อนออก
แต่เพื่อทดแทนเสียงพยัญชนะที่ชักออก จึงต้องยืดเสียงสระออกไปให้ระยะ
ของเสียงเป็นไปคงเดิม ดังนี้ เช่น

อะ	บ. อโนกศุต	อา	ท. อโนคาค	อุ	บ. สุลุญ	อุ	ท. สุลูญ
	จมน		จาม				

๒. ต้องการผ่อนเสียงเมื่ออยู่ท้ายศัพท์ ทำให้ออกเสียงง่ายและสะดวกขึ้น เพราะโดยมากคำในภาษาทั้งสองมีหลายพยางค์ ซึ่งมักจะออกเสียงเป็นคำเรียงพยางค์ เราไม่นิยมเช่นนั้น เพราะออกเสียงยาก จึงต้องตัดพยางค์ให้น้อยลงด้วยการลงการันต์มาเสียง สระที่เป็นเสียงสั้นจึงมาอยู่ท้ายศัพท์ เสียงสระจึงต้องปิดออก เพื่อผ่อนเสียงให้ออกสะดวก เช่น

อ. บ. โลภ	อ. ท. โลภ	อ. บ.ส. วิบุ	อ. ท. วิบุ
บ. เสณ	เสณ	บ.ส. มุณ	มุณ
บ. สุริ	สุริ	บ.ส. รุจิ	รุจิ
บ. อสนิ	อสนิ	ส. ฤฤ	ฤฤ
ส. ราทริ, ราทริ	ราทริ	บ. ยาดุ	ยาดุ

การทอนเสียงสระ คือการออกเสียงสระยาวให้สั้นลง ซึ่งจะเกิดขึ้นก่อนเมื่อเปลี่ยนคำเรียงพยางค์ในศัพท์ภาษาทั้งสองให้เป็นคำสกด จึงเป็นธรรมชาติที่จะต้องรวบเสียงให้สั้นขึ้น คือ

อา ส. อาสุร	อะ ท. อัศรร	อ. บ. อุนนิส	อ. ท. อุนนิส
ส. ปากุ	ปรั	บ.ส. นิติ	นิติ
บ. วิรุท	วิรุท	วิณา	วิณ
ส. คุณณ	คุณณ	วิปริต	วิปริต
สุณ	สุณ		

ในที่บางแห่งตามตัวใช้เสียงยาว แต่เมื่อสมาสใช้เสียงสั้นลงนั้นมิได้เกี่ยวกับหลักภาษาไทย เพราะภาษาเดิมก็เป็นเช่นนั้นอยู่แล้ว เช่น อ. บ. กสิ—อ. กสิ เมื่อเข้าสมาสเป็น กสิณม (การไถ) อ. บ.ส. พุณ — อ. พุณ เมื่อสมาสกับพสุท เป็น พุณพัศ

อักษรวิจิ

เป็นเรื่องสำคัญที่มาแทรกแทรกในเรื่องเสียง (Phonetics) โดยจะเพาะเสียงสระทำให้เข้าใจผิด เพราะบางทีเสียงเขียนไปโดยอักษรวิจิบังคับไว้ให้เป็นไป มีใช้เสียงเขียนกันเองโดยมีที่เกิดใกล้เคียงกัน หรือเพื่อแทนเสียงซึ่งไม่มีในภาษา เช่น

ไอ ในภาษาสันสกฤตที่มาเขียนเป็นเสียง แอ ในภาษาไทยนั้น น่าจะไม่ใช้เพราะเสียง แอ มีที่เกิดใกล้เคียง ไอ และเราออกเสียง ไอ ที่มีตัวตามมาข้างท้ายไม่ชัด เสียงจึงเขียนเป็น แอ แต่ที่จริงน่าจะเป็น เพราะอักษรวิจิเข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวเป็นสำคัญ กล่าวคือ

แต่เดิมที่เราได้ศึกษากับอินเดีย เราได้ศึกษากับชาวอินเดียตอนใต้เป็นต้น ศิลปวิทยาต่าง ๆ โดยจะเพาะอักษรศาสตร์ของชาวอินเดียตอนใต้จึงได้สืบทอดมาถึงเรากลับ ตัวอักษร "ลฤณ" ที่ใช้จารึกลัทธิต่าง ๆ นั้น เสียง ไอ มีรูปเหมือนสระ แอ ในภาษาไทย ฉะนั้น เมื่อเห็นศัพท์สันสกฤตที่มีเสียงไอ เขียนเป็นรูปสระ แอ จึงเข้าใจว่า คำนั้นจะต้องออกเสียงเป็น แอ อย่างในภาษาไทยด้วย และต่อมาก็ได้ใช้แนวเขียนเข้าจับคำใดที่ออกเสียง ไอ ในสันสกฤตและมีตัวตามมาข้างท้าย จะต้องออกเสียงเป็น แอ ในภาษาไทยทั้งสิ้น

สระ ไอ, อัว, เอา ที่จัดให้เป็นสระละสมในวิชานุกรณศาสตร์นั้น น่าจะเป็นเพราะการบัญญัติของอักษรวิจิที่บัญญัติรูปสระขึ้นใหม่ ให้มีรูปต่าง ๆ ออกไป ทั้ง ๆ ที่เสียงสระทั้ง 4 นี้ ก็เป็นเสียงที่มีอยู่ในภาษาแล้ว คือ

ไอ = อะ + ย ซึ่งถ้าเราจะเขียนเป็น อัย เสียงก็ลงจะเป็นเช่น

นพคุณ... ชื่อไอ (อัย) นี้ ดังกล่าวทั้งนี้ ได้จากท่าน ม.ส. ๑๙๓๖

เดียวกัน ฉะนั้น คำในภาษาบาลีและสันสกฤตที่มีเสียง อะ และมี บ ตาม
มาข้างท้าย เราจึงเขียนเป็น อัย บ้าง ไอ บ้าง (ตามรูปสระของอักษรวิจิ)
แต่ออกเสียงอย่างเดียวกัน ดังนี้

ชบ เป็น ชัย, ไชย ทรยสฺสทริงส สัน. เป็นทริยทริงส, ไทรทริงส
วินย เป็น วินัย, วิไนย

อัว - อะ + ว ศัพท์ในสันสกฤตบางคำที่มีเสียง อะ ตามด้วย ว
ข้างท้าย เราจึงออกเสียงเป็น อัว แทนทั้งสี่ ถ้ามีตัวสะกดก็ลงไม้หน้าอาศ
เสียง เช่น

ชวร เป็น ชวร อิศวร เป็น อิศวร

เอา - อา + ว เราออกเสียงศัพท์สันสกฤตที่มีเสียงอะ และ ว
ตามมาข้างท้ายเป็นเสียง เอา หรือ อาว แต่เขียนเป็นรูปสระ เอา ซึ่งยัง
คงตัว ว ไว้อีกด้วย เช่น

ชวาน เป็น เชวาน นว เป็น เนาว

ส่วนศัพท์สันสกฤตบางศัพท์ที่มีเสียงเอา เราเขียนเป็น อัว เช่น
สฤณาลโย เป็นฉวล (ฉวลหัตถ - ฉาเนื้อหยาบ มหาชาติ หน้า 124) แต่
เมื่อตัด ส ออกทำให้รูปใกล้เคียงไปทาง ชูล ในภาษาบาลี แต่ที่จริง ฉวล ก็
ไม่ใช่รูปบาลีแท้ เพราะบาลีต้องใช้ ชูลหัตถ (ความหยาบ, ความหนา) ฉะ
นั้น จึงเห็นได้ชัดว่า เสียงที่กลายในภาษาไทยนั้น บางทีไม่ได้กลายจาก
ภาษาใดภาษาหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เลือกคัดแปลงให้ออกเสียงง่ายและสะ
ดวก

บางที่เราเห็นเสียง อู ให้เป็น อัว ในภาษาไทย เช่น
บริบูรณ เป็นบริบูรณ หุรุยศ เป็น ทวรยศ (สมุทรโฆษ หน้า 118)

ที่จริงเป็นการเปลี่ยนเสียง อู ให้เป็น อว เพื่อจะใช้เสียงให้มีค่าคงเดิม แต่เราออกเสียงเป็น อัว ไป

การที่ อว เปลี่ยนเสียงเป็น อู นั้น อาจจะเนื่องด้วยอักษรวิเชียง เราถือตามแบบเขมรว่า ถ้าพยัญชนะอโฆระต้องออกเสียงเป็น ออ เช่น พยัญชนะอโฆระของวรรณคดีต่าง ๆ มี ก, ข, จ, ฉ, ช, ฌ และ ป, ผ เมื่อศัพท์ที่ประกอบด้วยพยัญชนะอโฆระมีตัวสะกด และต้องการจะให้ออกเสียงเป็น โอะ จะต้องใส่ อู ลงไป เช่น กณ ปกติ อ่าน กอน แต่ถ้าใส่ อู เป็น กอน จะต้องออกเสียงว่า กอน ฉะนั้น บางทีจะเนื่องด้วยหลักนี้ ซึ่งลง อู ที่คำเรียงพยางค์ของบาลีสันสกฤต เพื่อให้ออกเสียงเป็น โอะ มีตัวสะกด เช่น ชมพูนท เป็นชมพูนท (ควรอ่านเป็น ชมพูนท) และเราออกเสียงตามรูป เสียง อะ จึงเขียนเป็น อู ไป และเราเขียนแนวเขียนที่จะเขียนเสียงอะ ให้เป็น อู โดยไม่เอาใจใส่ว่าจะเป็นพยัญชนะอโฆระ หรืออโฆระ

อุ ฤ ฤ ฤ ฤ ทั้ง 4 ตัวนี้ ไม่น่าจะถือเป็นสระ เพราะมีเสียงพยัญชนะ ร ประสมอยู่กับเสียงสระ อี ด้วย แต่การที่อักษรวิเชียสันสกฤตถือว่า อุ ฤ ฤ ฤ ฤ เป็นสระ ก็เพราะ สระขรรพมา เช่น อะ อา อี อี และ อุ ฤ ฤ ฯลฯ อาจประกอบกับพยัญชนะตัวใดก็ได้ทั้งสิ้น เมื่ออะ ประกอบกับ จ ก็เป็น จะ ประกอบกับ ป ก็เป็น ปะ หรือสระอื่น ๆ ก็เช่นกัน แต่สระ อี นั้นแปลกกว่าสระอื่น ๆ ครึ่งที่ไม่พบประกอบกับพยัญชนะตัวใดได้ นอกจากตัว ร และ ล ฉะนั้น จึงถือหลักเอาว่า รูป ร ที่ประกอบกับสระ อี นั้น เป็นสระอีกรูปหนึ่ง ฤ ที่เรานำมาใช้ออกเสียงเป็น อี

หมายเหตุ เรื่อง ๆ ๆ ๆ ๆ นั้น ละเว้น ได้จาก พจน. ม. ๕. คำอธิบาย

บ้าง เช่น พฤษภา ฯ อี บ้าง เช่น กฤษณา และ เออ บ้าง เช่น ฤกษ์
การที่ออกเสียงเป็น อี, อี และ เออ ได้ก็เพราะ อี และ เออ เป็นสระ
กลาง ที่อยู่ใกล้เคียงกับ อี ขอจะเพี้ยนเสียงกันได้

พยัญชนะ

ต่างจากสระตรงที่เป็นเสียงปิด จะปิดเสียงให้นานเหมือนสระไม่
ได้ ดังกล่าวมาแล้ว ฉะนั้นจึงไม่ใคร่ผิดเพี้ยนกันมาก เช่น สระ จะ เพี้ยน
กันก็จำเพาะแต่ที่มีฐานกรณ์หรือที่เกิดแห่งเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน เสียง
พยัญชนะของคำไทยที่มาจากบาลีและสันสกฤต จึงอาจจะผิดเพี้ยนจากคำเดิม
ได้เป็น ๒ นัย เช่นเดียวกับสระ คือ

ก. เพี้ยนเป็นเสียงที่มีที่เกิดใกล้เคียงกันหรือที่เดียวกัน แต่การ
ที่เสียงพยัญชนะจะเพี้ยนไปจากเดิมนั้นมีใช้จะ เพี้ยนไปเสียทุกโอกาส ดังกฎ
ของนิรุกติศาสตร์กล่าวไว้ว่า

“การกลายเสียงย่อมมีเขตต์และเวลาจำกัด และโดยเงื่อนไข
ของการออกเสียงลงประการ” ซึ่งหมายถึงว่า เสียงจะกลายอยู่ในขอบ
เขตต์ของลิ้นหนึ่งและในระยะเวลาหนึ่ง ทั้งจะต้องมีเสียงของคำอื่นที่อยู่
แวดล้อมอีกด้วย จึงทำให้เกิดการกลายขึ้น

ส่วนการกลายเสียงคำไทยที่ได้มาจากบาลีและสันสกฤตนั้น โดย
มากมักจะเป็นเพราะกวีที่ต้องการความไพเราะจากการสัมผัสอักษร จึง
เปลี่ยนเสียงพยัญชนะให้เข้ากับอักษรที่มีอยู่ในวรรค แต่ถึงจะอย่างไร เสียง
ที่เปลี่ยนนั้นย่อมเป็นเสียงที่ใกล้กับเสียงเดิม พอจะดำเนินตามกฎเกณฑ์
ได้เสมอไป เช่น

วรรค กะ

ก. ส. กิษิณฺช	ข. ท. ชิคฺชินฺช	ก. บ. กุสิลา	จ. ท. คนฺตี, คนฺโท
ส. กนิษฐา	ขนิษฐา	ข. บ. ส. ขจร	ก. ท. กัจจกร
บ. ส. กบฏ	ขบฏ		

การที่ ก เพิ่มขึ้นเป็น ข จะเห็นว่า เป็นเพราะได้ลบตัวที่มีเสียงหนักออกเสียแล้ว จึงต้องเพิ่มเสียงหนักที่ตัว ก ให้เป็น ข เป็นการชดเชยเสียง ทั้งนี้ยกเว้น ขนิษฐา ที่ยังคง ฆ ไว้ เพราะอาจจะเห็นแนวเทียบผิดก็ได้ ส่วน ข ที่เพิ่มขึ้นเป็น ก เมื่อลงนิคหิตเป็น กว นั้น คงจะเป็นเพราะว่า เมื่อลงนิคหิตที่ ข แล้ว ย่อมทำให้เสียงหนักยิ่งขึ้น จึงไม่จำเป็นต้องใช้ ข ซึ่งเป็นเสียงหนัก (*Aspirate*) อีก ให้เพียง กว เสียงก็จะหนักเสมอกับ ข เสียงเดิม

วรรค จะ

ก. บ. ลญฺจนฺ	จ. ท. ลญฺจกร
--------------	--------------

ฉาป

ฉาป (ลูกธนู) เช่น แม่จรรจำนอยหาย แฉนา
แฉรงคายเปลาศฉา แฉนา (ทานกัณฑ์ หน้า 62)

เสียง จ ที่เพิ่มขึ้นเป็น จ นั้น อาจเทียบได้กับคำในภาษาไทยที่เพิ่มไปเช่นนี้ เช่น ฉาย เป็นจฉาย ฉลย เป็น จวเลย แฉว่าเหล่านี้ยังมีหลักให้เห็นว่า จ เพิ่มขึ้น เป็น จ เพราะเพิ่มนิคหิตแล้วเสียงลงหนักเท่าเดิม เช่นเดียวกับ ข เป็น กว แต่ที่ ลญฺจนฺ เพิ่มขึ้นเป็น ลญฺจกร นั้น ไม่มีเหตุผลทางนิรุกติศาสตร์ เพราะไม่ได้ลบเสียงใดออก จึงน่าจะเป็นเพราะถือคำเหล่านี้เป็นแนวเทียบนั่นเอง

ข. ส. ขุเบญญา บ. เบญญา จ. ท. เจษฏา (ผู้เป็นใหญ่ที่สุด เช่น เจษฏา-
คินทร์, เจษฏาจารย์ หรือที่กล่าว
ในสมุทรโฆษว่าเป็นในกลาง
สมรภู มิพัสลิกอุเจษฏา" (หน้า 150)

เสียง ข เขียนเป็น จ ได้ เพราะมีฐานกรณ์เดียวกัน และเกิด
แต่เวลาเดียวกัน เพียงแต่สั้นเลือนออกมาข้างหน้ามาลหรือสั้น เสียงก็อาจ
เขียนกันได้ ไทยบางถิ่นออกเสียง ข ไม่ได้ เสียงเขียนเป็น จ ไปหมด
เช่น ข้า เป็น จ้า ขี้ขาย เป็น ป้าย

คำว่า เจษฏาที่กลายเสียงมาจาก ขุเบญญา หรือ เบญญา นั้น เสียง
กลับไปพ้องกับคำว่า เจษฏ ในสันสกฤตที่แปลว่า การเคลื่อนไหวทางร่างกาย
เช่น เจษฏาภินหาร หมายถึง อภินหารที่พัวพันร่างกาย แล้วจะแปลตาม
รูปศัพท์ที่ไทยเขียนเสียงมาแล้ว จะต้องหมายความว่า "อภินหารอันยิ่งใหญ่"

วรรค ๒

ป. บ. อปรโฌยาน ม. ท. อมรโฌยาน

ไม่แต่จะเขียนเสียงได้จำเพาะพยัญชนะที่เกิดในวรรคเดียวกัน
แต่พยัญชนะระหว่างวรรคที่มีที่เกิดใกล้เคียงก็อาจเขียนไปได้ เช่น

ก. บ. ส. โจนร จ. ท. โจนร เช่น "กลทรงสรวุช ราเมศร์ เพียงพอ
ชบาศโจนรขันธ์ ที่เขียน" (ขุนพ่าย

หน้า 12)

กริ

จริ เช่น "มมิตมิม้องลัทธิ จรจรระเสียงจริ

อันแทงคะไคว้งเวียนไว" (สมุทรโฆษ

หน้า 25)

ค เปลี่ยนเป็น จ ได้แค่ค เกิดแค่ค จ เกิดแค่ ชาติ เมื่อออกเสียง ล้นอาจเลื่อนไปมาคคี่ เสียงจึงกลายไปได้เสมอ แม้ในคำไทยเอง เช่น ทรอก เป็น จรอก ทรวก เป็น จรวด แต่เราจะเห็นได้ว่าส่วนมากมักปรากฏแต่ในวรรณคดี ซึ่งคงจะเป็นด้วยความปลอดภัยของภวีนั่นเอง

ส บ. สุลลาภ จ พ. จุลาก

สินพสิ

จินพสิ

เสียง ส เป็นพยัญชนะเสียดแทรก ซึ่งเกิดแค่ค เช่นเดียวกับพยัญชนะในวรรณคดี คะ ซึ่งมีที่ใกล้เคียงกับพยัญชนะในวรรณคดี จะ จึงอาจจะทำให้เสียง ส เปลี่ยนเป็น จ ได้ แม้แต่การเปลี่ยนเสียงระหว่างบาลีและสันสกฤตก็ยังไม่ปรากฏว่า ส ในสันสกฤต ตรงกับ จ ในบาลี เช่น ศว เป็น จว ศาว เป็น จาฬ หรือ ฆ เป็น จ เช่น ฆะรุณ เป็น จ.พณ เป็นคณ การที่เป็นเช่นนี้คงจะเกี่ยวกับอวัยวะบางส่วนในปากเช่น ฟัน ริมฝีปาก จึงทำให้เสียง ส ซึ่งเป็น พยัญชนะเสียดแทรกอันเกิดแค่คไม่ได้ เสียงจึงเปลี่ยนไปเป็น จ ซึ่งเป็นพยัญชนะครึ่งเสียดแทรก ใช้เพียงเสียดานแข็ง ไม่คงให้ถึงฟัน การเปลี่ยนเสียง ส กับ จ ก็เป็นที่ยอมรับในภาษาไทย เช่น สลวย เป็น จลวย เสดา เป็น เจดา สลัก เป็น จลัก เป็นต้น

ข. พยัญชนะยายที่ (Consonant Shift) จากหน่วยเสียงที่ไม่มีในภาษาไทย

การจัดลำดับวรรณคดีของในภาษาไทยได้ยึดถือหลักเกณฑ์ตามบาลีและสันสกฤต ที่กำหนดให้เสียงใดซึ่งมีฐานกรณ์อยู่แห่งเดียวกัน รวมอยู่ในวรรคหนึ่ง เช่น ก, ข, ค, ฉ, ง เกิดแค่โคนลิ้น ก็รวมอยู่ในวรรค กะ เป็น

กัน คุณสมบัติของเสียงพยัญชนะเหล่านี้แยกออกจาก ๆ กันไปตามกฎเกณฑ์ของ
ภาษาเดิม แต่เมื่อเราได้รับแบบอย่างมาใช้ ถึงแม้เราจะคงรูปอักษรเขียน
ตามอย่างเขา แต่เราก็ทำออกเสียงได้เหมือนกับที่เจ้าของภาษาออกไม่ พยัญ
ชนะ 4 ตัวหน้า ในวรรค แทนที่เราจะออกเสียงให้คำต่างอันออกไปเป็น 4
ชนิด กลับถูกทอนเสียเป็น 2 ชนิด ดังนี้

พยัญชนะตัวที่ 1 ของแต่ละวรรค คือ ก, จ, ต, ป, นั้นถือเป็นเสียงเบาที่ไม่ก้อง

อโฆมะสิจิต (Simple Sord)

พยัญชนะตัวที่ 2 ของแต่ละวรรค คือ ข, ฉ, ถ, ฐ, นั้น เป็นเสียงหนักก้อง อโฆมะ

ชิวิต (Sord Aspirate)

พยัญชนะตัวที่ 3 ของแต่ละวรรค คือ ค, ช, ท, พ, นั้น เป็นเสียงเบา ก้อง โฆมะสิจิต

(Simple Sonant)

พยัญชนะตัวที่ 4 ของแต่ละวรรค คือ ฆ, ฌ, ฎ, ฏ เป็นเสียงหนักก้อง โฆมะชิวิต

(Sonant Aspirate)

สำหรับพยัญชนะตัวที่ 1 ก, จ, ต, ป เราออกเสียงตามเดิมไม่เปลี่ยนแปลง
แต่ ค, ป นั้น ได้ย้ายที่ไปเป็นเสียง ค และ บ ค้าย ฉะนั้น เสียง ค และ ป จึง
ย้ายเสียงในภาษามาลีและสันสกฤตให้เป็นได้ทั้ง เสียง ค ป และ ค บ ในภาษาไทย
เช่น

ค บ.ส.	คาปส	ก ท.	กาบส	ป บ.	ปดงก	บ ท.	บดล้งก
	คิฉิ		คิฉิ	บงสง	บุตทริก		บุตทริก
	คุดย		คุดย	ส.	ปริภาษา		บริภาษ
ค ส.	คุดย	ค ท.	คุดย	ป ส.	ปรรรณา	ป	พปรรรณา

ค. ศ.ศรค. ค. ท.ศรค. (วิทยา) ป. บ.ปญญา ป. ท.ปญญา
บ.ศคทา คคทา ส.ปรวาส ประพาส

ส่วนเสียง ค บ ในภาษาเดิม เป็นพยัญชนะตัวที่ ๓ โทณะสิณิล เรา
ได้ออกเสียงเป็น ท พ แทน

พยัญชนะตัวที่ ๒ คือ ข, ฉ, ฉ, ฌ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ จึงไม่จำ
ต้องกล่าวถึง

พยัญชนะตัวที่ ๓ คือ ค, ช, ท, พ (g, q, k, p) เราไม่รู้สีกค่าของเสียง
มันว่า ต่างจากพยัญชนะตัวที่ ๑ อย่างไร เพราะเราออกเสียงเป็นเสียงไม่ก้อง
เช่นเดียวกันหมด เสียง ค, ช, ท, พ ที่เราออกเสียงอยู่ในภาษาไทย มีค่าเท่า
กับ ข, ฉ, ฉ, ฌ (kh, ch, th, ph) ผิดกันแต่ ค, ช, ท, พ เป็นเสียงต่ำ ซึ่งจักเป็น
เสียงเบา ก้อง และ ข, ฉ, ฉ, ฌ เป็นเสียงสูงซึ่งเป็นเสียงหนักไม่ก้อง ฉะนั้น
เราจึงไม่ค่อยรู้สึกถึงส่วนแตกต่างกัน เพราะเรายังคงใช้อักษรแทนเสียงตาม
รูปภาษาเดิม แต่การออกเสียงหาเหมือนอย่างเขาไม่

พยัญชนะตัวที่ ๔ คือ ข, ฉ, ฌ, ภ (gh, kh, ch, bh) อันควรจะต้องเป็น
เสียงหนักก้อง แต่เราออกเสียงเช่นเดียวกับ พยัญชนะตัวที่ ๓ คือ ค, ช, ท, พ
พยัญชนะอื่น ๆ ก็เป็นไปในทำนองเดียวกันนี้ คือคงรูปไว้ตามภา
ษาเดิม แต่ออกเสียงตามภาษาไทย

พยัญชนะในวรรค ๑ ทั้งวรรค คือ ฎ, ฏ, ฐ, ฑ ซึ่งเวลาออก
เสียงจะต้องม้วนลิ้น ให้สัมผัสสัพเพทคานลิกเข้าไปข้างใน แล้วจึงระเบิดเสียง
ออกมาโดยแรง แต่เมื่อเราออกเสียงเช่นนั้นไม่ได้เพราะไม่เคยมีในภาษาเรา
จึงออกเสียงเช่นเดียวกับพยัญชนะวรรค ค (ค, ฉ, ท, ช, น) การที่ยังคงใช้พยัญ
ชนะวรรค ๑ อยู่ ก็เพื่อจะไว้สำหรับคงรูปศัพท์ ให้เสียงเหมือนเดิมเท่านั้น
ศ, ษ, ส ที่ใช้ในสันสกฤต เราไม่ เอาใตใสวาจะออกเสียง

ต่างกันหรือไม่อย่างไร แต่เราออกเสียงเป็น ส ที่เกิดแต่ันอย่างในภาษาไทย เหมือนกันหมด ซึ่งที่จริงแล้ว เจ้าของภาษาจะออกเสียง ส ทั้ง ๓ ต่างกันเป็น อย่างมาก คือ

๔ ต้องออกเสียงด้วยทาส เช่นเดียวกับ จ เป็นแต่เสียงอ่อนและไม่หนักเท่าเท่านั้น

๕ ออกเสียง เช่นเดียวกับพยัญชนะวรรค ฎ คือต้องม้วนลิ้นจนจดเพดานอ่อน แล้วระเบิดเสียงออกมา

ฉะนั้น การที่เราจะเขียนคำในภาษาคูย ส ตัวไหน ไม่ทำให้มีอะไร ผิดแปลก เพียงแต่เพื่อให้รู้ได้เท่านั้นว่า รูปศัพท์เดิมเป็นอย่างไร

นอกจากที่เสียงสระและพยัญชนะซึ่งกลายเสียงไปโดยไม่เจตนาจะ กลายเสียงไปถึงลักษณะที่กล่าวมาแล้ว แต่เสียงยังอาจเปลี่ยนแปลงไปด้วย ลักษณะอย่างอื่น ซึ่งได้แก่การกลมกลืนเสียง (Assimilation) การ เพิ่มเสียงให้เสียงสั้นไป (Glide) และการสับเสียง (Metathesis) ดังต่อไปนี้

การกลมกลืนเสียง (Assimilation)

เราจะอธิบายตามความหมายของคำ Assimilation ลักษณะของ การกลมกลืนเสียง บ่อยได้แก่การทำเสียงให้เหมือนกัน คือเมื่อเราออกเสียง สองเสียงเร็ว ๆ เสียงซึ่งถึงจะติดเพี้ยนกันหรือมีที่เกิดอยู่ใกล้กัน ก็อาจจะถูก อีกเสียงหนึ่งกลมกลืนเสียงให้เป็นเสียงที่มีที่เกิดแห่งเดียวกัน หรือไม่ก็มีที่เกิด ใกล้เคียงกัน ทั้งนี้สุดแต่เสียงใดจะแข็งแรงกว่า ถ้าเสียงตัวหลังแข็งแรงกว่าตัวหน้า บ่อมกลืนเสียงตัวหน้าให้มีเสียงตัวหน้าให้มีเสียงเช่นเดียวกับตน หรือถ้าเสียง ตัวหน้าแข็งแรงกว่า จะกลมกลืนเสียงตัวหลังให้มีเสียง เช่นเดียวกับตนเช่นฉ

ฉะนั้น จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เสียงในภาษากลายไปได้ โดยผู้พูดไม่ได้เจตนา
จะให้เป็นไป สุกแต่อวัยวะในปากจะบังคับเสียงให้เป็นไปเอง เหมือนดังศัพท์
ในภาษาสันสกฤตที่เป็นพยัญชนะประสม (Compound Consonants) มักจะ
ถูกกลมกลืนเสียงให้เป็นเสียงเดียวกัน ในศัพท์ภาษาบาลีจึงกล่าวมาแล้วในภาค
ต้น เช่น สฺปฺสฺสหา ส. ตรงกับ สฺสฺสหาท บ. ทั้งนี้ เพราะ ป กับ ค มีที่เกิด
ต่างกัน คือ ป เกิดแต่ ปาก และ ค เกิดแต่ฟัน การออกเสียงย่อมไม่สะดวก
เท่าที่จะให้เสียงทั้งสองกลมกลืนเป็น ๑ เสียงเดียวกันเสีย

ส่วนศัพท์ในภาษาบาลีและสันสกฤต ซึ่งไทยนำมาใช้ ไม่ปรากฏว่ามี
การกลมกลืนเสียงถึงเช่นนั้น มีบ้างแต่บางศัพท์ไม่เสมอไปเช่น

ครห รูปศัพท์เดิมไม่ได้เป็นอักษรกล่า แต่เราออกเสียง ค กับ ร ทั้ง
๒ เสียงนั้นให้ควบกันเป็นเสียงเดียวคือเป็น เคราะห์ นับว่าได้ยอเสียงทั้งหมด
เข้าเป็นพยางค์เดียวกัน

อนึ่ง ศัพท์ที่ในภาษาเดิมไม่ได้ลงนิคคหิต แต่ไทยเรามาลงนิคคหิตเอง
เช่น

กโปล เป็น กัมโปล มกร เป็น มังกร และ ลีขร เป็น สิงขร
เป็นต้น

เราได้เปลี่ยนนิคคหิตนั้น ไปตามหลักแห่งการกลมกลืนเสียงด้วย คือ
จะต้องเปลี่ยนนิคคหิตให้เป็นพยัญชนะตัวสุวรรค ในวรรคเดียวกับพยัญชนะตัวก่อน
ไป เช่น กัมโปล ให้ ม แทน นิคคหิต เพราะ ม เป็นพยัญชนะสุวรรค ของ
วรรค ป การที่เป็นเช่นนี้ ชื่อนับว่า พยัญชนะตัวท้ายกลมกลืนเสียงพยัญชนะตัว
หน้า ให้กลายเป็นเสียงที่มีที่เกิดแห่งเดียวกัน

แต่ตามลักษณะที่เสียงในภาษาไทยกลายผิดไปจากเดิม โดยทั่ว ๆ ไป
นั้น มีใช้ลักษณะการกลมกลืนเสียงถึงกล่าวข้างต้น แต่เป็นการเพิ่มเสียงเพื่อให้

“ลื่น” (Glide) ก็จะกล่าวต่อไป

การเพิ่มเสียงเพื่อให้เสียงลื่นไป (Glide)

นับเป็นวิธีแทรกหรือเพิ่มเสียง เพื่อให้เสียงประสานกัน ฟังรื่นหู ไม่
ติดขัด วิธีแทรกเสียง (Glide) นี้ มี ๒ พวก พวกหนึ่งแทรกเสียงสระ ซึ่ง
มักเรียกว่า สวรรักดิ์ ก็จะได้ยกตัวอย่างในตอนต้นแล้ว อีกพวกหนึ่งแทรกพยัญชนะ
ที่เสริมเข้ามาเพื่อก่ออักษรให้เสียงลื่นไปได้ ส่วนพยัญชนะว่าโดยจะเพาะภาษา
ไทย เราขอใช้คำนี้โดยอนุโลมแก่ตัวที่เพิ่มเข้ามาเพื่อจะไม่ให้มีช่องว่าง (คือ
ไม่ให้ขาดตัวสกดปลายพยางค์ เช่น ในแม่ ก.กา) เกิดขึ้น จึงต้องเพิ่มตัวหนึ่ง
คือขึ้นอีกตัวหนึ่งเพื่อประสานเสียงให้เข้ากันได้ เช่น ฅมาศ ฅมฤศ และ ฅมรินทร์
ซึ่งตามธรรมชาติเรามักชอบอ่านออกเสียงเป็นพยางค์ ๆ แต่ด้วยเหตุที่คำเหล่านี้
ไม่มีตัวสกดที่ปลายพยางค์กัน ทำให้เสียงดอไป เราจึงออกเสียงเป็น ฅมมาศ
ฅม-มฤศ และ ฅมรินทร์ การที่เขียนนิคคหิตแทน ม นั้น ไม่เป็นการชักข้อ
อย่างไร เพราะนิคคหิตก็คือวิธีเขียน ม และอนุนาสิกอื่น ๆ ด้วยรูปอย่างย่อ ๆ
เป็นเช่นเดียวกัน

ศัพท์ในสันสกฤตมีพยัญชนะประสมเป็นอันมาก เมื่อไทยยืมมาใช้มักจะ
ทำให้เสียงกลายไป ด้วยมีการเพิ่มเสียงเพื่อให้เชื่อมให้พยางค์ในศัพท์เกี่ยว
เนื่องกันเสมอ เพราะโดยปกติพยัญชนะประสมจะต้องแยกมาเป็นตัวสกดของ
พยางค์หน้าเสียตัวหนึ่ง และเห็นพยัญชนะต้นของพยางค์หลังเสียอีกตัวหนึ่ง
เมื่อตัวสกดเป็นพยัญชนะวรรณ คือ ภายโนวรรณ ก, จ, ฉ, ต, และ ป จะออกเสียง
ตัวสกดไม่ได้ เช่น สปฺดาห จะออกเสียง ป ไม่ได้ ฉะนั้น จึงทำให้เสียง
ของพยางค์หน้ากับหลัง คือ สป กับ ตาห แยกต่างจากกัน จนรู้สึกเหมือนเสียง
ขาดหายกลายเป็นคนละคำไป เมื่อไทยนำศัพท์เช่นนี้มาใช้ เรารู้สึกว่าเสียง
เช่นนั้นไม่น่าฟังสำหรับหูคนไทย จึงต้องออกเสียง ป ที่เป็นตัวสกดอยู่แล้วเพิ่ม

ขึ้นอีกเสียงหนึ่งสำหรับเชื่อมพยางค์ทั้งสอง เราจึงมักอ่านว่า สัป - ประ - คาค์ และคำอื่นที่เช่นเดียวกัน ดังคำว่า ประญา และ อรุณ เราออกเสียงเป็น ปรัก - ระ - ญา และ อัก - ระ - ณี นอกจากจะเพิ่มเสียงเพื่อเชื่อมพยางค์แล้วยังเป็นการช่วยให้ผู้ฟังรู้สึกได้ว่า ศัพท์ของพยางค์นี้เมื่อใช้สกดด้วย ก, ข หรือ ก ตามหลักแม่ ก, กข, กข ในภาษาไทย เมื่อสกดด้วย ข ก็มี ป และ ค ก็มี ดังเสียงที่เพิ่มขึ้นมานั้นบ่งให้เห็นชัดอยู่

ถ้าไม่เพิ่มเสียงจากเสียงตัวสกดเดิม ก็มักจะแทรกเสียงอื่นลงไป ส่วนมากมักเป็นเสียงที่มีที่เกิดในวรรคเดียวกัน เช่น สมฤติ ถ้าออกเสียงตาม อักษรวิธีไทยจะต้องออกเสียงว่า สม - ฤ - ติ เสียง สม พยางค์หน้าขาดจากพยางค์หลังทีเดียว เราจึงแทรกเสียง ป ลงไป เพื่อช่วยควบเสียง ฤ ที่เราแปลงเป็น ร เพราะเป็นพยัญชนะเสียงอ่อน เราจึงออกเสียงว่า สมประคิหรือสมประเสียงในพยางค์ทั้งสองจึงเข้ากันได้สนิท

ฉะนั้น เมื่อสรุปลงแล้ว จะเห็นว่า ทั้งหลักการกลมกลืนเสียง และการเพิ่มเสียง (Glide) ส่วนมากเกิดขึ้นเพราะไม่พยายามเปลี่ยนเสียงที่ออกแล้วมากปล่อยให้เสียงกลมกลืนกันไปเอง เพื่อให้สะดวกทั้งพูดและฟัง และต่อมาก็ได้กลายเป็นกฎเกณฑ์สำหรับออกเสียงในภาษาไทยไป

การสับเสียง (Metathesis)

เป็นเหตุให้เสียงกลายไต่อีกประการหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นเพราะพูดเร็วเกินไปตามไม่ทัน และใจของผู้พูดมุ่งไปถึงตัวข้างหลังเสียก่อน เสียงที่พูดจึงเกิดพลันกลับกันขึ้น เสียงที่ควรจะมาก่อนกลับมามีหลัง และเสียงที่ควรจะอยู่ทีหลังกลับมาก่อน โดยมากเสียงมักจะสับกันในระหว่างคำที่มีตัว ย, ร, ล, ว ซึ่งเป็นเสียงอ่อน อาจจะทำให้เสียงสับกันได้ง่าย ศัพท์ในบาลีและสันสกฤตที่สับเสียงในภาษา

ไทย มีอยู่บ้างดังนี้ คือ

ส. นฤทิต เป็น นฤทิต ท.

ส. อุตุบาท " อุตุบาท ลก สับเสียง เป็น กล ล ซึ่งแทนที่
จะเป็นตัวสกก กลับมาเป็นตัวกล่า

ส. จกรวาก " จกพราก รว สับเสียงเป็น พร (แปลง ว เป็น
พ)

~~๕. สนธิโยบาท~~ สนธิโยบาท สับเสียงกันระหว่างสระ โอะ กับ
อะ การสับเสียงระหว่างสระไม่ใคร่
มีปรากฏมากนัก มักปรากฏในวรรณคดี
เก่า เช่น

"ก็จวนจะเข้าไปกอดพลบ สบสนธิโย

บาทแล" (कुमार หน้า 190)

"เมื่อจะไกลสนธิโยบาทพลอยอัสสูงคค

นั้น" (มัทรี หน้า 235)

การกลายเสียงที่เป็นไปโดยไม่เจตนาดังกล่าวนั้น จึงเกี่ยวกับ
อวัยวะอื่นเป็นที่เกิดเสียงเป็นส่วนใหญ่ แต่เดิมเสียงอาจจะเพี้ยนไป
เอง ต่อมาจึงได้จัดทำไว้เป็นแบบแผน และได้ตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นเป็นหลักฐาน
เรียกว่า ไวยากรณ์ ซึ่งจะบังคับภาษาให้เป็นไปตามกฎนั้น ๆ

๒. การกลายเสียงโดยเจตนา

นอกจากที่เสียงจะกลายไปเองดังกล่าวนั้น เสียงยังอาจจะ
กลายไปโดยเจตนาของผู้พูดที่ต้องการให้ออกเสียงสะกดกสบาย เข้าใจง่าย
และสั้น วิธีที่จะทำให้เสียงกลายไปเช่นนี้ มีอยู่หลายประการ ดังต่อไปนี้

หมายความว่า "แสดงอหิขิตเมื่อรุ่งอรุณ" กลับหมายถึง
แสดงอหิขิตตามปกติ เช่น

"จนพลบค่ำยังแสงอุทัย" (ขุนช้างขุนแผน หน้า 111)

ศัทธาาศัพท เช่น

โกลาหล เป็น โกลา เช่น "ถึงปากอ่าวเมืองฉลิกก็คริกครื่น ให้ยิงปืนเป็นสัญญาณ
โกลาลัน" (พระอภัยมณี หน้า ๕๓)

อชฌาสัย, อชฌาศรัย เป็น อชฌา, อชฌา

ชลนัยน์ เป็น ชลนา เช่น "พระเปลี่ยวองค์ส่งสารว่าคาญครัน ค้างกลืนกลืนชลนา
โสกาโลย" (พระอภัยมณี หน้า ๘๒)

วิญญาณ " วิญญา เช่น "พระทริวงศ์ทรงพังกระปี่กล้าวาจา ในวิญญาก็กระ
จางในทางธรรม" (รามเกียรติ์ ร.6 หน้า 70)

มณฑาร หรือ มณฑารว เป็น มณฑา

อักษิณ เป็น อักโข หมายถึง มากมาย และยังคิดเป็น โข ให้อีกด้วย

อาชาไนย " อาชา " ม้า ซึ่งศัพท์เดิมหาได้หมายถึงม้าโดยจะเพาะไม่
หมายถึง มนุษย์ อาชาไนยนั้น หมายถึง ม้ามีสกุล

ไอยราวัณ " ไอยรา " ช้างทั่ว ๆ ไป ไม่จำเพาะว่าช้างทรงพระอินทร์ก็
เรียก ไอยราได้

การคิดเช่นนี้จึงทำให้ความหมายของศัพท์ผิดเพี้ยนไปบ้าง

๒. การเติมคำ

เกิดขึ้นเพราะต้องการความไพเราะ (Euphony) และเพื่อเป็นการ
ผ่อนเสียงให้ออกเสียงง่ายและสะดวกขึ้น ส่วนมากมักเป็นเพราะความต้องการ
ของกวีที่จะเขียนเพื่อหาสัมผัสและเพื่อให้ครบคณะฉันท ทั้งนี้

๑. เติมเพื่อให้ไพเราะ และออกเสียงสะดวกขึ้น มักจะลงนิคคหิต

“ใจ” ทั้งสองศัพท์

พสุธา กัดเป็น สุธา ~~พสุธา กัดเป็น สุธา~~ ที่ไว้ในวรรณคดี
ก็มีปรากฏเช่น “มีหน้าข้ามวันสุธาไป จะแกล้งให้มรร
โดยทั้งแผ่นดิน” (รามเกียรติ์ ร.๑ หน้า ๖)

อัสสุรล “ สุรล ถ้าจะแปลตามตัวก็หมายความว่า “น้ำคิ” ไม่ใช่ น้ำคา เช่น
“พระเอยจะร่ำสุรล” (ลำนำน้อย)

อภิปราย “ ภิปราย

ส่วนที่คัดแล้วความหมายต่างไปจากเดิมก็มี เช่น อบุข (น้องชาย)

กัดเป็น บุข แปลว่า นาง เป็นต้น

คัดกลางศัพท์ เช่น

ปวหล่า (นุ้ณ ปวราฬ) เป็น ปหล่า เดิมแปลว่า แก้ว แต่มาใช้หมายถึง เครื่อง
ประดับชนิดหนึ่ง เช่นกล่าวไว้ในขุนช้างขุนแผนว่า “ลูก
ปะหล่ากำไลไขออกกอง บอกว่าของพ่อเจ้าแต่เยาว์
มา” (หน้า ๖๒๕)

สมญญา เป็น สม - ญา ที่จริง ญ นั้น ในภาษาเดิมแทรกตามแบบ Glide พ
เพราะ สม - ญา ยังฟังไม่เพราะ และเรามาคัด ญ
ออกเสียอีกทีหนึ่ง ใช้หมายถึงชื่อที่ตั้งคงตั้งขึ้น ไม่ใช่ชื่อ
ตามธรรมดา

วนานคร เป็น วนาคร เช่น “วนนางเกลี้ยงเกล้าเสาวภา ไม่ควรอยู่กลางป่า
พนาคร” (รามเกียรติ์ ร.๒ หน้า ๑๒๕) ซึ่งทำให้ไม่
เข้าใจความหมายเมื่อแยกศัพท์ออก เพราะวนานคร
= วนา + นคร

อโรธัย เป็น อโธทัย กวีต่อมาใช้ อโธทัย ผิดความหมายเดิม คือแทนที่จะ

ที่พยางค์หน้า เช่น

กโปด เป็น กัมโปด

มจฏ " มงจฏ

มกร " มังกร

สุวาทยา " สู้วาทยา

สิงขร " สิงขร

ชลาพุช บ. " ชลามพุช การลงนิคคหิตเช่นนี้ทำให้เข้าใจผิดไปว่า ชลามพุชเป็น
ศัพท์แก่จาก ชล + อมพุช จึงแปลว่า "เกิดแม่น้ำ" แทน
ที่จะเป็น "เกิดแก้มลูก"

การลงนิคคหิตและ เปลี่ยนนิคคหิตให้เป็นพยัญชนะสุดารรคของพยัญชนะตัว
ที่อยู่ต่อไป ทำให้เสียงประสานกันเข้าได้ เพราะนิคคหิตที่เป็นตัวสะกดจะทำให้
พยางค์หน้าและพยางค์หลังที่มีเสียงลอยขาดจากกันต่อกันได้สนิท ดังกล่าวมาแล้ว
ข้างต้น

นอกจากเพิ่มนิคคหิต ยังมีเพิ่มอักษรอื่นเพื่อให้เป็นตัวสะกดของพยางค์
หน้าเช่นเดียวกัน ดังนี้

มาดา เพิ่ม ร เป็น มารดา

มายา " ร " มารยา

2. เพิ่มเพื่อให้ครบคณะฉันท เช่น

ชาทรี เป็น ชาษทรี เช่น "ขอสวัสดิพิพัฒน์ท่านะ ชัยสิทธิชนะ จงศานตีสุข
ชาษทรี" (สมุทรโฆษ หน้า 1)

ราทรี " ราษทรี " "ยังยามเคียวเลยราษทรี จักสิ้นแสงศรี รังเวียง
จำกล้อยเวหา" (สมุทรโฆษคำฉันท หน้า 81)

ที่เพิ่มเพื่อหาสัมผัส มักจะเพิ่มท้ายศัพท์ เช่น

ปริชา เป็นปริชาณ เช่น "โตด้วยพระปริชาณ นรราชเขมแข็ง" (สมุทรโฆษ
หน้า 126)

" " " "กตังฆมังฆาน" วังพลุกพล่านย่านหน้าไป" (พระนล
คำหลวง หน้า 100)

" " " "มางติเพิ่ม ศ เข้าไปเฉย ๆ โดยไม่มีความหมาย เรียกศ เข้าลิต
เพื่อช่วยให้ฟังไพเราะ และเพื่อการสัมผัส เช่น
มาลา เป็น มาลาศ เช่น "จงจับบุษยามาลาศ ค้างพรมประหลาดสอาคศรี"
(รามเกียรติ์ ร.6 หน้า 104)

" " " "ลิลา " ลิลาศ

3. การศักคำผิด

บางทีพยัญชนะที่เติมเข้าข้างหน้าหรือข้างหลังศัพท์นั้น ไม่ได้เติมด้วย
เจตนาจะให้เสียงไพเราะหรือเพื่อช่วยผ่อนเสียง แต่เป็นพยัญชนะที่ติดมาเนื่อง
ด้วยศักคำหรือแบ่งคำผิด คำคำที่ติดมาแล้วยังมีความหมายเดิมเหมือนคำเดิม
ทั้ง ๆ ที่ไม่มีความหมายเช่นนั้นอยู่ในตัวเลย เช่น

ศักกัณ (กาย) ไม่ใช่ กัณ ที่เติม ศ เข้าข้างหน้า แต่เป็นคำที่ติดจาก ศัพฺก +
กัณ = ศัพฺกกัณ หมายถึงการสิ้นชีวิต และเมื่อศักแล้ว คำ ศักกัณ ยังหมายถึง

ความถึงการสิ้นชีวิตได้ โดยไม่มีคำว่า "ชีวิต" อยู่ในศัพท์เลย ศัพท์นี้ได้ใช้
กันอยู่ทั่วไป แม้ในวรรณคดีเก่าแก่ เช่น

"กษณัน สมเด็จพระมหาศัศสุริยวงศ์ มีพระองค์ทวาดทวนไท ส่า-
คัญว่ามัทรีศักโขยสุวรรณค" (มัทรี หน้า 279)

"ทอมทิวไทยหาอาหาร สุกแรงโรยปาน จะมีศัพฺกศักโขย" (เสื่อ
โลกาณนั หน้า 8)

"ว่าชาขุนไกรนั้นถึงกาล ท่านประหารชีวิตให้ถูกโทษ" (ขุนช้างขุนแผน
หน้า 18)

กฤษณา (ไหวแล้ว) ไม่ใช่ กฤษณา ที่เดิม ฐ แต่เป็นคำที่ตัดจาก กฤษณาสถิ
(กฤษ + สติ) หมายถึงการไหวแล้ว และเมื่อตัดออกจากศัพท์แล้ว ก็ยัง
คงหมายถึง "ไหว" ได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีคำว่า "ไหว" (อฐิ) อยู่ในศัพท์เลย
เช่นที่ปรากฏในวรรณคดีบางแห่งต่อไปนี้

"ถวายอภิวัชท์กฤษณา กฤษณาการณกรณเกล้า" (มหาชาติ หน้า 360)

"สรรพเทวดานัมไครตริงษ์สถิตย หังองค์อามฤตยกฤษณา" (มหา
ชาติ หน้า 284)

ถ้าทางวรรณคดียอมรับว่า มหาชาติคำหลวง เป็นหนังสือเก่าแก่สมัย
พระบรมไตรโลกนาถจริง เราจะเห็นได้ว่า การตัดเช่นนี้ได้มีมานานหลาย
ร้อยปีมาแล้ว มีอะไรเกิดขึ้นในระยะใกล้ ๆ นี้

อโนมา (ชื่อน้ำ) ตัดจาก อโนมา + น ก็ปรากฏในหนังสือพระอภัย
มณี ต่อไปนี้คือ

"ได้เป็นใหญ่ในแม่น้ำอโนมาน ไกรลางผลาญชีวันไม่บรรลัย"

(หน้า 187)

อรรถ (การรบ) ตัดจาก อ (การรบ) + ร (สนาม) และ เมื่อตัดแล้ว
ทั้ง ๆ ที่ไม่มีคำที่หมายถึง การรบ ปรากฏอยู่ในศัพท์เลย ก็ยังหมายถึง การรบ
ได้ เช่น

"ครุฑเอยครุฑทรง หาญอรรถนักกราวาญชาญสมร" (รามเกียรติ์ ร.1

หน้า 16)

๑๖ การลากเข้าความ (Popular Etymology.)

เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้ภาษากลายเสียงไปด้วยเจตนาของผู้พูด ไม่ใช่เพราะ

พูดผิดเขียนไปตามแนวเกณฑ์เสียง เมื่อได้ยินคำใดที่เป็นภาษาต่างประเทศหรือเป็นศัพท์เก่า ๆ ที่ไม่ค่อยได้ใช้และแปลไม่ออก ก็พยายามแก้เสียงให้ตรงกับคำที่พอจะแปลความหมายได้ในภาษาไทย ฉะนั้น คำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตซึ่งบางคำเราอาจจะรู้คำแปลอันแน่ชัด เราก็ได้พยายามแก้ไขเสียงคำนั้นให้ตรงกับคำที่เราเคยรู้อยู่แล้ว หรือคำที่ใช้ทั่ว ๆ ไปในภาษาไทย จนดูเหมือนว่าเป็นคำไทยเอง ข้าเมื่อแปลงเสียงแล้ว ความหมายของคำนั้นยังบังเอิญมาคล้ายคลึงกับคำในภาษาไทยอีกด้วย เช่น

จักรวาล ชื่อภพชนิดหนึ่ง ตามความนิยมของกวีในสันสกฤตและบาลี ยก "จักรวาล" เป็นตัวอย่างสำหรับคู่รักที่พรากจากกัน กล่าวกันว่า นักเจ้าพวกนี้อยู่ในสระ พอมีผลลง แม้แต่ใบไม้เพียงใบเดียวก็อยู่ก็แด่ไม่เห็นซึ่งกันและกัน ฝ่ายเราเมื่อรู้นิยายนี้ อาจสำคัญผิดไปว่า จักรวาล เขียนผิด ที่ถูกควรเขียนเป็น จากพราก ดังนี้ก็ได้ หรือไม่ก็เห็นว่า ถ้าเป็น จากพราก เสียงจะเข้ากับเรื่องได้สนิทดีกว่า จึงได้แก้เสียงเสีย และกวีได้นำมาใช้เล่นคำในบทประพันธ์ในความอุปมาว่า "นกจากพราก" เป็นนกที่ทำให้นึกถึงการ "พรากจากกัน" ทั้งปรากฏในวรรณคดีต่อไปนี้

"แม่นกจากพราก พราก แลสา รจากาปน้อยแหมออก แลนา" (ทานกัณฑ์ หน้า 63)

"นางนวลนิกนิมน้อง นวลปราง

จากพรากพรากจากนาง หนึ่งนั้น" (ตะเลงสาย หน้า 36)

อิสรว แก้เสียงให้เป็น อินสรว คงจะต้องการให้ออกเสียงง่ายมากกว่าอย่างอื่น และเมื่อแก้เสียงแล้ว คำที่เปลี่ยนแปลงไปกลับมีความหมายตรงกับคำอื่นที่เราคุ้น อินสรว จึงทำให้นึกไปถึง พระอินทร์ ซึ่งเราได้ยินชื่อบ่อยมากกว่า "พระอิสรว"

วิศกรรม แลเสียงเป็นวิศกรรม ซึ่งคงเป็นไปด้วยเหตุอย่างเดียวกัน นอก
จากระแลเสียงเพื่อให้ออกเสียงสะดวกแล้ว ยังต้องแปลให้เข้าใจความอีกด้วย
พระวิศกรรม ไม่ใครเป็นที่รู้จักของคนไทย จึงได้เชิญพระพิษณุมารวมไว้ เพศ
๒ องค์จึงรวมเข้าเป็นองค์เดียว ที่ปรากฏใช้ในวรรณคดีก็มี เช่น

“ท่านชาคนินชาเจ้าฉัน ว่าพระวิศกรรมนายช่างใหญ่

ฉือแหวนประดับงามจับใจ เอมาส่งให้ไว้กับเรา” (ขุนช้างขุน

แผน หน้า ๕)

คำ “นายช่างใหญ่” บ่งอยู่ว่า ผู้แต่งต้องการหมายถึง “พระวิศ
กรรม” อันเป็นเทพผู้สร้าง ยิ่งกว่าจะหมายถึง “พระพิษณุ” หรือในรามเกียรติ
ร.๑ กล่าวว่า “เมื่อนั้น พระวิศกรรมเรื่องศรี ก็เสด็จมาที่ออกสุริ มีให้
ระควายกาย (หน้า ๒๒๐) บ่อมหมายถึง พระวิศกรรม เช่นเดียวกัน บาง
แห่งก็ใช้เป็น วิศณุ และใช้ในความหมาย “วิศกรรม” เช่น “จึงสั่งวิศณุพรหม
ชาญไชย ให้เร่งนิมิตรธานี” (รามเกียรติ ร.๑ หน้า ๒๒)

ปาลิไลยก แลเสียงเป็น ป่าเลไลย และตั้งเป็นชื่อวัดหนึ่งในจังหวัดสุพรรณ
บุรี ดังปรากฏในเรื่อง ขุนช้างขุนแผนว่า “ท่านวัดป่าเลไลยก์นั้นชยันติ กับสิกา
ทองประเสริฐรักกัน” (หน้า ๕๖)

การที่ผู้แต่งแปลงเสียง ป่า ให้เป็น ป่า นั้น คงเพื่อให้ตรงกับ
คำ ป่า ที่มีความหมายในภาษาไทย และทำให้เข้ากับความเดิมได้สนิท เพราะ
ปาลิไลยก เป็นชื่อป่า และชื่อช้างที่อยู่ในป่านั้น การแลเสียงเพื่อให้เข้ากับ
ความ จึงมีประโยชน์อยู่บ้าง เมื่อได้ยินคำ ป่า ช่างหน้าย่อมทำให้เข้าใจได้ว่า ช้าง
ที่จะกล่าวต่อไปนั้นเป็นชื่อของอะไร

ปราบคาภิเษก ในภาษาไทยแลเสียงเป็น ปราบคาภิเษก ตามรูปศัพท์เดิมหมาย
ว่า “มือภิเษกอันถึงแล้ว” ไม่ว่าจะขึ้นครองราชย์ด้วยวิธีใด บ่อมเรียกว่า ปราบ
คาภิเษกได้ทั้งสิ้น แต่เรามุ่งจำเพาะถึงการอภิเษกเมื่อได้ปราบข้าศึกศัตรูหมดสิ้น

แล้ว เพราะคำ ปรามขลุ มีเสียงตรงกับคำ ปราม ในภาษาไทย เราก็คิดว่า ความหมายของ ปรามคาถิเชก คงจะเป็นเช่นเดียวกันกับ ปราม หรือเนื่องมาจากคำ ปราม ของไทย นั้นเอง จึงได้แปลให้เข้ากับ ความหมายของคำที่ตรงกับ

บางทีเสียงของคำไปพ้องเสียงกับคำที่มีความหมายเช่นเดียวกันในภาษาไทย โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงเสียงแต่อย่างใดเลย เช่น

อุจ (โรคเรื้อนชนิดหนึ่ง) คำว่า อุจ บังเอิญพ้องเสียงกับคำ อุจ ในภาษาไทยที่เป็นอาการอย่างหนึ่งของโรคเรื้อน คือทำให้มือเท้าอุจ เมื่อได้ยินคำ อุจ จึงชวนให้คิดว่าเป็นคำ อุจ อย่างไทย ๆ ของเราเสมอ

การแปลงเสียงเพื่อให้ได้ความที่เคยชินในภาษาไทย จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องเกิดขึ้นแก่คำที่มาจากภาษาต่างประเทศเสมอ ไม่แต่เพียงบาลีสันสกฤต ภาษายุโรปอื่น ๆ ก็ถูกแก้ไขเสียงเช่นเดียวกัน

๕. การลากเข้าความด้วยคำผิด (Mistaken Etymology)

ไม่แต่จะแปลงเสียงเพื่อให้ได้เสียงตรงกับคำที่มีความหมายพอจะแปลได้ หรือให้ตรงกับคำสามัญที่รู้จักกันดีแล้วเท่านั้น ยังมีการแต่งนิยายประกอบเพื่อสนับสนุนการลากศัพท์นั้นให้เข้าความสนิทแนบเนียนยิ่งขึ้น ส่วนมากมักมีปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์ ที่ได้รับมาจาก รามายณะ และด้วยนิยายพิเศษ เหล่านี้เอง ที่ทำให้รามเกียรติ์ของเราต่างจากรามายณะของเดิมไปมาก เช่น มาริต แปลงเสียงจาก มาริจ ซึ่งเป็นรากษสตนหนึ่ง มีฤทธิ์มาก เป็นผู้ที่ทศกรรฐ์ให้แปลงร่างเป็นกวางทองไปล่อพระราม การที่ออกเสียงเป็น มาริต นี้ ทำให้เข้าใจกันว่า มาริจ นี้ต้องเป็นม้า หรือไม่มีส่วนใดส่วนหนึ่งเป็น ม้า ซึ่งจะสมชื่อ และเมื่อมีส่วนเกี่ยวข้องเป็นพรรคพวกของทศกรรฐ์ก็ต้องมีส่วนเป็นยักษ์ด้วย ฉะนั้น การเขียนภาพ มาริจ ดังที่ปรากฏอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จึงเขียนให้ มาริจ มีหน้าเป็น ยักษ์ แต่ตัวเป็น ม้า ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่ได้ปรากฏ

อยู่ในเรื่องเลย

นางมณฑิ แปลงจาก มนโททรี (นางผู้มีท้องเล็ก (เขวเล็ก) มนุ- (เล็ก) + อุตรี (ผู้มีท้อง)) แต่เราเข้าใจเอาว่า แปลงจากศัพท์ มนุทุก ที่แปลว่า กบ จึงแต่งประวัติของนางมณฑิเสียใหม่ ให้เข้ากับความหมายของ กบ ว่า เป็นผู้ที่ถูกขับจากกบให้เป็นคน ด้วยสงสารที่กบนั้นไ้ไปดื่มน้ำนมอันผู้พี่ลาบพิษไว้ จึงกล่าวไว้ในรามเกียรติ ร. 1 หน้า 139 ว่า

“... ขรอนาคีซึ่งหุจจริต มาคายพิษม้จะให้เราอาสัญ
นางกบผู้เสียชีวิต หาไม่เราท่านจะบรรลัย
อย่าเลยจะชุบขึ้นเป็นหญิง จะจักษ์สิ่งทั้งามประสมใหม่
ให้สิ้นโฉมนางฟ้าสุราลัย เลิศล้ำกว่าใครโลกา

.....

.....”

จึงให้นามตามชาตินงคราญ ชื่อมณฑิเขวามาลย์มารศรี
พระนักสิทธิ์พิศโฉมเทวี มีลักษณะเลิศล้ำกัลยา”

เรื่องราวที่เรานำมาแต่งขึ้นใหม่นี้ ไม่มีปรากฏในรามายณะฉบับสันสกฤต ซึ่งกล่าวแต่เพียงว่า นางมณฑิโททรี เป็นธิดาพญาเทตย์ชื่อมัย กับนางอัปสร ชื่อเหมาวดี¹

ท้าวชีวหา ถัดจากชื่อเต็มในรามายณะว่า วิบุษชีวหา (ที่มีอันเป็นสายฟ้า) เพราะท้าวชีวหา มีอำนาจอยู่ที่ลิ้น เราแต่งขยายความวิสัยการของลิ้นท้าวชีวหาออกไป ให้สามารถกำบังเมืองไว้ได้ ซึ่งความตอนนี้ไม่ปรากฏในรามายณะ¹

1. บ่อเกิดรามเกียรติ รัชกาลที่ 6 หน้า 84

สหัสกุมาร แปลงจาก อักษุมาร ชื่อของทศกรรฐที่ถูกใช้
ให้ไปจับหนุมาน ตอนทำลายสวน เราไม่เข้าใจความหมายของ อักษุมาร
จึงแปลงเสียงเสีย เป็น สหัสกุมาร เพื่อจะได้มีความหมายว่า "พันหนึ่ง"
และเพื่อให้เข้ากับความหมายของ "พันหนึ่ง" จึงแต่งเรื่องว่า "สหัสกุมาร
คือโอรสพันองค์ของท้าวทศกรรฐ" ดังปรากฏในรามเกียรติ์ ร.1 ว่า

"อันนางสนมพันองค์ ก็ทรงคลอดโอรสา ชื่อสหัสกุมารอสุรา
พระยายักษ์รักความอันอันกัน" (หน้า 225)

"ซึ่งหอกดาบประหารผลาญชีวา อสุราทั้งพันบรรลัย"

"พระโอรสพันองค์ออกสงคราม ถึงความมรณาพิราลัย" (หน้า
49 รามเกียรติ์ ร.2)

รามสูร คงแปลงจาก ปรศุราม โดยในชั้นต้นเรียงชื่อใหม่ตาม
ไวยากรณีย์ไทย เอาคุณศัพท์มาไว้ข้างหลังนาม และที่ปรศุ เป็นสูร ก็เพราะ
เสียง ปรศุยังไม่คุ้นในภาษาไทย และจะหาศัพท์ที่คุ้นเคยก็เลือก สูร เพราะ
เสียงใกล้เคียง ปรศุ และประวัติของรามสูรเท่าที่ปรากฏในรามเกียรติ์เป็น
ท่านองอสูรอยู่แล้ว (รามสูรผู้ช้วน) ในการอภิศารชาดที่ 6 ของพระราชนิพนธ์
~~เราเข้าใจว่ารามสูรเป็นยักษ์ เพราะเสียง สูร ข้างหน้า คล้ายกับ อสูร~~
~~เช่นกลลววา~~

"บัดนั้น จึงรามสูรยักษา เห็นแก้วแววับจับตา อสุราริ้วโกรธ
คือไฟ" (รามเกียรติ์ ร.1 หน้า 119)

ลังกา เป็นชื่อเกาะทางตอนใต้ของอินเดีย มาออกเสียงตาม
อักษรวิเชียรของเราว่า ลังกา ใช้เรียกเป็นชื่อเมืองของทศกรรฐ แต่ด้วย
ศัพท์เดิม "ลังกา" เสียงคล้ายกับ "รังกา" ใตจึงชวนนึกไปถึงลำนัน
และเพื่อให้ความหมายของ ลังกา ตรงกับความหมายของ รังกา จึงต้อง

แต่งเรื่องราวประกอบว่า มีวังกาอยู่บนยอดเขาอันเป็นหลักเมือง ดังปรากฏในรามเกียรติ์ ร. 1 ว่า

"คิดแล้วมีเทวบัญชา ตรีสังฆพรหมมานเวียงศรี จงเตรียมหงษ์ทองรุจิ ไปสร้างธานีรัฐกา" (หน้า 20)

"เห็นนิลกาลาสังขร บอดเยี่ยมอัมพรวิศาล อยู่กลางพิภพเป็นประมาณ สูงตระหนานเงื้อมงั่วเมฆา ไหว้หลวงกว่าหมู่ศรีวิรินทร์ สัตว์จันดิลลศุลา ปลายยอดนั้นมีวังกา มหาสกลาสิทธิฤทธิไกร เขานี้ประเสริฐเลิศนัก เห็นจะเป็นหลักกรุงได้ จึงสั่งพรหมมาช่วยไซะ ให้เร่งนิมิตรธานี" (หน้า 22)

การที่เจตนาระกอลายเสียงเพื่อให้ได้ความตามที่คิดว่าควรจะเป็นไปเช่นนั้น จึงทำให้ยากจะรู้อิงเหตุแห่งการกอลายเสียงนั้น และด้วยเหตุที่เสียงในภาษามาห่อหุ้มโดยบังเอิญดังกล่าวแล้ว บ่อมะทำให้เจตนิยายประกอบเรื่องขึ้นมากมาย¹

6. การลากให้เข้าความในภาษาบาลีและสันสกฤต

เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้รูปคำและรูปเสียงทางไปจากภาษาเดิม นับเป็นวิธีที่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวมาแล้ว คือแทนที่จะลากศัพท์ในบาลีและสันสกฤตมาแปลงให้มีเสียงตรงกับคำในภาษาไทย กลับลากเอาคำในภาษาไทย หรือไม่ก็คำภาษาอื่น ๆ ที่ใดที่ใดกับเราอย่างใกล้ชิดมาดัดแปลงให้มีเสียงตรง

1. Elzéar Müller : Nouvelle leçon sur la science du langage.

คำในภาษาบาลีและสันสกฤต ถ้าไม่แปลงเสียงก็แปลงรูปคำให้เขียนตามแบบ
คำในภาษาบาลีและสันสกฤต เช่น

พระศรี เป็นราชาศัพท์ หมายถึงพญากุญ มาจาก สรี ในภาษา
มลายู ซึ่งแปลว่าใบพญ แต่เมื่อยังไม่พบที่มาอันแท้จริง ก็มอบให้เป็นภาษา
สันสกฤตที่คุ้นเคยไปพลางก่อน เราได้แปลงเสียงและเขียนรูปคำให้ตรงกับคำ
ศรี ซึ่งแปลว่า มิ่ง ขวัญ และสิ่งที่ดีงาม อันไม่ใช่ความหมายที่แท้จริง แต่
คงจะเห็นว่า เมื่อเป็นสิ่งบริวารของพระเจ้าแผ่นดิน ย่อมต้องเป็นสิ่งที่ดีงาม
แน่นอน ถึงในความหมายอื่นของคำ ศรี ในสันสกฤต ก็ยากที่จะมีแปลว่า
พญากุญโดยตรง มีคำ ศรี - ปุบป ก็แปลว่า กานพ หรือไม้หอมชนิดใด
ชนิดหนึ่ง จึงน่าจะลงความเห็นได้ว่า พระศรี เป็นศัพท์มลายูที่ลากเข้าเป็น
ศัพท์สันสกฤต

ปลาวาฬ เป็นปลาชนิดหนึ่ง ซึ่งแปลตามชื่อ ว่า ปลาร้าย เพราะ
วาฬ เป็นศัพท์บาลี แปลว่า โหดเหี้ยม รุบาย และเกรง แต่ถ้าจะดูตามความ
เป็นจริง จะเห็นได้ว่า ปลาวาฬไม่ใช่สัตว์ร้ายกินคน และคำว่า "ปลา
วาฬ" ในบาลีเรียกว่า "คิมิลลุมพญา" ไม่ได้ใช้ "วาฬ" เลย ฉะนั้น วาฬ
จึงน่าจะไม่ใช่ศัพท์บาลี แต่เป็นศัพท์ภาษาอื่นที่ถูกลากเข้าเป็นศัพท์บาลี อาจ
จะเป็นชื่อที่เราเรียกทับศัพท์ Whale ในภาษาอังกฤษก็ได้

นักขัต เป็นชื่อเรียกปีตามจันทรคติ ซึ่งน่าจะเรียกว่า สิบสอง
สัทว มากกว่า สิบสองนักขัต เพราะการเรียกชื่อปีตามชื่อสัทวนั้น ย่อม
เป็นที่รู้จักและนิยมใช้กันทั่วโลก นอกจากจะเขียนเสียงไปตามความพอใจ
ของตน¹

แต่ก่อนมาคงจะเห็นว่า คำสิบสองตัวนั้นห้วนไม่เพราะและไม่สุภาพ
จึงได้เปลี่ยนคำ สัก ที่เราทั้งจีนหูจื้อรู้สึกเหมือนคำไทย ให้เป็น นักขัต
ตามรูปสันสกฤต ที่แปลว่า คาว เพราะเสียงก็คล้ายคลึงกัน และได้ลาก
ความหมายไปจนกลายเป็นว่า ชื่อที่เรียกปิ่น เรียกตามชื่อคาวในหมู่นักขัต
ดังที่สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (โค) ทรงกล่าวไว้ในหนังสือเทศน์สิบสองนักขัต

ศรีวิไล แปลว่าความเจริญ, ความก้าวหน้าทางอารยธรรมและวั
วัฒนธรรม จากคำ *ศรีวิไล* ในภาษาอังกฤษ แต่มักได้ยินเสียงมาพร้อมกับ
ศัพท์ในบาลีและสันสกฤต เราจึงเขียนรูปคำและออกเสียงตาม ซึ่งถ้าจะ
แปลตามความหมายขอมุขเขียนไปจากตามความหมายจริง เพราะ ศรี หมาย
ถึง ความดีงาม และ วิไล หมายถึง งาม เท่านั้น มิได้เจาะจงถึงความ
เจริญก้าวหน้าเลย

ราชาวดี มาจากภาษาเปอร์เซียว่า *Shahwadi* ที่แปลว่าสิ
ครามอย่างท้องฟ้า มลายูเขียนเสียงเป็น *rajawadi*¹ ซึ่งคงจะง่าย
พอจดจำที่ออกมาถึงเรา แต่เรายังไม่เคยเห็นความหมายชัด จึงแปลงเสียง
ให้เป็น ราชาวดี ที่แปลได้ว่า "เมืองที่มีพระราชา" (ราชา + วดี (มี))
ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องสีเลย คำราชาวดีที่เราใช้ให้ความหมายว่า สี
จึงมาพ้องเสียงกับคำ ราชาวดี ที่แปลว่า "มีพระราชา" แม้ในภาษามลายู
ก็ถูกลากเข้าความเช่นเดียวกันกับภาษาไทย ที่ต่างก็ยืมศัพท์จากบาลีและสัน
สกฤตเช่นเดียวกัน และคำ ราชาวดี นี้ ในภาษาไทยยังขยายความหมาย
กว้างออก ไม่จำเพาะแต่ลงยาสีน้ำเงินอย่างเดียว จึงจะเรียกว่า ราชาวดี
แม่ลงยาสีใด ๆ ก็อาจใช้คำนี้เรียกได้

๔.

๗. การกลายเสียงเพื่อให้มีความหมายต่างกัน ()

นับว่าเป็นการกลายเสียงที่เป็นไปโดยเจตนาของผู้พูด มิใช่เพราะ

1. An Introduction to Indonesian Linguistics, p. 100

อวัยวะออกเสียงผิดปกติ จึงทำให้เสียงผิดเพี้ยนไป แต่ผู้พูดต้องการที่จะ
เปลี่ยนเสียง เพื่อให้ความหมายผิดไปจากความหมายเดิมด้วย จะได้ไม่ต้อง
บัญญัติศัพท์ขึ้นใหม่ และไม่สับสนปะปนกันทางความหมาย รูปเดิมมีความ
หมายอย่างหนึ่ง และรูปที่แท้เสียงเสียใหม่มีความหมายอีกอย่างหนึ่ง เช่น
สารวัตร แปลว่า ทุกแห่งหน, ทั่วไป

สารวัตร ผู้ตรวจตราดูแลทั่วไป

แก้ด้วยเหตุที่การกลายเสียง เช่นนี้มุ่งอยู่ที่ความหมายเป็นสำคัญ
จึงจะได้รวบรวมกล่าวในตอนที่ว่าด้วยการกลายความหมายต่อไป

๘. การเทียบแนวเทียบผิด (False Analogy)

คำเหตุแห่งการที่ภาษาใดกลายเสียงไปด้วยวิธีต่าง ๆ ดังได้กล่าว
มาแล้ว ทั้งที่เป็นไปโดยเจตนาหรือไม่เจตนา ก็ย่อมเนื่องมาจากความ
เกียจคร้านของผู้พูดเป็นสำคัญ อยากจะออกเสียงให้สะดวกสบายและง่าย ๆ
เหมือนอย่างที่เคยพูดภาษาของตนเอง ถ้ามีทางใดที่จะอำนวยความสะดวก
ในการออกเสียงภาษาต่างประเทศที่เข้ามาใช้ได้แล้ว มักจะเลือกทางนั้น

ทางที่จะช่วยให้ความสะดวกสบายอีกประการหนึ่ง ได้แก่ แนว
เทียบ Analogy การที่ถือว่า Analogy หรือแนวเทียบมีคุณประโยชน์ ก็
เพราะเราไม่คงไปตั้งกฎเกณฑ์ในภาษาให้ลำบากอีกมากมาย สิ่งใดเหมือน
กันควรอยู่เป็นหมู่เป็นพวกเดียวกันได้ โดยที่มีรูปและเสียงเหมือนกันแล้ว
แนวเทียบจะจัดให้เข้าเป็น พวก ๆ ได้อย่างเรียบร้อย ถ้าหากนึกพวกผิด
หมู่ แนวเทียบจะคอยดึงให้มาเข้าพวกพ้องจนเป็นระดับเดียวกัน จะไม่ยอม
ให้หลุดกลิ้งออกไปนอกทางได้เลย แนวเทียบจึงมีความสำคัญอยู่ในภาษาเป็น
อันมาก

แต่เมื่อแนวเทียบให้ดูประโยชน์ในภาษาได้ แนวเทียบย่อมให้โทษแก่ภาษาได้เช่นเดียวกัน คือจะทำให้รูปศัพท์และรูปภาษาดำเนินเป็นแบบเดียวกันกับรูปที่ตนเคยรู้จัก จึงเม็รูปศัพท์เดิมเป็นคนละศัพท์¹ แต่เราก็อาจคิดแปลงให้เป็นรูปเดียวกัน หรือในบรรดากฎต่าง ๆ ของไวยากรณ์ย่อมจะมีเป็นอันมากที่ไม่ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ แต่แนวเทียบจลัประับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางหลักไวยากรณ์ในภาษาให้เข้ารูปเป็นแบบเดียวกันหมด (Uniformity) จึงทำให้ภาษานิดไปโดยไม่มีเหตุผล และต้องถือว่า แนวเทียบเป็นเครื่องลิดขวางสำคัญที่จะแก้ไขและขัดขวางกฎเกณฑ์แห่งนิรุกติศาสตร์² แทนจะปล่อยให้ภาษาคิดเนินไปตามกฎแห่งนิรุกติศาสตร์ กลับจึงให้คิดเห็นไปตามแนวเทียบ การที่นำแนวเทียบเข้าจึงภาษาอย่างผิด ๆ ไม่มีเหตุผลเช่นนี้ จึงเรียกว่า เทียบแนวเทียบผิด False Analogy.

ภาษาบาลีและสันสกฤตที่ได้กลดเปลี่ยนไปเมื่อไทยเริ่มเข้ามาใช้ ก็มีเป็นอันมากที่กลายไปด้วยความหลงผิดในเรื่องแนวเทียบ กล่าวคือ เคยเห็นว่า ถ้ารูปบาลีเป็นเช่นนั้น รูปสันสกฤตจะต้องเป็นเช่นนั้น โดยทั่วไป ครั้นเห็นรูปบาลีที่ดำเนินตามแบบเดิม ก็จะแปลงเป็นรูปสันสกฤตตามแบบที่เคยแปลง แต่แล้วรูปสันสกฤตกลับไม่เป็นเช่นนั้นเลย หรือบางทีเมื่อได้กฎเกณฑ์มาจากภาษาอื่นซึ่งไม่ใช่บาลีและสันสกฤต แต่มาเห็นรูปศัพท์ในภาษาทั้งสองอาจจะคิดแปลงให้เข้ากฎเกณฑ์นั้นได้ ก็จะถือกฎนั้นเป็นแนวเทียบเข้าจับทันที เช่น

ถ้าจรร จากศัพท์เดิมว่า จจร มีคำหลายคำในภาษาไทยที่แปลง

¹ { Language - A Linguistic Introduction to History by J. Vendryes.

² หน้า 49

เสียงตามหลักเขมร ซึ่งเพิ่มนิคหิตให้ศัพท์เดิมมีความหมายเป็น "การให้" คือ แปลว่า "ทำให้" เช่น เพ็ญ-เต็ม - บัวเพ็ญ - ทำให้เต็ม และต่อมาได้นำมาใช้ทั่วไป ถึงไม่แสดง "การให้" ก็ยังคงลงนิคหิต เช่น ขุจาย เป็น กัจจาย และคงจะได้เห็นคำนี้เป็นแนวเขียน เราจึงลงนิคหิต ขจร ของบาลีสันสกฤตให้เป็น กัจจร คู่กับ กัจจาย ทั้ง ๒ ที่ความหมายไม่ได้แสดง "การให้" เลย

กฤษฏีกา ในภาษาไทยมีกฎแล่งว่า ถ้าหากศัพท์เดิมประกอบด้วย กฤต ตามรูปสันสกฤต และ กต รูปบาลี เรามักจะแปลงเป็น กฤษฏี ได้ เช่น กฤษฏาภินิหาร (จาก กฤตภินิหาร และ กตภินิหาร) และ กฤษฏาอุชลี (จาก กฤตอุชลี ส. และ กตอุชลี บ.) ครั้นมาเห็นคำ กติกา หรือ กติกา ในภาษาบาลี จึงคิดว่า รูปศัพท์สันสกฤตคงต้องประกอบด้วย กฤต จึงใช้ กฤษฏีกา อนุโลมตามแบบ กฤษฏาอุชลี และ กฤษฏาภินิหาร แต่ที่จริงในสันสกฤตไม่มีคำ กติกา ใช้ในภาษาเลย

กฤษฏี (เอว) ภาษาเดิมทั้ง ๒ ภาษาใช้ว่า กฤ. แต่ที่เราใช้ กฤษฏี น่าจะเป็นเพราะคิดว่าคามการบัญญัติของนักไวยากรณ์ที่ได้นำทฤษฎีนั้นมักเกิดขึ้นเมื่อลป ฤ หรือ ร กฤ จึงน่าจะมาจาก กฤต เราจึงเปลี่ยนรูปเป็น กฤษฏี ตามที่เข้าใจว่า ในภาษาเดิมจะเป็นเช่นนั้น และแปลงเป็น กฤษฏี หรือ กฤษฏี ในภาษาไทย ดังที่ใช้ในมหาชาติคำหลวงว่า

"ส่าอาจองคิเทติ ภูบา^๑กฤษฏีเส็งเลอต" (หน้า 1/)

เพศยันตร น่าจะได้แนวเขียนจาก เวสส บ. ไวยสย ส. (ขอคำ) เมื่อเห็น เวสสนครในภาษาบาลีต่างจากศัพท์เวสส ≠ อนุคร ก็

เชื่อว่า รูปสันสกฤตคงต้องเป็น ไวศย + อนุสร ซึ่งแปลว่า "ระหว่างกรอก
พ้อคำ" ~~ไว้~~ และคำว่า "ไวศย" - แปลว่า พัง เรานำมาแปลงเสียงเป็น แผลย
หรือ เผลย ได้ เราจึงมีศัพท์ เผลยันตร ที่แผลงอนุโลมจากสันสกฤต แต่
ที่จริงนั้น รูปสันสกฤตหาใช่ ไวศย + อนุสร ดังที่เราเข้าใจและแผลงมาใช้
ไม่ กลับเป็นอีกศัพท์หนึ่งต่างหากว่า วิชฺวานุสร เผลยันตรจึงเป็นศัพท์ที่
เราแต่งขึ้นใช้เอง เพราะเทียบแนวผิด

แผลย เข้าใจกันว่า เป็นศัพท์เดียวกับ แผลย (ดูมาทั้งคูมี
คำว่าเนอญ, พ้อคำ) ซึ่งมาจากศัพท์บาลี เวสส และ สันสกฤตว่า ไวศย
ส่วน แผลยมาจากศัพท์บาลี เวลียา และ สันสกฤตว่า เวศยา ซึ่งใช้ใน
ความหมกมุ่น หลงใโลภ (ผู้ที่เข้าไปหาได้ไม่มีนิมิตจากร) แผลยจึงน่าจะ
คือ แผลย เป็นแนวเทียบ ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่รูปสระ โอ ไวศัพท์สันสกฤต
ก็ยังแปลงเป็น แอ ได้ และยังหมายความว่า "หลงหาเงินทางร่วม
ประเวณี") ตามความหมายของปทานุกรมซึ่งจกอักษรจะลงความหมาย
ของ ไวศย และ เวศยา ไว้ด้วยกันในคำ "แผลย"¹

พนา จากศัพท์เดิมว่า พนา คงจะได้ศัพท์ พนา เป็นแนว
เทียบ จึงได้ มา ข้างท้าย พนา โดยไม่มีความหมาย แล้วยังแผลงเป็น
พนา เขมความไม่ไธเราะของคำประพันธ์ ดังที่ปรากฏในวรรณคดีว่า

"จะเสด็จประพาสพนา ล้อมล้อมหิงสาคลาหาญ" (ขุนช้างขุน
แผน พนา 18)

"ตัวที่จะไปพนา เก็บผลพฤษภาบรรจามี" (รามเกียรติ์ ร.1
หน้า 95)

แผลย ทางกลางบ้านพนาแลดู ที่ประหมัดว่าอาไศรย" (ราม
เ. ข้อความเกี่ยวกับคำว่า "แผลย" ได้มาจากท่าน ป.ส. ศาสกร

"แล้วดูทางกลางป่าหนาเวศ ที่ประเทศน้ำท่าอาไศรย" (รามเกียรติ์ ร.2 หน้า 2)

การใช้ว่า หนาเวศ คงจะไม่ได้ถึงความหมายของ เวศ ที่แปลว่าทางเข้า ดังที่แปลกันว่า หนาเวศ - ทางเข้าแห่งป่า เพราะในคำประพันธ์ให้หมายถึงป่า โดยตรงทีเดียว

ปฏิกฐาน การที่เค็ม ๗ เข้าข้างท้าย แทนจะเป็นปฏิกฐาน ความรูปศัพท์เค็ม คงจะคิดว่าปกรรณชาดก ๗-ไป ดังที่ได้เห็นคำ ฐาน เป็นแนวเทียบ และใช้กันอยู่เป็นอันมากในวรรณคดี เช่น

"มันนี้เสียสัจย์ปฏิกฐาน ภูจะผลาญให้นายชีวี" (รามเกียรติ์ ร.1 หน้า 58)

"ขึ้นพระบาทสมเด็จพระจุลลึงคราญ ภิรมย์ปฏิกฐาน จึงสมาทานอุโบสถ กับมิอาจปราถนุสนมิได้แล" (นิมิตหมาย หน้า 33)

นอกจากจะเทียบแนวคิดว่าเขาบางศัพท์ ยังถือเป็นกฎเกณฑ์ ในการเทียบตลอดไป เมื่อเห็นรูปในสันสกฤตอย่างหนึ่ง และเราเคย ฉะนั้นใช้อย่างหนึ่ง ครั้นพบสันสกฤตมีรูปที่ไม่ได้คงรูปอย่างเดิม เราก็ยัง แต่งใช้ตามรูปสันสกฤตอยู่ เช่น

การควบเสียง ๑ ศัพท์ในสันสกฤตที่มีเสียง ๑ ควบอยู่ และ ออกเสียงเป็น อะ อิ อุ ในบาลี เช่น ส.กฤต บ.กต, ส.มฤต บ.มิต, ส.ฤก บ.อุก เรานิยมใช้ตามรูปสันสกฤตเป็น กฤต, มฤต หรือ ฤก ครั้น เมื่อเห็นศัพท์บางศัพท์มีเสียง อะ, อิ, อุ ก็เข้าใจว่า รูปสันสกฤตคงจะด้วย ฤ จึงเติม ฤ เข้า ซึ่งช่วยให้เสียงไทยเราเหมาะแก่การออกด้วย เช่น มฤชร จาก มชร ที่มีรูปเช่นเดียวกันทั้งในบาลีและสันสกฤต

คงจะเนื่องมาจากการความไพเราะของเสียงด้วย เช่น "มีอภัยโสม
โสมอันอ่อนอันมีบุญคุณสรลิต กลิ่นกินนรก็ยากยิ่ง" (มหาชาติ หน้า 185)

"บทก็ร่ายยังดังทั้งหลายแลเนืองนฤไทย ถึงสระศรีไรเป็นมธุรส"
(มหาชาติ หน้า 180)

มธุรส จาก มิธุ ฉ. และ มิยา ส.

กฤติ " คิริ ม. ส. ซึ่งเป็นรูปเดียวกับทั้ง ๒ ภาษา

ปลุก " ปลุก (โสณ) มีรูปเหมือนกันทั้ง ๒ ภาษา

ทฤษ " ทิร ม. และ ทิร ส. ซึ่งเป็นเสียง ร จับ

ดู แล้ว ก็อาจจะเปลี่ยนสระลงเสียงได้ ดังใช้ว่า "ผู้ทรงมหาธิราชว่า
ในปางป่าเป็นเชษฐโสมแล" (มหาชาติ หน้า ๑19)

อัญญ ไม่แต่จะควบเสียง ญ ยังแยกอักษรของศัพท์เดิม
ซึ่งมาจาก อญฺญ ม. และ อญฺญ ส. ออกและลงนิคหิตที่ข้างค้ำ เช่น
เดียวกับ อญฺญา เป็นอญฺญา ที่จริง ศัพท์เดิม ของ อญฺญ ไม่ปรากฏ
ว่ามี ญ ควบอยู่เลย

ส่วนที่เกี่ยวข้องกับ อักษรวิ ก็มีที่เปลี่ยนแปลงไปเพราะหลง
คิดในแนวเทียบ เช่น

การแปลง ร ลอกในภาษาสันสกฤตและทิเบตใช้ว่า ร เป็น

ร พัน ในภาษาไทย

ถ้าภาษาเดิมเป็น ร ลอก เรามักแปลง ร เป็น ร พัน แทน
ทั้งสิ้น เพื่อไม่ให้ ร ออกเสียงเป็นตัว น เช่น

สัน.	ม.	ท.
ชรุก	ชรุก	ชรรค
อรุ	อรุ	อรรค

หรือบางทีรูปพยางค์และสันสกฤตเป็นรูปเดียวกัน ไม่น่าจะถือเป็น
แนวเทียบ เพราะไม่มี ร ตัวสกดในสันสกฤต และไม่มีตัวธอนในบาลี
เช่น สัน. ปริหาร บ.ปริหาร แต่ไทยเรายังใช้ ร หนัก เป็นบรรพการ
การแปลงเสียงกลับ ตามธรรมชาติเมื่อแปลงเสียงจากเสียงหนึ่ง
ไปยังอีกเสียงหนึ่งแล้ว ไม่น่าจะเห็นกลับไปหารูปเดิมอีก เช่นเสียง อู
เราเขียนเสียงเป็น อัว เช่น ปริบูรณ เป็น ปริบวรณ แต่แล้วเรากลับหลัก
นี้เสีย คำใดมีเสียง อัว เรากลับเขียนให้เป็นเสียง อู อย่างเดิม เช่น
ไอศุวรย์ เป็น ไอศูรย์ ซึ่งคงจะอาศัยการเขียนเสียง อู เป็น อัว เป็น
แนวเทียบ

ด้วยการเทียบแนวนี้ รูปศัพท์บาลีและสันสกฤตตลอดจนอัก
ขรวิธีที่ได้มาเกี่ยวข้องกับอยู่ในภาษาไทยจึงผิดเพี้ยนไปจากรูปจริง โดยไม่ได้
คำนึงไปความกฎแห่งนิรุกติศาสตร์ นอกจากนั้นที่เห็นว่าเป็นแนวเดียว
กัน และไม่ต้องคำนึงถึงเหตุผลว่า ควรหรือไม่ควรคำนึงความแนวเทียบ
เพียงไร จึงมีผู้กล่าวว่า การเทียบแนวเทียบเสียทุกโอกาสไป เปรียบดัง
คนตาบอดมูงาย ไม่แลเห็นความแตกต่างอันแท้จริงระหว่างสิ่งต่าง ๆ
และจะดำเนินรอยตามไปอย่างงงงววย โดยไม่รู้ว่าจะไปทางใดนะ¹

เท่าที่ได้กล่าวมาเพียงนี้ ย่อมจะแลเห็นได้ว่า เสียงในภาษา
ย่อมจะกลายไปได้มากเพียงไร โดยจะเพาะเสียงคำในภาษาบาลีและสันส
กฤตที่ไทยยืมมาใช้ ย่อมจะกลายไปมาก ทั้งที่เจตนาจะให้มันคล้ายหรือมัน
จะกลายเสียงไปเองตามธรรมชาติโดยผู้พูดไม่เจตนาก็ตาม ย่อมจะเนื่อง

1. Language - a Linguistic Introduction to History. J. Kenningham หน้า 16

มาจากการที่นิยมความไพเราะและความสะดวกในการออกเสียงแทบทั้งสิ้น
แต่จะอย่างไรก็ดี การกลายเสียงนั้นจะต้องดำเนินไปภายในขอบเขตที่ ซึ่ง
พอจะค้นหาที่มาของรูปศัพท์เดิมได้เสมอ

นอกจากที่เสียงจะกลายไปจากภาษาเดิมด้วยเหตุผลดังกล่าวมา
แล้ว ความหมายของศัพท์ก็กลายไปจากเดิมได้ ดังจะกล่าวโดยละเอียด
ต่อไป

ตอนที่ ๒ การกลายแห่งความหมายของคำไทยที่ยืมมาจากภาษาบาลีและ
สันสกฤต (Semantic Change).

เรื่องของเสียงและความหมายจะต้องคู่เคียงกันไปเสมอ เพราะ
ภาษาคืออารแสดงความรู้สึกนึกคิดภายในใจให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ การออก
เสียงก็เพื่อแสดงความหมายอันรู้สึกอยู่ในใจให้ปรากฏ แต่เสียงยังมีโอกาส
ที่จะกลายผิดเพี้ยนไปจากเดิมได้ แม้แต่คำในภาษาเดียวกันที่ใช้บ่อยและถิ่น
ยั้งเป็นคำจากภาษาต่างประเทศก็ยิ่งกลายไปได้มาก ด้วยเหตุดังได้กล่าว
มาแล้วข้างต้น เพราะฉะนั้น ความหมายก็อาจจะกลายไปได้เช่นเดียวกับ
เสียง คำจะกลายไปได้ไกลและกว้างขวางกว่าเสียงอีก เพราะเหตุว่า
เสียงถึงจะกลายไป ก็ยังไม่พ้นขอบเขตที่จำกัด ยังมีหลักเกณฑ์ที่จะถือ
ไว้เป็นเครื่องสังเกตได้ และในทางกรณีนี้ ถึงแม้เสียงจะอยู่ใกล้เสียง
พอจะเปลี่ยนเสียงแทนกันได้ แต่ก็ไม่ปรากฏที่ใช้ในภาษาเลย

ส่วนความหมายซึ่งเป็นความคิดที่อยู่ภายใน อาจจะคิดกว้าง
ขวางและไกลแกล่ได้ ไม่มีผู้ใดจะหยั่งรู้ได้ ในขณะที่เดียวอาจจะเปลี่ยน
เปลี่ยนผันแปรไปได้หลาย ๆ อย่าง คิดอยู่ในใจอย่างหนึ่ง แต่พูดแสดง

ความหมายอีกอย่างหนึ่ง เช่นนี้ ความหมายก็อาจจะผิดไปจากรูปความหมายเดิมได้โดยไม่มีขอบเขตจำกัด หรือบางทีผู้พูดต้องการจะหมายความว่าสิ่งหนึ่ง แต่ผู้ฟังเข้าใจเอาเองว่าหมายถึงอีกสิ่งหนึ่ง ก็อาจทำให้ภาษาเปลี่ยนแปลงไปได้เช่นกัน เพราะภาษาเป็นการแสดงความรู้สึกที่จะถูกสื่อถึงลักษณะใดก็ตามเมื่อผู้พูดและผู้ฟังเข้าใจความหมายของกันและกันเป็นอย่างดี ถ้าผู้ฟังยังไม่เข้าใจ หรือเข้าใจยังไม่ถูก ภาษาก็ยังไม่บริบูรณ์ เช่นผู้พูดพูดว่า แกล้งทำ ผู้เป็นชาวพระนครจะนึกว่าหมายถึง "การทำอย่างไม่ตั้งใจ" แต่ถ้าเป็นชาวใต้จะคิดนึกว่า หมายถึง "การทำอย่างตั้งใจ" ความหมายของคำว่า "แกล้ง" จึงอาจออกไปในอีกทั้งสอง จะให้เข้าใจเป็นอย่างดีก็ยากไม่ได้

เมื่อการทำความเข้าใจในภาษาเดียวกัน ยังอาจนึกเห็นไปได้ เช่นนี้ จึงเป็นธรรมดาที่การทำความเข้าใจในภาษาต่างประเทศที่เราเป็นมา ใฝ่ยอมที่จะนึกเห็นไปได้มากกว่า จะให้เข้าใจตามรูปความหมายเดิมอย่างไม่นึกพลาดเลยนั้น หากได้ไม่ เพราะภาษาเป็นคนละภาษา จะให้เข้าใจถึงความหมายต่าง ๆ ที่ใช้ตลอดจนความละเอียดขึ้นลึกของความหมายนั้น ๆ ยากจะทำได้สำเร็จ บางทีศัพท์เดิมมีหลายความหมาย เราใช้แต่ความหมายเดียว เพราะศัพท์ที่มีหลายความหมาย ย่อมจะมีความหมายใดความหมายเดียวเท่านั้นที่จะเด่นอยู่ในความรู้สึก เมื่อใช้ความหมายนั้นจนเป็นที่เข้าใจกันแล้ว จึงจะมีผู้นำความหมายอื่นมาใช้ เราก็ถือว่า เขาใช้ผิดความหมาย เพราะเราไม่ชินกับความหมายใหม่ เช่น วิสมัย (สัน.) (ที่ไทยแปลงเสียงเป็น วิสมัย) แปลได้ว่า "ประหลาดใจและชมเชย" เราใช้แต่ในความหมายว่า "รักใคร่ไหลลง" จนเป็นที่เข้าใจกันแน่นอนแล้ว จริบเมื่อมีผู้

มาใช้ "วิสมัย" ในความว่า "ประหลาดใจ" ความหมายใหม่นี้จึงแปลกหู และไม่แพร่หลายพอจะรับเข้าไว้ในภาษาได้ เหมือนความหมายแรก

ความหมายของคำบางคำได้เปลี่ยนจากความหมายของศัพท์เดิม จนแทบจะสาวหาที่มาไม่ได้ และหาเหตุผลไม่ได้ว่า เหตุใดจึงกลายไปเช่นนั้น บางคำยังพอรู้ที่มา และรู้ได้ว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ในลักษณะเช่นใด ส่วนบางคำนั้นไม่ได้ใช้ในความหมายเดิมเลยก็มี ใช้แต่ในความหมายที่กลายมา จึงเท่ากับหายไป และมาปรากฏอยู่ในร่างใหม่ ฉะนั้น จะเห็นว่า การกลายแห่งความหมายอาจเป็นไปได้หลายแบบหลายประการ โดยไม่มีข้อขัดข้อง ซึ่งจะจำแนกกล่าวเฉพาะการกลายความหมายของคำบาลีและสันสกฤตที่ไทยยืมมาใช้ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายแคบเข้า (Specialisation)

คำแต่ละคำของภาษาส่วนมากมักจะมี ความหมายกว้างเกินไปหลาย ๆ ความหมาย ไม่อาจจะกำหนดให้ตายตัวคงที่ได้ เมื่อใช้ในที่แห่งหนึ่ง ก็มีความหมายไปอย่างหนึ่ง ซึ่งจะต้องดูความมุ่งหมายของผู้ใช้ภาษา จึงจะเข้าใจได้ว่า ต้องการให้หมายความเช่นไร ฉะนั้น เมื่อไทยเรายืมคำของบาลีและสันสกฤตมาใช้ เราจึงอาจเข้าใจความหมายของคำแต่ละคำได้ฉิวฉวมไม่ สุดแต่ศัพท์ใดเคยใช้ในความหมายเช่นไร เราก็เข้าใจว่ามีความหมายเช่นนั้นตลอดไป ไม่ยอมรับความหมายอื่นไว้ใช้ในภาษา ความหมายของศัพท์เดิมจึงแคบเข้า ดังนี้ประการหนึ่ง และบางศัพท์ที่มีความหมายกว้างขวางใช้ได้เป็นส่วนรวมไม่จำกัด ครั้นมาถึงไทย เราได้จำกัดใช้ บังคับให้ใช้ในความหมายจำเพาะแห่ง เมื่อกล่าวถึงคำนั้น ก็

ใช้เข้าใจได้ว่ามีความหมายจำกัด จะไปใช้เป็นสามัญทั่ว ๆ ไปไม่ได้
ความหมายจึงแคบไปจากความหมายเดิมได้อีกประการหนึ่ง ดังจะเห็นได้
จากตัวอย่างต่อไปนี้

ก. ความหมายแคบเพราะใช้ในที่จำกัดเฉพาะแห่ง ได้แก่

เชล ๘. หมายถึงการเคลื่อนไหวไปมา, การแกว่ง, การสั่น แค
ในภาษาไทยใช้หมายถึง การเคลื่อนไหวหรือการเต้นชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นทำ
ของพวกกลีนาวนร ที่เป็นพรบในเวลายกทัพในการแสดงโชว์เรื่องรวม-
เกียรติ เท่านั้น

คัมภีร์ บ.ส. แปลว่า ลึก ใช้ได้ทั่วไป ทั้งความลึกของน้ำ, ของ
เสียง, จิตใจ และสติปัญญา เช่น รหิโ คัมภีโร - สระลึก, คัมภีร์โฆโส
- เสียงลึก (ก้อง), คัมภีรนาท - เสียงลึก, เสียงกึกก้อง และ คัมภีร์เจด
- จิตใจลึกซึ้ง

ส่วนในภาษาไทยจำกัดใช้แต่ในความหมายว่า "สติปัญญาลึกซึ้ง
หรือสิ่งที่เนื่องด้วยสติปัญญาอันลึกซึ้ง" เท่านั้น ส่วนมากมักใช้เป็นราชา
ศัพท์ ดังปรากฏในวรรณคดีต่าง ๆ เช่น

"ท้าวหมิ่นหันตคุณความ ภิรมย์โดยจง" (เสียดิฉันท์ หน้า ๑๘)

"อันว่าสมเด็จพระ ผู้สละบาปเขญจกาม จักสวแดงความภิรมย์บรร
กัณภรรยาลัย" (พิมพ์านต์ หน้า ๗๗)

"เชลฉันว่าพรหมทากันจากแรง แฉงจักอรรถแฉง สุขุมคัมภี
รจน" (สมุทรโฆษ หน้า ๒๗๔)

"อีกคุณสุนทรภะรมคัมภีร์วิ พุทธทนต์ประคัมภีร์ ปิณ" (สามัคคี
เกศฉันทน์ หน้า ๑)

ที่ใช้ในความหมายว่า "ความลึกของน้ำ" ก็มี แต่ไม่แพร่หลาย เพราะเป็นความหมายที่บัญญัติใช้ภายหลังในสมัยกรมพระปรมานุชิต ฯ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เมื่อได้เข้าใจความหมายใดจนแพร่หลายแล้ว ย่อมจะไม่นิยมยอมรับความหมายอื่น จะใช้และเข้าใจกันแต่เพียงความหมายเดียว ตัวอย่างของการใช้ในความหมายว่า "ความลึกของน้ำ" นั้น ปรากฏอยู่ในหนังสือสมุทรโฆษ ตอนที่ กรมพระปรมานุชิต ฯ ทรงแต่ง ดังนี้คือ "จักอยู่จักษุจระจก งามนิรมิตี เสมอวายุขีวี่ จุติงกัน" (หน้า ๒๒๕)

เขาวัว จาก ขวน บ.ส. แปลว่ารวดเร็ว, รีบร้อน และว่องไว ในความหมายถึงความเร็วแห่งการเคลื่อนไหวทั่ว ๆ ไป โดยไม่จำกัด แต่ในภาษาไทยจำกัดใช้เฉพาะ "ความเร็วและว่องไวแห่งความเคลื่อนไหวทางความคิดหรือสติปัญญา" เท่านั้น ดังปรากฏในวรรณคดีว่า

"อันนี้เป็นวิสัยแห่งโลกยั้งหลายแล ลูกนั้นเฉลียวฉลาดช่างเขาวัว
เฉลียวเฉลียงยิ่งกว่าเขาวัวแม่" (ไตรภูมิพิลาสน์ หน้า ๕๑)

"คือสองสิ่งม้ามโนมัย อันรวดเร็วไว ประหนึ่งมโนเขาวัว"
(พระนลคำหลวง หน้า ๔๙)

ห้วย จากหฺหฺหฺ บ. แปลว่า ช้อน ไม่จำกัดว่าชนิดใด เล็กหรือใหญ่ ในภาษาไทยหมายเฉพาะ ช้อนขนาดใหญ่ที่ใช้สำหรับตักข้าว โดยเฉพาะตักข้าวใส่บาตร จะไปใช้ในความหมายว่า ช้อนที่ใช้ตักอาหารทั่ว ๆ ไปไม่ได้ ดังเช่นกล่าวในขุนช้างขุนแผนว่า

"เจ้าเขรนี้หฺหฺหฺมือนรู้จักกัน นางก็ตักจันทหฺหฺหฺโต" (หน้า ๕๐)

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า เราคงได้หาคำหฺหฺหฺ ให้เรียกช้อนชนิด

ชนิดใหญ่ชนิดเดียวเท่านั้น จึงไม่อาจนำความหมายของศัพท์ไปใช้เรียก
ข้อชนิดอื่น ๆ ความหมายก็แคบจำกัดลง

เนรคุณ จาก นิรุ - คุณ ส. แปลว่า ไร้คุณความดี, ขี้ช้า ใน
ภาษาไทยหมายจะเพาะการไร้คุณความดีแต่เพียงอย่างเดียว คือ "การ
ไม่รู้จักรู้คุณ, ขาดความกตัญญู" ส่วนความขี้ช้าในประการอื่น ๆ ไม่เรียก
ว่าเนรคุณ ความหมายของคำนี้ในภาษาไทยจึงจำกัดแคบเข้า

ประติพัทธ จาก ปฺรติพัทฺธ ส. แปลว่าความผูกพัน ใช้ในภาษา
เดิมหมายถึงความผูกพันทั่วไป อาจเกิดขึ้นในระหว่างนายกับบ่าว หรือครู
กับศิษย์ก็ได้ แต่ไทยเราใช้จำเพาะในความหมายว่า "ความผูกพันระหว่าง
ผู้รักเท่านั้น" ซึ่งหมายถึงความรักใคร่ไหลหลงที่เดียว เช่นกล่าวว่า

"ก็แจ่มว่าอจนาเทวี มีความประติพัทธประนวดจิตต์" (รามเกียรติ์
ข. 1 หน้า 96)

"ก็สุดแสนรักใคร่ไหลหลง นางไม่ปลงประติพัทธให้ตัดข้อง" (ลาวี
หน้า 62)

ประหาร บ. ส. การตี, ต่อย, ตบ, บัง, และฆ่าฟัน ในภาษาไทย
หมายจำเพาะ "การฆ่าให้ตาย" จะด้วยอาวุธหรือไม่อาวุธก็ตาม เช่น
"ว่าข้าขุนไกรนั้นถึงกาล ท่านประหารชีวิตให้ฉับไวย" (ขุนช้าง
ขุนแผน หน้า 31)

ปฏิม บ. หมายถึงรูปแทนตัว รูปที่เหมือนตัว รูปแทนตัวผู้ใดก็
ใช้ปฏิมได้ เช่น อิมปฏิม หมายถึงรูปปั้นแทนองค์พระอิศวร ในภาษา
ไทยใช้หมายจำเพาะแต่ พระพุทธรูปที่เป็นแทนองค์พระพุทธเจ้าเท่านั้น รูป
ปั้นบุคคลอื่นจะเรียกปฏิมไม่ได้ เช่นกล่าวไว้ในวรรณคดีต่าง ๆ ว่า

"ปักเส็จสิ้นเป็นคืนกับวัน ทางกันถวายพระปฏิมากร" (ขุนช้างขุน
แผน หน้า 26๕)

"สั่งพลางนางเสด็จลาไกล เข้าในวิหารพระปฏิมา" (อิเหนา
หน้า 455)

ปฏิมาในที่ทั้งสองย่อมหมายถึงองค์พระพุทธรูปอย่างแน่ชัด

พยางค์ จาก วาญ บ.ส. แปลว่า ลม ความธรรมดา เช่น วาญ
กษ - กิณลม วาญลวิ - ไปเร็วเหมือนลม หรือ วาญช วาญชาติ แปล
ว่า เกิดแลลม ส่วนในภาษาไทยหมายถึง ลมอันแรงจัดโดยฉะเพาะ

พยางค์ จาก วุยาธิ หมายถึงโรคไข้ธรรมดาทั่วไป เราใช้
หมายถึง โรคชนิดหนึ่งที่เป็นตัวคิดอยู่ในท้อง หรือ โรคที่เกี่ยวกับจิตหนึ่ง
ชนิดหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้หมายความถึงโรคทุก ชนิด

วิตุล จาก วิตทุก บ. วิตรก ส. หมายถึงความคิด, ความร่ำเรียง
การหาเหตุผล มักใช้คู่กันว่า วิตรกวิจารณ์ เช่นกล่าวกันว่า วิตรกคือการตรึก
และวิจารณ์คือการตรอง

ส่วนที่ไทยนำมาใช้ เราหมายจำกัดลงไปว่า "เป็นความคิดที่เป็น
ทุกข์ทรวงใจ และกังวล" เช่น

"บึงร่อนราวคาญจิตคึดวิตุล ไขคับอกไม่ออกปากได้" (รามเกียรติ
ร.๒ หน้า 96)

"แสนวิตุลอกเอ๋ยไม่เคยยาก จะลำบากเคืองเข็ญเป็นไหน" (สังข์
ทองหน้า 24)

สุซุม บ. แปลว่า เล็ก, ละเอียต, ประณีต เช่น สุซุมรช - ผงอัน
เล็กละเอียต มักประกอบสิ่งที่เป็นตัวคน

แต่ในภาษาไทยที่ใช้กันเป็นสามัญ ใช้เฉพาะในความหมายว่า
"ความคิดอันรอบคอบละเอียดลออ" ใช้ประกอบสิ่งที่เป็นนามธรรม โดย
มักมักใช้คู่กับคัมภีร์ เช่น

"เพลงฉันทราพรรณทาทายจากแจ่ม ดวงจักรวรรดิแสง

สุภูมิภักดิ์" (สมุทรโฆษ หน้า 274)

ส่วนที่ใช้ในความหมายเดิม ประกอบสิ่งที่เป็นรูปธรรมอันมีลักษณะ
เล็กละเอียดก็มีบ้าง แต่ปรากฏเฉพาะในวรรณคดีบางแห่งเท่านั้น เช่น

"อันว่าสภาพสุภูมิ สรีรมนุญต์เศร้า เป็นพรลารบเจ้า
สิ่งแล" (มหิทธิ หน้า 24)

"เป็นเปลือกหอยชดภูมิสุภูมิ สรีรมนุญต์" ในนอกสนธิชน สกนธ์
(สมุทรโฆษ หน้า 205)

"จวนนี้สุภูมิละเอียดลออ จึงชื่อสหัชจรอันไพศาล" (ถาปี
คำกลอน หน้า 40)

อุโฆษ บ. แปลว่าพระจันทร์ครึ่งซีก ในภาษาไทยหมายถึงที่
นั่งหรือที่ก้าวขึ้นลง รูปพระจันทร์ครึ่งซีก บางทีก็หมายถึงบันไดรูปครึ่งวง
กลม แบบพระจันทร์ครึ่งซีก เช่น

"แกว่งอาวูววังชิงกัน ขึ้นตามอุโฆษปราสาท" (ลาวี หน้า 147)

"พระบามารขึ้นอุโฆษ สำคัญว่าบรมนาถ ... ก็อันเคียบรบ
บัวบังคมคิด ทุกชั้นอุโฆษหาเว้นไฉ" (รามเกียรติ์ ร.1 หน้า 162)

อาวูว บ. ในภาษาไทยเดิมแปลว่าทำให้พอใจ แต่
กล่าวว่า ในภาษาสิงหลแปลว่า เชื้อเชิญ การที่เราใช้ในความหมาย
ว่า เชื้อ ย่อมมีความหมายเนื่องมาจากความหมายเดิม แต่เรายังใช้คำนี้

ลงไปว่า เชิญพระสงฆ์หรือเทพเจ้าอันศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น จะใช้ในความหมาย
"เชิญ" ทั่วไปไม่ได้เช่น

"มาจะอาราธนาผู้เจ้า กรมพระมั่งเกล้า กราบไชยทั้งหลาย"

(พระลอสิลิต หน้า ๒๕)

"อันว่าพระเจ้าผู้มีภาคนาวร แลภิกษุณิกรอาราธน์ ชยไชยเชิญให้
ประกาศธรรมเทศนา" (ทศพร หน้า ๑)

"ศรีประจันต์ว่าฉันมีพาลล อาราธนาสาวคนนอร์สก็สืบองค์" (ขุนช้าง
ขุนแผน หน้า ๑๒๕)

นอกจากที่ความหมายของศัพท์จะแจ่มชัดเป็นความหมายกลาง ๆ
ไม่จี ไม่ชัดแล้ว ยังอาจแลไปในทางดีหรือทางเลวได้ยิ่งจัดได้ การที่
ความหมายกลายไปเช่นนี้ เป็นตัวผู้ใช้ภาษาทำให้ผู้ฟังเข้าใจผิดไป จึงจะ
เห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ความหมายแลไปในทางเลว เช่น

กรรม จาก กรรม ส. แปลว่า การกระทำ เช่น กรรมผล - ผล
แห่งการกระทำ กรรมวิธี - วิธีปฏิบัติงาน, การฝึกหัด ในภาษาไทยจำกัดไว้
เป็นศัพท์เฉพาะพุทธศาสนา หมายถึงการกระทำที่ส่งผลให้เป็นทุกข์ ผิดจาก
การกระทำทั่วไป

เคราะห์ จาก ครุฑ ส. แปลว่า จัป, ถีอ หรือ ดาว เช่น นวครุฑ
ดาวทั้ง ๑ ในภาษาไทยใช้หมายถึง โชคร้าย อันจะเกิดขึ้นเพราะดาวร้าย
เวียนมาจับหรือเสวยอาชู ความหมายที่เคยเป็นความหมายกลาง ๆ จึงมา
ถูกจำกัดให้แลไปในทางที่เลว มักคู่กับ "กรรม" เสมอ

จริย บ. ส. แปลว่า ความประพฤติ การเคลื่อนไหวและการกระทำ

ทำ คัมภีร์ที่ใช้ว่า "สุจริต" (ประพจน์) "สุจริต" (ประพจน์) เราใช้
หมายถึง "กิริยาอาการที่สร้างทำอย่างน่าอัศจรรย์"

ประจาว ส. แปลว่า การแสดงตัว, การเดินออกไป และการทำ
ให้เป็นดีทั่ว. ถ้าว่า "ประจาว" ที่ใช้ในภาษาไทยยอมรับกันว่า เป็นศัพท์
มาจากสันสกฤต ก็เห็นว่าเราใช้ผิดจากความหมายเดิม เพราะเราใช้หมายถึง
จะเพาะแก้ว "การเดินเพื่อประกาศความชั่ว" ด้วยมักจะใช้ว่า "ก็ไปเดิน
กระแวนไปตามที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นการประจาวหรือประกาศความชั่วของบุคคล
นั้น ๆ และต่อ ๆ มาจึงใช้เพียงความหมายว่า "ประกาศความชั่ว" จะเดิน
หรือไม่เดิน ก็ใช้ประจาวได้ เช่น กล่าวว่า

"ใช้กระนั้นใช้จะให้ประหาร ชีวาคันและก็จะเสียประจาว ๗
ทันที" (สามัคคีเทศน์ฉบับที่ หน้า ๑๕)

"ใหม่ ๆ ชีพสามาถ มาแล้งกล่าวประจาวหรือไทย" (รามเกียรติ
ร. ๖ หน้า ๑๕)

เปรต ส. แปลว่า ผู้ตาย, ผู้ไปก่อนแล้ว ตามคติพราหมณ์ถือว่า ใน
ชั้นเดิมยังไม่มีผู้ใดตาย มีแต่พระยายมที่ตายไปเป็นคนแรก และได้ไปอยู่
ผู้อื่นอยู่ในดินแดนต่างไกล เรียกคนพราหมณ์ ครั้นคนอื่นตายก็ไปอยู่ที่นั่น เมื่อ
มีผู้ใดอุทิศส่วนกุศลให้ก็เรียกว่า เปรต. ความเป็นเปรตจึงไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว
เพราะไม่ได้รับความลำบากอย่างใด

แต่ในภาษาไทยหมายถึง "สัจธรรม" ชนิดหนึ่ง เป็นผู้ที่ทำบาปใน
เวลามีชีวิตอยู่ จึงควรจะถูกลงโทษเมื่อตายไป เช่นเดียวกับ "นรก" (สัจ
ธรรมทั้งปวง)

ยัญ จาก ยัญ ส. ที่หมายถึง เทพบุตรซึ่งได้กำเนิดจากเทพา

เช่นเดียวกับ คนธรรมดา เป็นคนในของท้าวเวร ไม่ปรากฏว่าเป็นผู้ชั่วร้าย, กิณชน อย่างที่แปลกันในภาษาไทย ซึ่งมีคำใช้คู่กับ "มาร" จึงดูความหมายของ "ยักษ์" ชั่วร้ายไปกว่าเดิม

ความหมายแลบไปในทางที่ดี

กิริยา บ. แปลว่า อาการ การกระทำ การเคลื่อนไหวทางกาย เช่น กิริยา - การ ผู้กระทำการต่าง ๆ เราจึงรู้จักใช้หมายถึง "ความประพฤติ" แต่ในนัยอื่นไปในทางดีด้วย เช่น เป็นผู้มีกิริยา นัยความหมายถึงมีมารยาทอันดีงาม

วาสนา บ.ส. แปลว่า สิ่งที่ดีที่ควรจะมีไป ความรู้ที่ได้แก่ความจำ หรือการกระทำดีขึ้นมาแต่ก่อน แต่ในภาษาไทยใช้หมายถึง "ความมีโชคและชื่อเสียง" เช่นกล่าวว่า

"ตามเรื่องนั้นมีเศรษฐีหนึ่ง เป็นคนซึ่งสูงชาติวาสนา มีทรัพย์สินเหลือล้นล้นหนา มีบ้านช่องแน่นอนด้วยชาไทย" (คำประพันธ์บางเรื่อง หน้า ๕๑)

จึงจะเห็นว่า คำ "วาสนา" นี้มีความหมายเดิมเป็นกลาง ๆ ไม่ดีไม่ชั่ว เช่นเดียวกับ "กรรม" เมื่อ "กรรม" หมายถึงไปในทางร้าย "วาสนา" ได้หมายถึงไปในทางดี จัดได้ว่าเป็นวาสนาของคำดีเดียว

ข. ความหมายแลบไปโดยเข้าใจแต่เพียงความหมายเปรียบเทียบอย่าง

เดียว

ตามธรรมชาติศัพท์เดียวอาจมีความหมายได้หลาย ๆ ประการ ศัพท์บาลีและสันสกฤตก็เช่นเดียวกัน ศัพท์เดียวอาจมีความได้หลายความหมาย

แต่ถึงภาษาจะมีความหมายมากมายเพียงไรก็ตาม บ่อจะมีมีความหมายเดียวเท่านั้น ที่มาเกี่ยวข้องกับอยู่ในขณะหนึ่ง ๆ ความหมายอื่น ๆ จะดับสูญไปจากความจิตหมกมุ่น¹ ฉะนั้น เมื่อไทยรับภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ จึงเป็นธรรมดาที่เราจะรับมาใช้ทุกความหมายหาได้ไม่ เราจะรับมาใช้เฉพาะความหมายที่เด่นอยู่ในใจเรา จำเพาะความหมายเดียว และเมื่อรับความหมายได้ไว้ใช้ในภาษาแล้ว ความหมายอื่น ๆ จะหายไป เพราะไม่มีผู้ใดเอาใจใส่พูดกันขึ้นมาใช้ ความหมายของศัพท์เดิมจึงถูกจำกัดให้แคบลง เช่น

กิลก จาก กิลก ม.ส. หมายถึง จูกลีควา หรือลีแดง ขนาดเท่าเมล็ดงา หรือทำเป็นรูปเมล็ดงา เป็นเครื่องประดับใบหน้า ซึ่งบกเว้นแต่เวลาไวทุกข์จึงจะไม่เจิมหน้าด้วยสีเช่นนี้

ต่อมาความหมายเดิมของ "กิลก" ได้ขยายที่มาอุปมาถึง "สิ่งอันมีลักษณะประเสริฐหรือเลิศ" เช่นอุปมาคนกล่าวหาว่าเป็น "บุรุษวิจิตร - เครื่องประดับของบุรุษ" แต่ความหมายว่า "เครื่องประดับใบหน้า" ก็ยังมีที่ใช้อยู่ในภาษาเดิมของเขา

ส่วนในภาษาไทย ใช้แต่ในความหมายเปรียบเทียบ ที่ว่า "ลักษณะประเสริฐ หรือเลิศเท่านั้น ไม่ได้ใช้ในความหมายว่า "เครื่องประดับใบหน้า" เลย เช่น

"มหาวิสุทธิคุณ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมยศโยคยิ่งใหญ่ ห้าพื้น
นิคมุข" (พระลิลิต หน้า 1)

ความหมายของศัพท์ในภาษาเดิมที่มีหลายความหมาย จึงจำกัดใช้

1. Leroy - Le Language. หน้า ๑๗

แต่เพียงความหมายเดียวในภาษาไทย

๒. ความหมายกว้างออกหรือขยายตัว (Expansion of Mean-

- ing)

การที่ความหมายของคำในภาษาจะขยายตัวกว้างออกได้นั้น คง
แล้วแต่ผู้ใช้ภาษา ซึ่งมักจะใช้คำให้เกินความหมายไปถึงความหมายอื่น ที่
ใกล้เคียงกันหรือเนื่องกัน ศัพท์เดิมชาลบาลีและสันสกฤต ที่น่าจะใช้แต่เพียง
ความหมายเดียวในภาษาไทยจึงมีความหมายหลายอย่าง และความหมายที่
ขยายตัวออกนี้ ส่วนมากนึกเพี้ยนไปจากความหมายเดิม ซึ่งบางทียังมีเจ้า
ทอดจะเห็นได้ เช่นนี้ นับเป็นเหตุที่ทำให้ภาษาขยายตัวได้ประการหนึ่ง และ
อีกประการหนึ่ง ก็เป็นด้วยว่า ความหมายเดิมจำกัดใช้เฉพาะบางแง่
แต่เราใช้ได้เป็นสามัญ ดังต่อไปนี้

ก. ความหมายขยายตัวผิดไปจากความหมายเดิม เช่น

กมล ข.ส. แปลว่า ดอกบัว เช่น กมล - ชดช. หมุดดอกบัว

กมล - วทน หน้าดั่งดอกบัว หฤทัยกมล - ดอกบัวคือหฤทัย น่าจะเป็นศัพท์
ที่แก่งขึ้นศัพท์สุดท้ายนี้เอง ที่ทำให้ไทยใช้ศัพท์ "กมล" ในความหมายว่า
"หัวใจ, จิตที่ใจ" ซึ่งเป็นความหมายที่ขยายตัวออกไปจากความหมายเดิม
ทำให้เข้าใจผิดไปว่า เราใช้คำ "กมล" กับศัพท์ "หฤทัย")

กมลที่ใช้ในความหมายซึ่งขยายตัวออกไปว่า "หัวใจ" ได้ใช้กัน
มาเป็นเวลานานแล้ว ดังที่ปรากฏอยู่ในหนังสือมหาชาติหลวง ขึ้นเป็น
วรรณคดีเล่มหนึ่ง ดังนี้

"กมลในอุไทยกู

โสมนัสชูแขนชาน

.....

.....

ให้ไฉนอันภาวกล

นางกรมมณีนันทกรรม (สักรบรรพหน้า ๘๐)

"อันว่าสุขสำราญบาลกระบิลหุทัย" (อนุสารบรรพ หน้า 197)

ส่วนกมล ที่ใช้ในความหมายเดิมว่า "กลอนแก้ว" ก็ยังใช้ในภาษาไทยตามปกติ เช่น

"อันว่า มาพรหมกมลบรรยงค์ ท้าวธเลศดังหงส์สีหน้า" (อนุสารบรรพ หน้า 220)

"พระบาทคือกมลมาล บและท้าวทั้งหลายเอา พูลเทอดในกลางมฤติเจ้า ราชรักและภักดี" (สมุทรโฆษ หน้า 84)

"มีโกมุทมาลยกุล บานขจรรสคน ธิสรอยละเวงเงา" (สมุทรโฆษ หน้า 60)

คุณ บ.ส. ในความหมายเดิม หมายความว่า "ลักษณะ" แรกต่อมาลักษณะแปลเข้า กลายมาหมายความว่า "ความดี" ไทยเราใช้ตามรูปภาษาเดิมว่า "ความดี" เช่นเดียวกัน นับเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับ "โทษ" ดังปรากฏในวรรณคดีว่า

"ให้รู้มีทิศสุณ อันเป็นสุณ เป็นโทษ" (พระลอลิลก หน้า ๖๒)

"เวียงปรากฏด้วยขุน ยามีคุณเมียบรัก เมียบเห็นภักตร์ด้วยน้า" (ทานกัณฐ์ หน้า 86)

นอกจากจะใช้ในความหมายดังกล่าวแล้ว ในภาษาไทยยังใช้ในความหมายอื่น คือ หมายถึง "อาการหรือชนิดหนึ่งซึ่งร้ายเสียด้วยการเสกสิ่งหนึ่งสิ่งใดเข้าไปในตัว" และพูดกันเป็นสามัญว่า "ถูกคุณ หรือ ทำคุณ"

ทนายท บ.ส. แปลว่าผู้รับมรดก ในภาษาไทยนอกจากจะใช้ความหมายของ "ทนายท" ว่า "ผู้รับทรัพย์มรดก" แล้ว ยังใช้คำว่า

วิเศษณ์ ในความหมายว่า "เก่งกาจ" เช่น

"ริมข้างที่มีขนุนสีป๋าย ฤทธิไกรจะทลายภูเขาลาดเล้า" (รามเกียรติ์ ร.๒ หน้า ๕๑)

"นำเขยนาสรวล เจ้าส่วนนทพญาภูเขาลาดเล้า" (สังข์ทอง หน้า ๒๗)

มาลา บ.ส. แปลว่า "พวงดอกไม้" สิ่งที่ร้อยกรองแล้ว เช่น สักหม่าลา หมายความว่า "มาลา คือสักข์ เป็นคำเปรียบเทียบ" เท่าที่ใช้อยู่ทั่วไปในภาษาไทย เราหมายถึง "ดอกไม้" เป็นส่วนมาก เช่น

"ส่วนนางกนิษฐกุมารี ก็ใช้สุพรรณพิชิตีรจนา เหมมาลาลงการ ประดับนิภิตกาลสณห์ ในอุรสอนนิมมาลาสุ จากด้วยแก้วแห้วไพฑูรย์ พิศนั้" (ทศพร หน้า ๑๑)

"คือมาลาสุวรรณ ชดช้อย" (ยวนพ่าย)

ไม่แต่จะใช้ในความหมายขยายตัวจาก "ดอกไม้" อย่างเดียว เรา ยังใช้หมายถึง "หมวก" ได้อีก เช่น

"มาลาลักษณะผจง กรวิก วาลธ" (ตะเลงพ่าย หน้า ๑๐๗)

การที่ความหมายขยายตัวจาก "ดอกไม้" มาหมายถึง "หมวก หรือเครื่องประดับศีรษะ" นั้น น่าจะเป็นไปจากเหตุผลที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสันนิษฐานไว้ในอภิธานท้ายพระนลคำหลวง ดังจะัญเชิญมากล่าวต่อไปนี้

ขอหนึ่ง คำ "มาลา" ซึ่งได้นำมาใช้ในภาษาไทยเราจนเป็นที่เข้าใจกันว่า "หมวก" นั้น ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่า จะเป็นไปในชั้นหลัง ๆ เพราะในชั้นต้นไทยเราไว้ผมสูง โทกยาว แล้วมีพวงดอกไม้ทองหรือเงินสวมทับอีกชั้นหนึ่ง ต่อมาเมื่อตัดผมแล้ว ยังทำผ้าโทกให้เป็นรูปกระโจมอยู่อย่างเดิม

ซึ่งเราเรียกกันติดกันว่า "ลอมพอก" คงเอาพวงดอกไม้ "มาลา" นั้นไป
สวมอยู่ ครั้นเมื่อมีหมวกเข้ามา ก็เอาเกี้ยวหรือมालานั้นไปสวมที่หมวกอีก
จึงเป็นอันทำให้ยึดถือแน่นแฟ้นอยู่ในใจว่า "มาลา" เป็นเครื่องแต่งหัว ทั้ง
ประกอบด้วยประเพณีอันมีมาว่า "ขุนนางจึงใส่มาลาได้" จึงทำให้นิยมมาลา
มาดขึ้น ส่วนมาลาที่เป็นอย่างชั้นสูง มีลวดลายงดงามนั้น เป็นของที่พระ
เจ้าแผ่นดินพระราชนานเป็นเครื่องยศแก่ขุนนางผู้ใหญ่ และโดยเหตุที่ มาลา
นั้นมักพระราชทานสรวมคิดไปกับหมวก คำว่า "มาลา" จึงกลายเป็นแปลว่า
"หมวก" ไปทีเดียว ส่วนตัวพวงดอกไม้ ซึ่งเดิมเรียกว่า มาลา นั้น ก็กลายเป็น
เรียกว่า "เกี้ยว" ไป

เบญจ บ.ส. ชื่อเขาพระสุเมรุ ฉะเพาะชุกเคียว นอกจากที่เรา
จะให้ "เมรุ" ในความหมายเดิม เช่น

"ทั้งทรายแก้วเพชรรัตนไพฑูรย์ อันเคียวราชันพระเมรุสิงขร"

(กาพย์กลอน หน้า 6)

"พระสุริยรังเรืองวัน แลจะดับพระเมรุ" (สมุทรโฆษ หน้า 59)

"ก่อนเส้าหรือจะเท่าเมรุไกร หึงห้อยไพโรจะแข่งแสงสุริยง"

(ขุนช้างขุนแผน หน้า 144)

เรายังใช้หมายถึง "ที่เผาศพ" อีกด้วย เช่นกล่าวว่า

"ข้าศพเจ้าเข้าสู่พระเมรุทอง มิงงานการฉลองให้หลายวัน"

(รามเกียรติ ร. 2 หน้า 106)

การที่ความหมายขยายตัวไปเช่นนี้ ชรอยจะมาจากธรรมเนียม
เอาศพไปวางบนภูเขาคือที่สูง ๆ ของพวกบารมีในอินเดียเพื่อให้แรงกา
ลิน หรือจะเนื่องมาจากพิธีเผาศพที่สุ่มไฟให้เป็นกองสูงเหมือนภูเข และ

ศพวางข้างบน แล้วต่อมาจึงตกแต่งจัดแปลงให้เป็นที่ตั้งงดงามน่าดูขึ้นก็เป็นได้

บุคฺติ จาก ส. บุคฺติ บ. บุคฺติ แปลว่า เนื่องกัน, สมกัน, สอดคล้องกัน หรือธรรมเนียมประเพณี ไทยเราใช้ในความหมายดังกล่าวมานี้ ส่วนมากเป็นศัพท์สมาส เช่น บุคฺติธรรม - ความเที่ยงตรง, ความชอบธรรม ส่วนที่ปรากฏในวรรณคดีก็มีเช่น "จิตมนตร์โดยบุคฺติ" (พระลลิลลิต หน้า 50) หรือ "นัวโนหมันดาล บาลลลิลลิตโดยบุคฺติ" (สมุทรโฆษ หน้า 126)

นอกจากที่จะใช้ตามความหมายเดิมแล้ว ความหมายของ "บุคฺติ" ยังมาใช้ในความว่า "สิ้นสุด, จบ, เลิก, เสร็จ" ได้อีกด้วย อาจจะเป็นเพราะลากลว่า "หฺบุคฺ" ในภาษาไทยให้เข้าเป็นศัพท์บาลีสันสกฤตดังกล่าวมาแล้วก็ได้

รักษา ส. แปลว่า ดูแล, ป้องกัน, ระวังไว้ ในภาษาไทยใช้ตามความหมายเดิมก็มี เช่น กล่าวว่

"จิตรสังฆญาณุมารว ให้รักษาแดนจวนชั้นใน" (รามเกียรติ ร. 2 หน้า 139)

นอกจากนี้ยังใช้ในความหมายว่า "พยายาม, เปียพยายาม" ได้อีกด้วย

สมร บ. สร แปลว่า การต่อสู้, สงคราม, การประสักันด้วยลักษณะเห็นมโหด ไทยใช้ในความหมายอันเดียวกันนี้ ดังศัพท์ที่นำมาใช้ว่า สมรภูมิ

- สนามรบ ที่ปรากฏในวรรณคดีหมายถึง "สนามรบ" เสมอ เช่น "ว่าเหวยท้าวไคลาอุทมิ แลลวกลายบ่อบุคฺติ จงมาปะทะในสมร" (อุณนิรุทธกล่าวฉันท)

"ชาตูกีถียักหาญกล้า กลันแลลวกลางสมร" (ตะเลงพ่าย หน้า 14)

ไม่แต่จะหมายว่า "สนามรบ" เรายังหมายความว่า "นาง" ได้อีกด้วย ซึ่งความหมายนี้ไม่ปรากฏในพจนานุกรมสันสกฤต และบาลี เราใช้เป็นธรรมดาในวรรณคดี เช่น

"ซึ่งสมรมาใช้นามถึง "นาง" นั้น กล่าวกันว่า น่าจะเป็นเพราะ

"ไมสยสมรแล้วก็จรจรโลด สู่ไชนนทร์ตนเรื่องทราบ" (ถาถ

จำกลอนหน้า 16)

การที่สมรมาใช้นามถึง "นาง" นั้น กล่าวกันว่า น่าจะเป็นเพราะ ส - มร แปลว่า รวมทลายไปด้ ความหมายจึงกินความไปถึง "ผู้ที่ จะรวมเป็น รวมทลายด้วยกัน" อันได้แก่หญิงผู้ซึ่งเป็นผู้รัก" และต่อมาหมายถึง "หญิงทั่ว ๆ ไป" แบบงั้นคุณกล่าว สมร อาจมาจากศัพท์ สมฤติ ที่แปลว่า ความจำ กิ ได้ ฉะนั้น การที่ สมร มาหมายถึง "นาง" นั้น คงเป็นเพราะ "หญิงผู้รัก จะต้องเป็นผู้ที่อยู่ในความจำ และความระลึกถึงเสมอ"

หรืออาจจะมาจาก -สมร: ซึ่งเป็นชื่อเทพแห่งความรัก , ความเพียร ก็ได้

ด้วยการที่เราเรียบเรียงต่าง ๆ ตามการกระทำของมันเช่นนี้กล่าว มานี้ จึงทำให้ "สมร" อันหมายถึง "ผู้ที่อยู่ในใจ" มาหมายความว่า "ใจ" เองทีเดียว ดังใจอยู่ในวรรณคดีต่าง ๆ เช่น

"รับขวัญแล้วกล่าวสุนทร สายสมรบุญขอพิสมัย" (รามเกียรติ์ ร.1

หน้า 442)

"อุทระมณเฑียรไท้ ๖ เรศเพียงทั้งสมร" (ตะเลงท่าย หน้า 20)

สมโภชน ถ้าแปลตามรูป หมายถึง "อาหารเหมือนกัน" ในสัน. มีแต่คำ สห - โภชน แปลว่า การกินพร้อมกับญาติพี่น้อง เราคงพูดศัพท์นี้ เาเอง โดยเข้าใจเสียง สห กับ สม กันเสีย เพราะความที่ใกล้เคียงกันมาก คือ สห - รวมด้วยกัน สม - เสมอกัน เราใช้ศัพท์ "สมโภชน" ในความ หมายว่า งานฉลองต่าง ๆ ซึ่งจะต้องรวมการเลี้ยงอาหารไปด้วย ความ

หมายของ สมโภชน์ จึงช่วยจากการเลียงอาหารอย่างเดิวนมาเป็นการ
เลียงอาหารที่มีมหรสพขึ้นเรึงบันเทิงใจด้วย

อนงค์ บ.ส. เป็นชื่อพระกามเทพ - เทพแห่งความรัก เราจึง
ใช้เรียกชื่อพระกามเทพอยู่ตามความหมายเดิม เช่น

"สรอนงค์ทรงแสง วิษแสงจะเลียบองค์ ปักในพิภพทรง ธุระ
แค้นเพราะแสนคม" (เวทาลนา ๗๖)

ส่วนความหมายที่ขยายตัวมาใช้กันแพร่หลาย หมายถึง "นาง
หรือหญิงคู่รักนั้น" คงจะเป็นไปโดยยัยเดียวกับ "สมร" คือแทนที่จะหมายถึง
"ผู้เป็นเทพแห่งความรัก" กลับมาหมายถึง "บุคคลผู้เป็นที่รัก" อันเป็นผู้ได้รับ
ผลแห่งการกระทำของกามเทพหรืออนงค์ มีใช้ว่า "อนงค์" เอง ถึงใช้
เรียกกันในความหมายเดิม

ความหมายของ "อนงค์" ที่แปลว่า "นาง" ปรากฏอยู่ในวรรณคดี
ทั่วไป เช่น

"แต่เห็นอนงค์รา

มะประเสริฐวิเศษวิสัย

ไม่มีอนงค์ใด

จะเจเทียบจะเทียบจะพัน" (มัทนะพาธา

หน้า ๙)

อากร บ.ส. แปลว่า บ่อเกิดของสิ่งหนึ่งอันอยู่ เราใช้ในความหมาย
ว่า "บ่อเกิด" ในเมื่อใช้ศัพท์ที่สนิทกันแต่ในภายหลัง เช่น ทวีตอากร -
บ่อเกิดแห่งธรรมชาติ รัตนอากร - บ่อเกิดแห่งเพชรพลอย

ที่ใช้กันเป็นสามัญ หมายถึง "เงินรายได้ที่รัฐบาลเก็บจากราษฎร"
คงจะเนื่องมาจากศัพท์ ภร แปลว่า ภาษา จึงเข้าใจว่า กุร หรือ อากร
เป็นศัพท์ที่มีความหมายเดียวกัน ความหมายของ อากร จึงกลายไปจากรูป

ความหมายเดิม

ข. ความหมายขยายตัวในรูปความหมายเดิม แต่ใช้เป็นสามัญไม่ว่า
จะ (Generalisation)

เป็นการขยายตัวของความหมายอีกอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ความหมายเดิมซึ่งใช้ในความจำกัดเฉพาะแห่งเฉพาะบุคคล มามีความหมายกว้าง ๆ ใช้เรียกสิ่งที่เป็นสามัญทั่ว ๆ ไป เป็นหลักที่ตรงข้ามกับการจำกัดความหมายให้แคบเข้า (Specialisation) ดังกล่าวมาแล้ว เช่น

"บริเวณ บ. หมายถึง ภูมิ หรือ เขตที่อยู่ของสงฆ์โดยจะเฉพาะ¹ แต่เราใช้หมายถึง เขตทั่ว ๆ ไป ไม่จำกัดว่าเป็นเขตวัดอันเป็นเขตที่อยู่ของสงฆ์หรือไม่

คงคา บ.ส. ชื่อแม่น้ำอันศักดิ์สิทธิ์ของอินเดียสายหนึ่ง มักใช้น้ำมากกระทำนํ้ามนต์ หรือกระทำพิธีต่าง ๆ ความจริงนี้ เพื่ออาศัยความศักดิ์สิทธิ์แห่งแม่น้ำนั้น

แต่ในภาษาไทยใช้หมายถึง แม่น้ำทั่ว ๆ ไป ไม่เจาะจงว่าเป็นแม่น้ำคงคาในอินเดีย ดังปรากฏในวรรณคดีว่า

"ดูเฉลึงผิงคงคาไหล เล็งหาทานไทย ธีราชบุรกรดา" (สมุทรโฆษนา ๒๒๙)

"เมื่อนั้น ท้าวสันนุราชเร่งทรงพา จิงชำระสระสรองคงคา แล้วทรงนำท้าวชาวเขินทอง" (ลาวีหน้า ๖๘)

ส่วนที่ความหมายขยายตัวออก แล้วโน้มเข้าไปในทางที่ดีก็มีเช่น
ศุภ บ.ส. แปลว่า ทาง, การเดิน ซึ่งเราใช้ตามศัพท์ ศุภก็ แปลว่า

1. Pali Text Society's Pali-English Dictionary - Rhys Davids.

ทางทิตฺติ, ทูลลคฺคิ — ทางทิตฺตวํ แต่แล้วความหมายได้กลายมาหมายถึง "เครื่อง
สยบใจ" อันเป็นความหมายที่ขยายจากความหมายเดิม และน้อมไปในทาง
ทิตฺตวํ เช่นกล่าวว่า "สามัคคีภิกฺขุโทมนิสทานคฺคิธรรมํ ถอยทิตฺตวํ อัน แดง"
(สามัคคีภิกฺขุคำฉันท์พหูส ๕)

ราสี จาก ราสี ส. แปลว่า หนู, กอง, พวง หรือส่วนหนึ่งใน 12
ของพวงฟ้าอันเป็นที่สถิตยของดาวบางหมู่ เราใช้ตามรูปศัพท์และความหมาย
เดิมว่า หนูขราสี แปลว่า กองหนู แต่แล้วใช้ ราสี ในความหมายว่า
"ความงามสง่า หรือลักษณะทิตฺติของแต่ละคน" เช่น

"เพื่อนเป็นคนเคยรู้ตัวรา เห็นลักษณะราปฏิภินิแบบคล้าย" (ขุนช้าง
ขุนแผน หน้า ๑๑๗)

การที่ "ราสี" กลายความหมายไปในทางทิตฺติเช่นนี้ อาจจะเห็น
แนวเทียบจาก "สรี" (ความงาม) เมื่อ ราสี มีเสียงเทียบกันก็เห็นว่า
ความหมายคงจะไปในด้านองเดียวกันได้

๕. ความหมายขยายที่

ด้วยเหตุทั้งที่ได้กล่าวแล้วว่า การกลายความหมายย่อมจะเป็น
ไปได้โดยไม่มีกฎเกณฑ์ หรือขอบเขตจำกัด จึงไม่เพียงแต่ความหมายจะ
กลายไปในลักษณะทั้ง ๒ คือ บางครั้งความหมายแคบจำกัด และบางครั้ง
ความหมายกว้างออก แต่ความหมายอาจจะย้ายที่จากความหมายเดิมมาเป็น
ความหมายที่ใกล้เคียงกันได้ การที่ความหมายย้ายที่นั้น นับเป็นเหตุธรรม
ดาในภาษา ซึ่งจะต้องมี เกิด แก่ เจ็บและตาย คือ จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง
ความหมาย และความหมายใดที่ไม่ได้ใช้ในภาษาล่วงมาจะหายไป

ไม่มีศัพท์ใดที่จะคงความหมายแน่นอนตั้งแต่ตั้งเดิมมาได้ นอกจากในภาษา
ที่ตายไปแล้ว และไม่มีผู้ใดพูดหรือใช้กันอีกเลย^๑ ความหมายที่ย้ายที่ไป
ส่วนมากมักจะมีคุณค่าพอให้รับเหตุผลแห่งการย้ายที่ใดบ้าง แต่บางทีความ
หมายเดิมได้สูญยลไปไม่ปรากฏวิธีในภาษา หรือไม่ก็ใช้เป็นศัพท์เฉพาะ
ไม่ได้ใช้กันแพร่หลายทั่วไป การที่ความหมายเดิมสูญยลไป ย่อมทำให้
ความหมายย้ายที่โดยเด็ดขาด ยากจะสาวหาที่มาของมันได้

ขอแตกต่างในระหว่างศัพท์ที่ความหมายขยายตัวหรือย้ายที่นั้น อยู่
ที่ว่า

“ความหมายขยายตัวนั้น รูปความหมายเดิมยังคงใช้อยู่ในภาษา
และความหมายที่ขยายออกไปจากความหมายเดิม ยังใช้กันเป็นสามัญใน
ภาษา ส่วนความหมายย้ายที่นั้น รูปศัพท์เดิมจะไม่ปรากฏในความหมายเลย
จะมาปรากฏอยู่ในความหมายใหม่ ถ้าย้ายอย่างเด็ดขาด ความหมายจะผิด
กันไปมาก ถ้าย้ายไปเป็นความหมายรอง หรือข้างเคียง ก็ยังพอจะแลเห็น
ที่มาได้บ้าง แต่ความหมายเดิมไม่ได้ใช้แพร่หลายในภาษา ใช้เป็นศัพท์ตะ
เพาะบางแห่งเท่านั้น”

ลักษณะความหมายย้ายที่ของคำบาลีและสันสกฤต ที่ไทยยืมมาใช้
ก็ได้เป็นไปโดยลักษณะที่กล่าวมานั้น ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้ คือ

กรรมพี จาก กฺรมพี บ.ส.ใน ส. แปลว่า ผู้มีครอบครัว หรือ
หัวหน้าครอบครัวโดยอนุโลม แต่จะเป็นด้วยเราใช้คู่กับคำว่า “ไพร่” เสมอ
จึงทำให้คิดว่า ใช้ทับศัพท์ ความหมายของ กฺรมพี ในภาษาเดิมจึงคงไป
จากความหมายของเราอย่างตรงกันข้าม ความหมายได้ย้ายที่อย่างเด็ดขาด
จาก “หัวหน้าครอบครัว” หมายความว่า “ไพร่” (ผู้ที่ไม่ใช่ผู้ดี)

การที่ความหมายของ "อุณฺณท" ย้ายที่เช่นนี้ ไม่ได้ย้ายนี้ใน
ภาษาไทย แม้ในภาษาสันสกฤตใช้ "อุณฺณท" ในความหมายว่า "คนจน"¹

จุลาลง บ.ส. แปลว่า การเคลื่อนไหวกับไม่เคลื่อนไหว ในภ
ษาไทยหมายถึง "ความวุ่นวายปั่นป่วน" ซึ่งคงเนื่องจากที่มีผู้เคลื่อนไหวน่า
เดินบ้าง หยุดนิ่งบ้าง นั่นเอง ดังที่กล่าวในเวสสันดรชาดก ว่า

"ก็เกิดมหาวิฤมฺหจลฺลวฺจลฺ ทวฺทิกทวฺสุธา" (หน้า ๕1)

จินดา จาก จินดา บ.ส. แปลว่า คิด เมื่อประกอบกับศัพท์ เป็น
จินตคามณี แปลว่า "แก้วสารพัดนึก, แก้วที่อาจบันดาลให้เป็นไปดังตั้งใจนึก"
และคงด้วยความหมายของจินตคามณีเอง เมื่อเราแยกศัพท์ออกทำให้เข้าใจ
นึกคิดว่า จินดาแปลว่า แก้ว และความหมายของ จินดา ที่แปลว่า คิด
ได้กลายมาหมายถึง "แก้ว" และความหมายยังใช้เป็นสำนวนว่า "แก้วใจ ๆ"
ก็ได้ไม่จำกัดว่าเป็นแก้วสารพัดนึก" และจินตคามนีพจนนัง "แก้วแหวนเงิน
ทอง" เช่น

"พื้นศิลาทองทราย ทรายประดับดวงจินดา" (นิพราชาลลิตหน้า ๕๑)

"บึงคึกบึงพิศคองใจ สะโลกรโกลวงจินดา" (รามเกียรติ์ ร.1 หน้า 11๐)

"อันจนตรกมีคุณทุกอย่างไป บ่อมิใช่ได้ดังจินดาลาบุรินทร์" (พระ
อภัยมณี หน้า 11)

จาบัลย์ จาก จปด บ.ส. แปลว่า สั้น ห้วนไว ไม่แน่วแน่ คงที่
ความหมายในภาษาไทยได้ย้ายที่มาหมายถึง "ความเศร้าโศกเสียใจ" คง
จะเป็นด้วยการร้องไห้เกิดแสบใจไม่หนักแน่น มีเรื่องน้อยนอยก็ร้องไห้เสียใจ
ได้ง่าย เช่น "วิ่งเข้าสวมสอจกอกไว้ พระร่ำโรโศกาจาบัลย์" (ลาวี หน้า ๕๐)

"จาบัลย์นททเพียง พังดวง แด่นา" (ตะเลงพ่ายหน้า ๕1)

"บึงว่าลือลือครึกคราญจาบัลย์ สุกจะกลืนรับถอกนอกรรพท

(นิพพิธาน หน้า 4)

1. จปด บ.ส. หน้า ๕๖

คัสกร จาก คัสกร สอนแปลว่า ชะโมย เราใช้ในความหมายว่า "ข้าศึกศัตรู" ไม่เคยปรากฏว่าใช้ "คัสกร" ในความว่า "ชะโมย" เลย ความหมายของ คัสกร ได้ยืมที่มาจากความหมายเดิมอย่างเด็ดเดี่ยว และไต่กิ่งหลักลงมันอยู่ในภาษาไทยซึ่งเราได้ใช้ความหมายนี้จนแพร่หลาย เช่น

"เคยชื่อและชื่อทุกสถาน ชกษกับคัสกร" (สมุทรโฆษ หน้า 257)

"จะให้เอางี้ได้ อย่างไวข้าคัสกร เราจะให้พ่อนให้พัน" (พระลอ ลิลิต หน้า 140)

"อันเหล่าอาสยกับคัสกร จงทำนพพิรุณหลานรัก" (รามเกียรติ ร.1 หน้า 244)

เหตุที่ความหมายนี้ย้ายที่ไป คงเป็นเพราะทั้งคัสกรและชะโมยมี ภิรยาเช่นเดียวกัน การไปรบก็มีลักษณะคล้ายการไปปล้นสดมภ์ เพียงแต่ มีเกียรติจิกว่าเท่านั้น และอาจจะเป็นเพราะชะโมยเป็นศัตรูภายใน อัน อาจทำให้เกิดความสับสนวาทกันได้เช่นเดียวกับ "ข้าศึก" จึงใช้ "คัสกร" ในความหมายว่า "ข้าศึก" ก็เป็นได้

ทเว ส. แปลว่า ความชิงชัง ความโกรธเคือง ความเป็น ข้าศึกศัตรู ในภาษาไทยหมายถึง "ความดูรว่าไว้, ทุกข์โศกเสียใจ" เช่น "กลางพระกลืนทเวกล้า กัดจกชุ่มรมสมร" (สมุทรโฆษ หน้า 50) "อกคือไฟยังร้อน แลนว่า เหตุเหตุจกจากลูกบ้น เวชือช้านใจ จิต" (พจนานุกรม หน้า 60)

น่าจะเป็นด้วย "ความแค้นใจ, เคืองใจ" เป็นเหตุแห่งความเศร้า โศกได้อย่างหนึ่ง เป็นการเสียใจและแค้นใจระคนกัน จึงทำให้ความหมาย

เดิมย้ายที่มาได้เพียงนี้ และต่อมาจึงจะเสียใจตามธรรมดา ไม่มีความรู้สึกเจ็บแค้นปนอยู่ด้วย ก็ยังใช้ศัพท์ "เหลว" อยู่

โมโห บ. ใช้ตามรูปนามวิภक्ति ซึ่งแปลว่า "อันว่าความหลง" ความไม่รู้สึกสติ, ความผิด" เราใช้คู่กับโทโสเสมอ เป็น โทโสโมโห ซึ่งแปลได้ว่า "ความหลงและความโกรธ" ครั้นเมื่อแยกใช้ โมโห เพียงคำเดียว เราจึงถือว่า โมโห แปลว่าความโกรธ ความหมายจึงย้ายที่จากภาษาเดิมว่า "หลง" มาเป็น "โกรธ" ในภาษาไทย

นาง จาก นภ บ.ส. หมายถึง ผู้เด่นว่า ผู้ว่าพ่อน ในภาษาไทย ใช้หมายถึง "นาง" โดยทั่ว ๆ ไป เช่น

"คู่กรเจ้ามีหมั้นนิมนต์ของรัก" (นคคียบรรพหน้า ๕๕๐)

"ผู้มีอัศรเทวีพิลาศ ชื่อนางนาฏบุษยเหตุ" (พระลอสิลิลิบทหน้า ๑)

การใช้ "นางนาฏ" เป็นการทับศัพท์ตามความหมายที่เราใช้ในภาษาไทย และความหมายซึ่งย้ายที่จาก "ผู้เด่นว่า" มาเป็นนาง นั้น น่าจะเป็นด้วยแต่เจตนิพนธ์ให้ผู้หญิงแสดงศิลปะทางการรำพ่อน นาฏจึงมักจะมุ่งถึงนางผู้เด่นว่า และต่อมาจึงจะไม่ได้มีส่วนในการแสดงใด ๆ ก็ยังใช้ว่า นาฏ ได้ ความหมายเดิมของ นาฏ จึงหายไป มีแต่ความหมายใหม่ที่ยังคงติดอยู่ในภาษา นอกจากนี้ยังมาไขว้ว่านาฏเป็นคำกริยาได้อีก เช่น "นาฏนาฏวาทกรจรจรัล" (รามเกียรติ์ ร.๖) ซึ่งทำให้เห็นภาพของการเดินที่ไกวแขนกริยารายอย่างท่าว่าของละคร

นุช คัดจาก อนุช ซึ่งแปลว่า ผู้เกิดตาม คือ น้อง (ในภาษาไทยใช้ อนุชาในความว่า น้องชายเท่านั้น) เราใช้นุชในความหมายว่า "นาง" เช่น

"พระยาครูพิฆเนศวรสนองคำ พิโรธช้างเผือกของสาย" (ถากคำ
กลอนหน้า 44)

การใช้ "บุช" หมายถึง "นาง" น่าจะเป็นคำยืมใช้ บุช
หมายถึง น้องชายหรือน้องสาว และเมื่อใช้ชื่อนี้กับคำ "น้อง" เช่น
"อันน้องบุชสุดท้องชื่อรจนา" (สังข์ทองหน้า 1) อันเป็นการทับศัพท์ เรา
ก็เข้าใจเอาว่า "น้องบุช" แปลว่า "น้องหญิง" และ "บุช" ต้องแปลว่า
"หญิงหรือ นาง" ความหมายจึงย้ายที่โดยที่เราไม่ได้เอาใจใส่ในความ
หมายเดิม เพิ่งเล็งอยู่แต่ความหมายใหม่ที่ใช้อยู่ในภาษาเท่านั้น

บุษกร จาก บุษกร บ.ส. แปลว่า กรง เช่น บุษกร - ตุ๊ก -
กรงนกแก้ว สีบุษกร - กรงสิงห์ ความหมาย "บุษกร" ในภาษาไทย
ย้ายที่จาก "กรง" มาหมายถึง "หน้าข้าง" ใช้จำเพาะแต่ราชาศัพท์
ลงจะเนื่องมาจากหน้าข้างมักใส่ลูกกรง อันมีลักษณะเหมือนกรงนกหรือ
กรงสิงห์ จึงถือเอาลักษณะเช่นนั้นของ หน้าข้าง มาหมายถึง ตัวหน้า-
ข้าง ของที่เดียว และต่อมาถึงหน้าข้างจะไม่ได้ใส่ลูกกรง ก็ยังเรียก
ว่า "บุษกร" อยู่

บุษกร จาก บุษกร ส. หมายถึงสิ่งที่บริสุทธิ์ เราไม่เคยใช้
บุษกร ในความหมายดังกล่าวมาแล้วเลย แต่ใช้เป็น ราชาศัพท์ สำหรับ
ที่พระสมณะจะกล่าวเรียก พระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านายรอง ๆ ลงมา เช่น
เบญจบุษกร - พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ 5 ลงจะยกย่องด้วยความนับถือว่า
พระราชาเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีบาป

บุษกร จาก บุษกร ส. แปลว่า ทรวิศรา ส่วนความหมายที่
ใช้ในภาษาไทย หมายถึง "การหรือเหตุความตกลง" ไม่ใช่ได้ส่วน

หรือตรวจตรา เช่น

"หนึ่งเมื่อมีราชกิจใด ประชากันไป บวบบ่นนายขุนขุน"

(สามัคคีเภทคำฉันท์ หน้า ๘)

"กลุ่มกลัซัดแล่นแสนทวี มีฤทธิ์ประวิญญาวรีไธโร" (ลาวีหน้า ๑๕๕)

พิศวาส จาก วิศวาส ส. แปลว่า ความดูแคลน, ความเชื่อถือ
ไว้วางใจ แต่เมื่อยกมาถึงภาษาไทย ความหมายนี้ได้ย้ายมาหมายถึง
"ความรักใคร่ ไหลลงอย่างจับจุ่มใจ" เสียแล้ว เช่น

"นางเห็นครวญครวญพิศวาส ไซ้ใจบรรณาณ ภูษาชยโศภนศรี"

(สมุทรโฆษหน้า ๑๑)

"ไธโรบินทอนาท พิศวาสแฉฉาด เสนาะระฤทัยปาน อ่ามฤทัย
ไธโรจรง" (กาฬคำฉันท์หน้า ๘)

พิศ จากวิศ (กลา - ส่วน วิ - ปราศจาก) แปลว่า การ
ปราศจากส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย ความอ่อนแอ - ความไม่สมบูรณ์
เช่น จกษุวิกล หมายความว่า ตาบอด ตาแลไม่เห็น

ความหมายที่ได้ย้ายที่ไปเมื่อไทยนำมาใช้ เพราะ วิกล, วิกัล
ไทยใช้ในความหมายว่า "แปลกไปจากปกติ ประหลาด นิรूपนิรารัง"
เช่น หน้าตาทำหลิงพิกล

ถ้าจะคิดลึกลงจากวรรณคดีจะเห็นว่า ความหมายของ "วิกล,
วิกัล" ได้เปลี่ยนจากความหมายเดิมเป็นเวลานานมิใช่น้อย เพราะความ
หมายที่ใช้ในวรรณคดีเก่า ๆ ได้หมายความว่า "แปลก" แทบทั้งสิ้น เช่น

"รูปปลาสแปลกแม่ไถนคน : กิ่งขนพิกลกลหลอกล" (ทานกัณฑ์หน้า ๘๕)

"ท้าวองค์อวยวะสรีราร มอญมอญภักตรา วิกลุสณชอินทรี"

(สมุทรโฆษหน้า ๒๒๖)

"วิโรธ จาก วิ - โรธ แปลว่า การขัดขวาง เราใช้เป็น
ราชาศัพท์ในความว่า "โกรธ" เท่านั้น เช่น

"ท้าวธกัทรังแสดงพระองค์ขาน ประหนึ่งพระราชหัตถ์ลูกลาด
พิโรธจึง" (สามัคคีเภทหน้า 2)

ความหมายที่ใช้ในภาษาไทย กลายเป็นต้นเหตุหรือผลของความ
หมายเดิม ด้วยเหตุที่มีความเห็นตรงข้าม หรือมีสิ่งขัดขวาง จึงทำให้
โกรธเคือง หรือด้วยความโกรธเคือง จึงทำให้เกิดการวิวาท ความ
หมายเดิมจึงย้ายที่มากลายเป็นความหมายข้างเคียงที่เนื่องกัน

นฤท จาก ส. แปลว่า ผู้ตาย, ซากศพ ในภาษาไทยหมายถึง
"ทรัพย์สินสมบัติของผู้ตายมอบไว้ให้แก่ผู้ใดคนหนึ่ง" ความหมายย้ายที่จากเจ้าของ
ทรัพย์สินสมบัติ มาหมายถึงตัว "ทรัพย์สินสมบัติ" เองที่เจี๊ยะ

สงสาร บ. สัสสาร ส. แปลว่า ความเวียนว่ายตายเกิด ใน
ภาษาไทยใช้หมายถึง "เสียใจแทนเห็นอกเห็นใจ" น่าจะเห็นเพราะ
ความเวียนว่ายตายเกิดเป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ จึงนำมาซึ่งความสงสารและ
เมตตาปราณี

เสาวนีย์ จาก สวณีย์ บ. ที่ควรฟัง, ที่น่าฟัง ในภาษาไทยความ
หมายกลายมาเป็น "คำสั่งแห่งราชินี" เป็นการยกย่องว่า คำพูดนั้นน่าฟัง
ที่หมายถึง "คำพูด" ก็มี เช่น

"ฟังพระเสาวนีย์พินิจ พระสรวลเปรมป่าน สุขามฤตย์เอมอร"
(สมุทรโฆษหน้า 72)

"พระบาทจักราชินิ ก็มีพระเสาวนีย์สนองฉิน ดังนี้" (สมุทรโฆษ
หน้า 321)

ต่อมาหมายถึง "ผู้พูด" ก็ได้ เช่น "พระเสาวนีย์นี้ถึงวินิจนิกใน

พระทัย" (เวสสันดรชาดก)

ความหมายจาก "ลัทธิ" กลายเป็น "ลัทธิที่มีลัทธินำฟัง"
ความหมายที่ขยายออกไปเช่นนี้จะเห็นว่า ลัทธิค่อยเปลี่ยนแปลง
ไปทีละเล็กละน้อย สุดแล้วสิ่งแวดล้อมจะพาให้เป็นไป ความหมายจึง
เปลี่ยนไปได้หลายประการ

ศุภการ แปลใน ส. ว่า ความรัก, เครื่องส่งตัวสวยงามตัว
ให้รัก, เครื่องยั่วใจให้รัก เช่น ศุภการรส - ความรู้สึกเกี่ยวกับ
ความรัก ศุภการ - ภาพ - คำแสดงความรัก

ในภาษาไทยใช้หมายความว่า "ทรัพย์สินสมบัติ" เช่น

"สองเสด็จรอดแสนศุภการ ภายใต้อาสนวิหาร ประดับแลดู
เจียรฉาย" (สมุทรโฆษ พุทธนา 150)

"ท้าวอมสมมติได้อาสน ศุภการบริวารล้วนหน้า" (รามเกียรติ
ร.1 หน้า 140)

ความหมายที่ขยายไป ลังจะเป็นการขยายความหมายเดิม
เพราะสิ่งที่ยั่วให้รัก ให้อยากได้ ไม่ใช่สิ่งอื่นไกล ย่อมได้แก่ "ทรัพย์สิน
สมบัติ" นั้นเอง¹

สมทัตสร จาก สัทสร ส. แปลว่า มี ไทยใช้หมายถึง "การ
เก็บเงินรายได้ของรัฐบาลที่เก็บจากผลประโยชน์"

อภัย บ.ส. แปลว่า ความปลอดภัย ไม่มีความกลัว ในภาษา
ไทยไม่มาถึง "การยกโทษ" คือ ไม่ให้กลัวการลงโทษต่อไป เช่น

"บัดนี้กราบทูลขอ พระประธานอภัยข้า" (มหัศจรรย์ หน้า 123)

"โทษใดอาทมาประมาทและมีในขุนนางก็ เชิญอรธานาบทแปลง

1. อภิธานศัพท์ทนายหนังสือพระนลคำหลวง - ร.6

อภัย" (สมุทรโฆษนา 226)

อภัย จาก อภฺย บ. แปลว่า ไม่อาจเป็นไปได้อีก สิ่งที่ไม่
ควรเป็นไปได้อีก เราใช้หมายความว่า "ตกอับ, ว่างงาน, โชคร้ายและ
อับจน" เช่น

"โอ อภัย ทัฬหะสุตเสียบดาบ สิ้นอาคมบุรุษให้อาวุธ" (นิราศ
อิเหนาหน้า 10)

"นี่ขอพบวาทนาเจ้า อภัย จึงกระดลกระสาบขุนวายุไป" (ลาวี
หน้า 125)

อาลัญญ จาก ลกฺษณ - สิ่งที่มีมองเห็น ส. ว่าเป็นอุปสรรคที่ได้
แก่ธาตุ ลกฺษณ ได้ แก่ศัพท์ อาลัญญ ทั้งศัพท์ไม่ปรากฏรูปในภาษา มีแต่
อาลัญญคติ - แสดง ฉะนั้น เชื่อว่า อาลัญญ ที่ใช้ในภาษาไทย คงเป็น
ศัพท์ที่แต่งขึ้นขึ้นเองจาก ลกฺษ โดยอาศัยรูปและข้อไวพจน์เหล่านี้ ไม่
ได้ใช้ศัพท์สำเร็จรูปมาจากภาษาเดิม

ในภาษาไทยหมายถึง "ผู้จกหลักฐาน, ผู้เขียนหนังสือถวายองค์
พระราชา" ใช้เป็นราชาศัพท์ ความหมายจึงย้ายจากความหมายเดิม
ที่ว่า "สิ่งเอก, ถิ่นหน" ทั้งนี้ น่าจะเป็นด้วย "อาลัญญ" ต้องเป็นผู้มี
ความสังเกตดี ต้องพิจารณาโดยรอบคอบจึงจะจุกลงเป็นหลักฐานเช่นนี้

แต่การที่ อาลัญญ ซึ่งมีรูปศัพท์เป็นกิริยา มาใช้เป็นนาม
หมายถึงคนนั้น คงเป็นว่า เราใช้ควบกับคำอื่น เช่น เจ้าหน้าทีอาลัญญ
- แล้วตัดคำต้นออก จึงเหลือ "อาลัญญ" แต่เพียงคำเดียว

อาวุธ บ.ส. แปลว่า เครื่องปลุกดูม, ปิณัง, เครื่องติดกัน, จัด
ขวาง, อุปสรรค ในภาษาไทยหมายถึง "ขวางใจ" เช่นเดียวกับ "อาลัย"

ดังตัวอย่าง

"นี่สุดที่จะคิดมันนอน ที่อาวรวีทกเพียงออกหัก" (รามเกียรติ์
ร.2 หน้า 130)

อชฎาสัย บ. และ อชฎาสัย ที่ Childers. อ้างว่า เกิดจาก
อช + อาศัย ที่จริงไม่มีศัพท์ในภาษาสันสกฤต เราคงผูกศัพท์ขึ้นใจเอง
จำเ็นแนวเทียบว่า ถ้าศัพท์บาลีมีเสียง ฆ ต้องตรงกับเสียง ษ ใน
สันสกฤต เช่น มชฺฌิม บ. — มชฺฌม ส. อุชฺฌาย บ. — อุชฺฌาย ส.
เป็นต้น

ความหมายเดิมหมายความว่า "ความกังวล, ความปรารถนา, ความ
มุ่งหมาย" เราใช้หมายถึง "นิสสัยใจคอ" บางทีก็หมายความว่าเพาะใน
ทางดี คือหมายถึง "นิสสัยใจคอดี หรือมีความโอบอ้อมอารี" เช่น
"เมื่อนั้น พระนาคคุลีผู้มีอชฎาสัย จึงขับร่อแก้วแววไว ทรงไป
อุชฺฌาชาณี" (รามเกียรติ์ ร.1 หน้า 204)

บางทีก็ทำให้สับสนลง เช่น
"กฤษณันเฝ้าท้าวพันคา ทราบอุบายว่าจาบสสอง ควรค่าหรือ
สร้อยสรร เสริญแด่ท่านนั้น" (สังกรบรรพหน้า 295)

"มิ่งนี้พูดไม่มีอชฎา แสนชั่วช้าสาเมาญ" (รามเกียรติ์ ร.6 หน้า 46)
นอกจากความหมายจะย้ายมาหมายถึง "นิสสัยใจคอ" ยิงยังมา
หมายถึง "ใจ" ก็ได้เช่น

"อสุราเห็นแก้วแววไว ... ยิงเห็นยิงชอบอชฎาสัย" (เวสสัน
กรชาดก หน้า 39)

ส่วนที่ใช้ถามความหมายเดิม มีอยู่บ้างแต่ไม่แพร่หลาย มี

แต่ในวรรณคดีบางแห่ง เช่น

"เจ้าจงให้อัทยาสรีย์ ทอสุเสรีจ อันจะเป็นบำเหน็จนฤทาน
ทันส่งสารภนี้ นะเจ้า" (กุ่มารบรพหน้า 216)

อุศฺทริ จาก อุศฺทริ บ. แปลว่า ยิ่งกว่านั้น, นอกจากนั้น คัดจาก
อุศฺทริมนุสฺสธรรม หมายถึงคุณธรรมของมนุษย์ผู้เจริญสูงสุด ในภาษาไทย
หมายถึง "นอกวิศ, นอกกรอบ, ฝึกแบบแผนประเพณี" เช่น "แก้กอุศฺทริเล่น
หากเป็นไป เทวทูตลใจให้ประจักษ์ตา" (ขุนช้างขุนแผนหน้า 14)

คำอุศฺทริ ที่ย้ายความไปนั้น ไม่แต่เพียงกลายความหมาย แต่
ยังกลายไปในทางไม่ดีอีกด้วย

โธชา จาก โธช บ. แปลว่า ความเข้มแข็ง สิ่งที่ทำให้ความแข็ง
แรง แต่เราหมายถึง "อโรย" เช่น

"พรวกาลกระการรล คือสุชามพุชารา

เอมโธชโธชา รสใจจะ เปรียบปน" (สมุทรโฆษหน้า 165)

คงจะเป็นด้วยความอโรย เกิดจากการไต่ลี้มรสอาหารที่ถูก
ใจ จึงทำให้แข็งแรงและรูกักลัง โธช ในความหมายว่า "อโรย" ในภา
ษาไทย จึงเป็นเหตุและเป็นผลเนื่องมาจากความหมายเดิมนั่นเอง

การกลายความหมายแห่งศัพท์ทั้งมวลดังได้กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้
ว่าไม่ได้กลายเสียงด้วย และถึงจะกลายเสียง รูปศัพท์เดิมก็ไม่ได้ปรา
กฏว่านำมาใช้ในภาษาไทย เช่น สนวนิช ซึ่งเป็นรูปศัพท์คติ ไม่มีที่ใช้ใน
ภาษาไทย ส่วน เสาวนีย์ที่แปลงรูปมา ไม่ได้ใช้ตามรูปคำเดิม ใช้
เหมือนหนึ่งคำธรรมดา -

แต่อย่างศัพท์ที่กลายไปนั้น บางอย่างตามหมายเดิมแต่ศัพท์ดัดแปลงนั้น
กลายอีกประการหนึ่ง ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

การกลายเสียงเพื่อให้กลายความหมาย (Dissimilation)

ถ้าจะกล่าวตามความหมายของ Dissimilation บ่อหมายความ
ถึง การทำให้แตกต่างกันในรูปอักษร หมายถึง การเปลี่ยนอักษรวิธี
หรือวิธีเขียน วิธีออกเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งในศัพท์เดียวกันให้ต่างกัน
เด่นขึ้น เพื่อให้เข้าใจความหมายติดเพิ่มขึ้นไป

ที่จริงการกลายเสียงตามปกติ มักจะกลายเสียงเพื่อให้ออก
เสียงสะดวก ไม่ใคร่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องความหมายมากนัก ด้วยจึง
จะกลายเสียงเห็นถึงความหมายไม่ได้กลายไป ยังคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลง
ส่วนการกลายความหมายก็เป็นไปทางเองเดียวกัน มุ่งแต่ส่วนที่เกี่ยวกับ
ความหมาย ไม่ได้เอาใจใส่ในเรื่องเสียง ศัพท์บางศัพท์ที่เรายืมมาจาก
ภาษาบาลีและสันสกฤต เสียงอาจจะกลายไปด้วย แต่ไม่ถือว่าเป็นสิ่ง
สำคัญ เพราะรูปศัพท์เดิมไม่ได้ปรากฏว่านำมาใช้ในภาษาไทย ดัง
กล่าวมาแล้ว แยกจากการกลายเสียง และการกลายความหมายตาม
ธรรมดาเช่นที่ว่านั้น ยังมีการกลายเสียงอีกพวกหนึ่ง ซึ่งสัมพันธ์กับการ
กลายความหมาย คือกลายเสียงเพื่อจะแยกความหมายให้ความหมาย
กลายไปจากความหมายเดิม เพราะเราต้องการใช้รูปศัพท์เดิมที่ยังไม่
ได้เปลี่ยนแปลงเสียงและความหมายในภาษาคูบ ทั้งนี้เพื่อให้มีคำใช้ใน
ภาษามากขึ้น แต่ไม่ต้องลำบากในการจะบัญญัติศัพท์ขึ้นใหม่ เพราะมีรูป
ศัพท์เดิมเป็นแนวเทียบอยู่แล้ว ดังนี้ เช่น

คติ บ.ส. แปลว่า ทาง สภาพความเป็นอยู่ และการเงิน เรา
ใช้ในความหมายเช่นเดียวกันนี้ ตามศัพท์ ส - คติ และ ทุกคติ ส่วนที่
ความหมายขยายตัวออกไป อาจจะไปหมายถึง "สิ่งอันเกี่ยวกับศีลธรรม

พื่อเป็นเครื่องสอนใจ" ดังกล่าวมาแล้ว

คติ กลายเสียงจากคติ และได้กลายความหมายจากความหมายเดิมของ คติ ที่แปลว่าทาง หรือการเดิน มาหมายจำเพาะถึง "การดำเนินเรื่องราวทางศาล"

ที่ไม่ใช่ใช้ตามความหมายเดิมก็มี คือหมายถึง "เรื่องราวตามธรรมดา" เช่น

"ธาศาส์กรภูมิ สดับสรรทูลอิ ดั่งโน้มน้ำน้าร่วมสาม" (สามัคคีเภทคำฉันท์ หน้า ๑)

"อุทัยดี นฤปติกาปราม จวันความมิใช่ความ จะปิดจะป้องคง" (ฉนิษฐคำฉันท์)

"จงแสดงทุกแห่งโอรส ให้ปรากฏโดยอุทัย" (มหาชาติคำฉันท์ หน้า 40)

บริหาร บ.ส. แปลว่า การนำออกไป การรักษาดูแล กล่าวแก่ ความบกพร่อง ทำให้ดีขึ้น เช่นภายใต้บริหาร แปลว่า การรักษาบำรุงภายใต้หายบกพร่อง นับเป็นความหมายข้างเคียงของความหมายเดิม เราใช้คำ "บริหาร" ในความหมายเดียวกันว่า "ดูแล, รักษา" เช่น "งานบริหารแผนกนี้"

บรรหาร กลายเสียงจาก บริหาร แปลงให้ บริ เป็นบรร ตามแนวเทียบที่แปลงศัพท์สันสกฤตที่มี ร เป็นหัวสกด ให้เป็น ร หันดัง กล่าวมาแล้ว และไม่ไต่แก่เสียง ยิ่งแก้ไขใช้ให้ความหมายกลายไปจากเดิม เราใช้ "บรรหาร" ในความว่า "กล่าว หรือสั่ง" เป็นราชาศัพท์ เช่น

"ปิ่นสารบรรณารุทธ มณีสถาปรีดา" (สมุทรโฆษหน้า 204)

"คิดแล้วจึงมีเชื้อบรรหาร ไฉนการทักสอบัณเฑียร" (รามเกียรติ์
ร.1 หน้า 167)

"มีราชโองการบรรหารเหตุ แร่เทศชั่วเราเข้าป่า" (ราม
เกียรติ์ ร.6 หน้า 4)

ความหมายของบรรหาร นั้นว่าเนื่องมาจากความหมายเดิมที่
หมายความว่า "กล่าวแก่" เมื่อเราแปลงเสียง สิ่งจะไม่กล่าวแก่ เพียงแต่
กล่าวตามธรรมดา เราใช้คำว่า "บรรหาร" ได้

วชิร บ. วชิร ส. แปลว่า พ้าผ่า และหมายถึง เข็มช่วย
ไทยใช้คำ วชิร และ วชร ในความหมายว่า "พ้าผ่า" เท่านั้น มักใช้
ตามรูปศัพท์เดิมที่แต่งด้วย วชิรหรือ วชร เช่น วชิรปาลิ - ผู้มีเครื่องทำ
ให้พ้าผ่าอยู่ในมือ วชิรวุธ - ผู้มีเครื่องทำให้พ้าผ่าเป็นอาวุธ (พระอินทร์)

วิเชียร แปลงเสียงจาก วชิร ให้ อะ เป็น อิ และ อี เป็น
เอียบ ในภาษาไทยหมายความว่า "แก้ว" ซึ่งลงกินความไปถึง "แก้ว
แว่น เงิน ทอง" ได้ เช่นเดียวกับ "มณี" ดังกล่าวว่า

"การที่แก้วจะเขียนเป็นน เอามุมมกวิเชียรนี้ยกให้" (รามเกียรติ์
ร.6 หน้า 42)

เพชร แปลงเสียงจาก วชิร ให้ อะ เป็น โอะ แล้วแปลง ว
เป็น พ เราใช้หมายถึง "รัตนชนิดหนึ่ง" เป็นเครื่องประดับอันมีค่า ขึ้น
อยู่ในจำพวก "นวิรัตน" (แก้วเก้าประการ)

ฉะนั้น จะเห็นว่า เมื่อเราแปลงเสียงอย่างหนึ่ง ความหมาย
ย่อมไปอย่างหนึ่ง ถึงจะไม่กลายไปจากความหมายเดิมมากนัก แต่เรา

ก็ได้ใช้ศัพท์ใช้ในความหมายต่าง ๆ กัน เป็นการเพิ่มพูนศัพท์ในภาษาให้
มากขึ้น โดยอาศัยรูปศัพท์เดิมเพียงศัพท์เดียว

ว ศัพท์นี้ ในอินทาง ๆ ของอินเดียนอกเสียง เป็น ๒
อย่าง พวกหนึ่งออกเสียงเป็น ว บางพวกออกเสียงเป็น พร (พอร)
เมื่อเรารับเอาศัพท์นี้มาใช้ เราเอาเสียงของอินหนึ่งมาจากคำใช้ คือ
ว ไว้ใช้ในความหมายว่า "ประเสริฐ" อย่างเดียว เช่น วรบาท -
ล้อยกว่าอันประเสริฐ วรเวทย์ - ความรู้อันยอดเยี่ยม เป็นต้น

ส่วน พร (ออกเสียงว่า "พอร") ที่ใช้ในอีกอินหนึ่ง เรานำมา
ใช้หมายแต่เพียง "ว่าเห็นจางวลที่เลือกชอจากผู้ศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น"

พระ แปลงเสียงจาก ว ด้วยการแปลง ว ให้เป็น พ และ
ออกเสียงเป็น พระ ตามภาษาเดิม และใช้ตามความหมายของ "ว"
ความหมายหนึ่ง คือ "ประเสริฐ" ใช้เป็นราชาศัพท์ประกอบหน้านามศัพท์
เช่น พระโอรส, พระกรรม, หมายความว่า "สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งอันประเสริฐ"
และนอกจากนี้ "พระ" ที่ใช้ตามลัทธิ ยังหมายถึง "พระสงฆ์" ได้อีกด้วย

การกลายเสียงของ ว เพื่อให้มีความหมายต่าง ๆ นั้น จึงดู
เป็นการเลือกใช้ศัพท์จากคำให้เสียงหนึ่งมีความหมายอย่างหนึ่ง ซึ่งต่าง
เนื่องมาจากความหมายเดิมทั้งสิ้น

วรค จาก วรค ส. เราแปลง ร สดให้เป็น ร หัศ ใน
ภาษาเดิมแปลว่า หมูพวก คอน แต่ในภาษาไทยใช้หมายถึง คำที่เข้าอยู่
ในความตอนเดียวกัน หรือประโยคเดียวกัน เรียกว่า วรคหนึ่ง ส่วน
ความหมายที่แยกไปทางไวยากรณ์ก็หมายถึง หมูคำ หรือหมู่อักษรที่มีฐานกรณ์
เดียวกัน อยู่ในวรรคเดียวกัน เป็นต้น

พรรค แปลง ว ใน พรรค ให้เป็น พ เราใช้ในความหมายว่า "หมู่พวก" เช่น พรรคกลิน หมายถึง ทหารเรือที่เป็นช่างกลประจำเรือ พรรคนาวิกโยธิน คือเหล่าทหารเรือที่ประจำการพลรบฝ่ายบก

ความหมายของพรรค และ พรรค ดูเป็น ๆ จะเห็นว่า มีความหมายต่างกันในภาษาไทย ที่จริงความหมายตรงตามความหมายเดิมทั้ง ๒ ศัพท์ แต่เรามาแยกความหมายเดิมออกใช้เป็น ๒ ความ และจำกัดใช้ศัพท์หนึ่งในความอย่างหนึ่ง และเมื่อแปลงเสียงแล้ว ก็เลือกใช้ในความอีกอย่างหนึ่ง ทำให้จำง่ายไม่สับสนความหมายกัน

วิธี บ.ส.ส. แปลว่า ข้อบังคับ, ประการ, โศก และวิธี เราใช้ในความหมายว่า "ประการเท่านั้น ส่วนที่ควรการใช้ให้หมายถึง "วิธี" เราแปลงเสียง ว ให้เป็น พ ได้เสียงเป็น "วิธี" ฉะนั้น คำ วิธี และ วิธี จึงมีความหมายแต่เดิมเช่นเดียวกัน แต่เมื่อเปลี่ยนเสียงแล้ว เราเลือกใช้ให้ความหมายจำกัดไปคนละทาง เพื่อว่า เมื่อได้ยินเสียงก็นึกถึงความหมายได้ทันที

วินัย จาก วิ-นย บ.ส. แปลว่า การมีทางศีลธรรม จรรยา การนำ, การแนะนำ, การสั่งสอน เราใช้ตามความหมายเดิม แต่มุ่งถึง "ระเบียบและข้อบังคับทางความประพฤติ" เป็นส่วนสำคัญ

พินัย แปลง ว เป็น พ ความหมายในภาษาไทย ได้ย้ายที่มม หมายถึง "เงินค่าปรับเป็นภาคหลวง" เป็นการลงโทษ และสั่งสอนให้เข็ดหลาบ และได้เปลี่ยนอักษรวิธีเสียงให้เสียงต่างไปด้วย เช่นกล่าวว่า "จะกล่าวถึงเจ้าขรรค์ไชยทัตย์ ต้องเร่งเงินพินัยอยู่ในคลัง"

(ขุนช้างขุนแผนหน้า 369)

"ตามแต่สินไหมและพินัย จะไปรดปรับอย่างไรก็อย่างนั้น"

(ขุนช้างขุนแผนหน้า 572)

ส่วน "พิไยกรรม" หมายถึง "การแนะนำผู้อื่นเรื่องทรัพย์สมบัติ" พิไยบ จึงหมายถึงเฉพาะแต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับเงิน

วิเศษ ส. แปลว่า ความแตกต่างจำเพาะลักษณะ, ความแปลกไปในทางดี โดยหมายความว่า "เลิศลอย" เช่น วิเศษ - คุณ - คุณสมบัติอันเลิศ รส - วิเศษ - รสอันอร่อยเลิศ เป็นต้น

เรามักใช้ในความหมายว่า "เลิศลอย" โดยจะเจาะ และใช้ ในลักษณะคำวิเศษณ์ที่ประกอบคุณศัพท์และกริยาเป็นส่วนมาก

วิเศษ แปลง ว เป็น พ ใช้จำเพาะความหมายที่ว่า "ความแปลกออกไป, ความต่างจากสิ่งอื่น ๆ"

ฐาน บ. แปลว่า ที่ตั้ง เราใช้ในความหมายเดียวกันนี้

ฐานะ แทนจะให้ น เป็นตัวสะกด อย่างคำ ฐาน เราแยก ออกเสียง อะ ที่ท้ายเสียง น อีกทีหนึ่ง จึงได้รูปศัพท์ที่มีเสียงต่างจากเดิม และความหมายที่ใช้ก็ได้แตกต่างจากเดิมไปด้วย คือ หมายถึง "หลักฐาน หรือตำแหน่ง, ความเป็นอยู่"

สามัญ จาก สามัญญ บ. แปลว่า ขรรณา,ทั่วไป ไทยเรา ใช้ตามความหมายของภาษาเดิม

สามัญ จาก สามัญญ บ. ในภาษาไทยเราใช้ในความหมายว่า "เลว" มีปรากฏในวรรณคดีต่าง ๆ เช่น

"ข้าข้าและสามัญ คติแสนจะเลวทราม" (มัทนะพาธาหน้า 114)

ความหมายของสามัญที่กลายไปนี้ ถึงในสันสกฤตก็มีเค้าเงื่อน ที่จะใช้ในความหมายนี้ได้ เพราะ สามัญ อาจแปลว่า เลว ได้ เช่น ในคำว่า "สามัญชนนิศา" คือหญิงสำหรับคนทั่วไปอย่างหยาบ

สาขาวรรณ ก็กลเสียง ณ ข้างท้ายออกโดยใส่การผันเสียง
เสียง และให้ ร เป็นตัวสะกด ใช้ในภาษาไทยว่า "ชั่วช้าเลวทราม"
คงจะถือว่า "ของธรรมดาทั่วไปย่อมเป็นของเลว" เช่นในภาษาอังกฤษ
ก็มีศัพท์ในทำนองนี้ใช้เหมือนกัน คือ สก *inferior* ศัพท์เดิมแปลว่า
"ธรรมดา" แต่ภายหลังมาแปลว่า "เลว" คงเป็นความคิดในแง่ที่ว่า
"ของใดที่เป็นของคนส่วนมากย่อมไม่ใช่ของดี"

เราใช้ความหมายนี้ในการแปลโดยมรดก เช่น

"อุลูลิวันทัณนาร พยาบชาสาขาวรรณเป็นหมักพนา" (รวมเกียรติ
ร.1 หน้า 6)

สารวัตร จาก สรวสุร ส. และ สรวสุร น. หมายถึง
ทุกแห่งหน, ในที่ทั้งปวง, ทั่วไป" ในภาษาไทยในกว้าง ๆ หมายถึง "ทั้ง
หมด, ทุกสิ่งทุกอย่าง" ไม่จำกัดไว้เฉพาะแต่สถานที่ เช่น

"ให้ถลอมเกลี้ยงเกลียงกันจนเป็นสี สารวัตรโรคาบยาบยี้ ให้
คัยจั้งมั่งมีขึ้นทุกวัน" (ขุนช้างขุนแผน หน้า ๓๑๔)

"จอมเสียนสารวัตรจักให้พร้อม หอสมที่ทั่วปดอมแปลงมา"
(สังข์ทองหน้า ๓๕)

"สารวัตรสัตตบงบัวหลวง ออกดวงเวริวแดงดังปลั่งสรลค์"
(รวมเกียรติ ร.๒ หน้า ๓)

สารวัตร จาก สรวสุร ส. ความหมายเห็นจากทุกแห่งหน
เป็น "ผู้ไปทั่ว, ผู้ไปทุกแห่ง" ซึ่งได้แก่ "ผู้ตรวจการดูแลการงาน และความ
ประพฤติทั่วไป" เช่น

"สารวัตรวัตรเร่งโยธา ออกจากค่ายรบยาหนาลี" (รวม
เกียรติ ร.1 หน้า ๓๐๓)

ศัพท์นี้อาจจะย่อมาก ตำราวจสารวัตร ก็ได้ วจสารวัตร ที่
เป็นคุณศัพท์จึงมากกลายเป็นนาม

การกลายความหมายด้วยอาศัปรูปที่เปลี่ยนแปลงแก่ภาษา เติมแล้ว

การกลายเสียงและกลายความหมายดังที่กล่าวในหัวข้อที่แล้ว
เป็นการกลายเสียงของศัพท์ที่ใช้รูปเดียวกัน ทั้งภาษาบาลีและสันสกฤต
ซึ่งถึงจะผิดเพี้ยนกันก็เล็กน้อยแทบจะไม่รู้สึก ส่วนมากมักผิดกันตรงเสียง
ตัวสะกดที่เป็นตัวชั้นในบาลี และเป็นตัวควบหรือตัวเดี่ยวในสันสกฤต
และเราออกเสียงคล้ายกัน เมื่อเสียงในภาษาเดิมไม่ผิดเพี้ยนกันเลย
เราจำต้องมาแปลงเสียงให้เพี้ยนไปจากศัพท์เดิม เพื่อจะให้ความหมาย
กลายไปด้วย จึงทำให้เห็นความแตกต่างทั้งเสียงและความหมายที่ไทย
นำมาใช้ในภาษาได้ง่ายขึ้น

ส่วนการกลายเสียงที่จะกล่าวต่อไปนี้นั้น ได้กลายเสียงมาแต่
ในภาษาเดิมแล้ว ดังที่ได้แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างภาษาบาลี
และสันสกฤตในภาคก่อน ว่าต่างก็ได้เปลี่ยนแปลงมาจากแม่ภาษาของตน
เพื่อให้ออกเสียงสะดวกตามกฎแห่งนิรุกติศาสตร์ เรามิควรรับเข้าไว้ใช้
ในภาษาไทยทั้งรูปบาลีและสันสกฤต เพราะเห็นว่าต่างก็มีประโยชน์แก่
ภาษาไทยด้วยกันทั้งสิ้น ในเมื่อเรานิยมใช้ทั้งสองภาษาเช่นนี้ ก็เป็น
โอกาสดีที่เราเลือกศัพท์ที่บาลีมีรูปต่างจากสันสกฤตมาใช้ในความหมาย
ต่างลักษณะออกไป เป็นการเพิ่มคำใช้ในภาษาอีกแบบหนึ่ง ซึ่งไม่ต้องแก่ง
ศัพท์ขึ้นใหม่ให้ลำบากแก่การจดจำ เพียงแต่สังเกตความแตกต่างระหว่าง
เสียงในภาษาทั้งสอง จะแลเห็นความแตกต่างของความหมายที่มาใช้ใน
ภาษาไทยได้ฉับไว บางทีเรากลายความหมายทางรูปภาษาบาลี และ

บางทีก็กลายความหมายทางรูปภาษาสันสกฤต

การกลายความหมายเช่นนี้ ถึงแม้จะไม่ถึงกับย้ายความ ก็ยัง
หรือทำให้ความหมายแคบเข้าโดยมาใช้ในภาษาไทย แต่เพียงความหมาย
เดียว ส่วนเสียงนั้น บางครั้งเราต้องคิดแปลงบ้างเล็กน้อย เพื่อความ
สะดวกแก่การออกเสียงของเรา แต่พอจะเห็นเค้าได้ว่า แปลงจากคำใด
เพราะรูปเดิมยังคงมีใช้ในภาษาอยู่ ดังต่อไปนี้

ชนฺช บ. สฺกนฺช ส. แปลว่า นก, ร่างกาย

ชนฺช บ. แปลว่า นก, พวก, ร่างกาย ในภาษาไทยใช้ในความ
หมายว่า "กายและใจ" เช่นศัพท์ เบญจชนฺช คือ รูป เวทนา สัญญา
สังขาร และวิญญาณ ใช้เป็นศัพท์จำเพาะพุทธศาสนา

สฺกนฺช ส. ความหมายเช่นเดียวกับ ชนฺช แต่แทนที่เราจะ
ใช้ "สฺกนฺช" ในความหมายอย่างเดียวกับ "ชนฺช" เรากลับเลือกใช้ความ
อื่น คือมักใช้แต่ความหมายว่า "ร่างกาย" เท่านั้น เช่น

"เป็นฉั่วข้าขึ้นรับนมล ชัดสีสฺกนฺช หมอจลพิน" (รามเกียรติ์
ร.6 หน้า 102)

ทั้งสองศัพท์นี้ ความหมายในภาษาเดิมไม่ได้ย้ายที่ เพียงแต่
แยกใช้ความหมายจำกัดลงไปเป็นคณะความ เพื่อจะได้ไม่สับสนกัน
ในเมื่อคำที่มีเสียงต่างกัน กลับมีความหมายอย่างเดียวกัน และทำ
ให้ตัดสินได้ง่ายขึ้นว่าในความอย่างไรจะใช้รูปใด รูปสันสกฤตหรือ
บาลี มิฉะนั้นจะต้องตัดรูปศัพท์ภาษาใดภาษาหนึ่งทิ้งเสีย

กริยา ส. อิทา บ. แปลว่า การเล่น, การเล่นเพื่อความสนุก

กริยา ส. ในภาษาไทย หมายถึง "การเล่นชนิดที่มีกำหนดเวลา"
ดังที่กรมพลศึกษาได้กำหนดไว้ในระเบียบ

กิริยา บ. เวทนามัน "การเล่นออกกำลังกาย"

ทฤษฎี ส. - ทฤษฎี บ. แปลว่า การเห็นด้วยสวหรือใจ, ความเห็น, การมอง, ดวงตา และสายตา

ทฤษฎี ส. ที่ใช้ในภาษาไทยส่วนมากมักหมายถึง "เห็น, หรือเห็นด้วยตา" หมายความว่าเดิมของสันสกฤต เช่น

"พระปิ่นเกล้าเจ้าชริณี ใจทฤษฎีสีมวัง" (พิมพ์หน้า 49)

"ท้าวทวยสรมหนึ่งคือยบตรี ยิงไปโยน ชการบึงทฤษฎี" (สมุทรโฆษหน้า 116)

ที่หมายถึง "สายตา, ดวงตา" ก็มี เช่น

"เวลาท่านทอดทฤษฎี โดยนัยุขศรี อริยธิดาอากรม" (เลือกคำหน้า 2)

หรือบางทีก็หมายถึง "การเห็นด้วยใจหรือความเห็น" เช่น

"จุทฤษฎีธรรมดองแจ่ง จตุรา" (ขยายหน้า 4)

ทฤษฎี บ. เราใช้ในความหมายทางศาสนาโดยเฉพาะ หมายถึง แต่ "การเห็นด้วยใจหรือความเห็น" เท่านั้น เป็นการจำกัดความหมายของ "ทฤษฎี" ให้แคบลงในภาษาไทย เพราะเลือกใช้แต่ความหมายเดียวดังที่ใช้ตามศัพท์ว่า

สัมมาทฤษฎี - ความเห็นในทางที่ชอบ นิจุณาทฤษฎี - ความเห็นในทางที่ผิด

แต่ต่อมาเราจำกัดให้ทำให้ความหมายแคบลงไปอีกว่า "ทฤษฎี คือความเห็นผิด, การถือผิดแต่ความเห็นของตน" การที่ความหมายแคบไปเป็น "ความเห็นผิด" น่าจะเป็นด้วยยืมมาจาก ทฤษฎีมานะ นั้นเอง เช่น

"ส่วนพระบรมธาตุทองคำ ทรงมานะทฤษฎี" (เวสสันดรชาดก

หน้า 3)

บางทีมีการแทรก ถ เข้ากับ ทิฏฐิ เพื่อให้ฟังไทรง่ายขึ้น จึง
ดูเป็นรูปศัพท์ครึ่งบาลีครึ่งสันสกฤต สุดแล้วจะพอไรอย่างไร เช่น

"ท้าวทศบอดกมลมา ในศาลสถิตินาถ"

หวังคืออุททฤษฎีศาส กวีเขาเลือกอุเทียจนาย" (สมุทรโฆษ
คำฉันท์หน้า 256)

"ใจพุ่มพยับแฉโลภพรัญ ทฤษฎีบุณนิธิ อหังการฤทธิมานะ"
(พระมาลัยคำหลวงหน้า 63)

ทေး ส. - ไทส บ. แปลว่า ความโกรธ, ความเกลียด,
ความที่เป็นข้าศึกศัตรู

ทေး ส. ในภาษาไทยย้ายความหมายจาก "โกรธเกลียด"
มาเป็น "ครวญคร่ำรำไท้" ดังกล่าวนมาแล้วข้างต้น

ไทส บ. เรามักออกเสียง สะ ข้างท้ายเป็น ไทสะ แทนจะ
ให้เป็นคำสกอตอย่างที่เราเคยออกเสียงกันมา เพื่อให้เสียงต่างจาก
"ไท้" (บาย, ความนึก) ทั้ง ๆ ที่ตามปกติ เราไม่เอาใจใส่เลยว่า
พยัญชนะตัวใดสกอต เพราะเราไม่ออกเสียงตัวสกอตนั้น ๆ ส่วนความ
หมายเราใช้ในความหมายเดิมว่า "โกรธ"

นฤศทร ส. - นฤชชุต บ. แปลว่า จาว ส่วน นฤชชุต
แปลว่า งานฉลองหรืองานรื่นเริงได้อีกด้วย

นฤษัทร ไทยใช้ตามความหมายเดิมว่า "จาว" เช่น

"คู่พระพิทกกรก็บุตรของ ทั้งนางงามนฤช รามนฤษัทรในอากาศ"
(พระนลคำหลวงหน้า 80)

บางแห่งหมายถึง "ฤกษ์" ซึ่งก็หมายถึง "จาว" เช่นเดียวกัน

เพราะโบราณกำหนดว่าเป็นเกณฑ์ในการประกอบวิธีต่าง ๆ เช่น

"นักยิตรสวัสดิ์เคชได้ · โชคชัยคุณ" (กะเลงท้ายหน้า 110)

นักยิ เรามักจะใช้ในความหมายว่า งานฉลอง งานรื่น
เริงตามอย่างบาลี ไม่ใคร่ได้ใช้ในความหมายว่า "ลาว" แต่ถึงกระ
นั้น ความหมายทั้งสองก็เนื่องกัน คืองานรื่นเริงใจ ๆ มักกำหนดเวลา
ด้วยการสังเวยดวงการเป็นสำคัญ เราจึงใช้ว่า "นักยิคุณ" เช่น
"ไชยาภรณ์แลมานักยิคุณ เอ็กเกริกโกลนทุกสถาน" (นิ
ราสเจียนหน้า 3)

"ชวนกันออกเล่นนักยิคุณ เอ็กเกริกหัวเหวสถาน" (รวม
เกียรติ ร.1 หน้า 116)

ปร - ชลา ส. - ป - ชลา บ. แปลว่า ความรู้ทั่ว

ปรีชลา ส. ในภาษาไทยปัจจุบัน ใช้ศัพท์ในความหมายจำเพาะ
ว่า "ความรู้ชนิดหนึ่งที่ตรงกับศัพท์ว่า

ปรีชา บ. เราใช้ตรงกับความหมายเดิมว่า "ความรู้ทั่ว"

ปรี - ชลา ส. - ปรี - ชลา บ. แปลว่า ความรู้รอบ

(กลอนหกจตุ) ความรู้รอบถ้วน

ปรีชลา มีที่ใช้น้อยในภาษาไทย ปราชญ์แขนงหนึ่ง ซึ่งใช้ใน
ความหมายเดิม เช่น

"นักกเมรเทศแสงหาปรีชลา ภูมิธรรม มีปรีชลาแก้"
(ศิลาจารึกหลักที่ 2)

ปรีชลา บ. ที่ใช้ในภาษาไทยตามความหมายเดิม เช่น ศัพท์
เจตปรีชลา - การรู้รอบด้วยจิตต์ อันเป็นอิทธิหนึ่งใน ๘ ประการของ

พระพุทธเจ้า ที่ใจในปัจจุบัน หมายถึง วิทยฐานะแสดงภูมิเป็นชั้น ๆ ไป

ปริชา คงเป็นรูปที่คิดมาจากปริชาญาณ ซึ่งแปลงมาจาก ปุริชา
ญาณ ของสันสกฤต ยังใช้ในความหมายเดิมว่า "ฉลาด, รอบรู้" เช่น
"ธมฺมเจ้าแจ่มใจอารย ปุริชาญาณเปรมปราศฤ ภูมิบรมจักร
ทรงศีล" (มหาชาติ)

บางทีก็ ๕ ออกลักษณะชัด ๆ แต่มักจะเติมพยัญชนะเข้าท้าย
ศัพท์ด้วย เช่น

"จงมีปริชาตุ เรือง ฤาชา
รุกรอบกอบพิจารณา ถิ่นอง" (ราชสวัสดิ์หน้า 25)

"ทั้งอาณาประชาราษฎรณ สบสัท
ปริชาตุสารสิทธิแทน อ่าให้โลกรเสนอ" หน้า 16)

ไมตรี ส. - เมตตา ข. มาแก่คำว่า มิตร ส. มิตรไมตรี

แต่ใช้ในความหมายที่ต่างกัน คือไมตรีมิใช่ในความว่า "ความเป็นเพื่อน"
(คือความรู้สึกอันมีไถ่ระหว่างคนเสมอ ๆ กัน) แต่เมตตาอันมีไถ่เฉพาะ
แต่ในความว่า "ความเอ็นดู" (คือความรู้สึกอย่างหนึ่งอันผู้ใหญ่มีต่อบุคคล)
น่ายิ่งเถกว่า ไทยก็น่าจะ ๖ คำที่มีเค้าเจียวกันนี้มาใช้ในความหมายที่
ต่างกันอย่างเจียวกันกับที่สันสกฤตและบาลีได้แยกออกไว้แล้วนั่นเอง

ภษณ ส. - ภษณ บ. แปลว่า "อาณาจักร, ดินแดน"

ภษณ ส. ในภาษาไทยไม่ใช่ในความหมายอื่นเลยนอกจาก
ความหมายว่า "ประชาชนที่อยู่ในอาณาจักร"

ภษณ บ. เราหมายแต่ "อาณาจักร" ความหมายเจียวในภาษา
ไทย จะหมายถึงคนในอาณาจักรอย่างคำว่า "ราษฎร" ไม่ได้

ถึงภาษาเดิมจะเข้าใจในความว่า "คนในอาณาจักรข้างบน แต่
เป็นไปโดยปริยาย ไม่ได้จะอ้างไปเหมือนอย่างในภาษาไทย

วิสุवास ส. - วิสุสาสะ บ. แปลว่า ความเชื่อถือ, ใจกว้าง,
ค. ละเอียด

พิสุวาส แปลงเสียงจาก วิสุวาส ของ ส. ในภาษาไทยหมาย
ถึง "รักใคร่ในหลวง" ความหมายยานจาก "พิสุคามคณเจดีย์ไว้ใจใจ"
มาเป็น "รักใคร่" อธิบายมาแล้ว

วิสุสาสะ บ. หมายถึงความเชื่อถือ, ใจกว้าง จึงพุทธทศนิก
กล่าวว่า

"วิสุสาสะ ปรมัตถาธิ" นั้น หมายถึงความว่า "ผู้ที่รู้ละเอียดใจกว้าง
ใจได้คือ ญาณที่วิเศษ"

และเราใช้ "วิสุสาสะ" ในความหมายเช่นเดียวกันนี้

วิสุตาร ส. - วิสุตาร บ. แปลว่ากว้างขวาง

พิสุตาร แปลง ว เป็น พ เราใช้ตามความหมายเดิมว่า "กว้าง
ขวาง" เช่น

"ถาปนวิไลชนาสาร โดยพิสุตารุพรรณนา" (ตะเลงภาษาหน้า 184)

"มานพพรพรพรพรพิสุตารุ แก้วทองแกมกาญจนา พิพัคัง
การากกร" (ถากิคำฉันท์หน้า 30)

วิสุตาร ในภาษาไทยใช้ในความว่า "กว้างขวาง" ก็มี ส่วน
มากมักใช้ในสมัยที่พูดภาษามาลี เช่นสมัย ศรีอยุธยาตอนปลาย คือสมัย
รัตนโกสินทร์ ปรากฏอยู่ในวรรณคดีดังนี้ คือ

"ประกอบกับรัศมีแห่งสุริยาสวรรค์ มีบรมธรรมเป็นประธาน
รังษีวิสุตารได้หมื่นโยชน์" (พระราชนิพนธ์หน้า 27)

"นับในคำแปลของมหาตมา คิธาร์ ใหญ่โดยชนวิญญูประมาณ
ระเบียบลพนายสุตสาบคา" (สมุทรโฆษหน้า 225)

"จบเสร็จเสาวทางย้อย วิญญู" (ตะเลงท้ายหน้า 166)

ส่วนที่ไว้ทั่ว ๆ ไปเป็นสามัญ หมายถึง "แปลกลอย่างพิลึก"
คือแสดงความรู้สึกไปในคำว่า พิศดารจนเกินควร เป็นความหมายใน
เชิงคติเทียบด้วย

อาศุรยุบ ส. — อัจฉริย บ. แปลว่า แปลก, ประหลาด, น่าพิ
อศรรูป แปลงจากรูปสันสกฤตให้ ร สดเป็น รัน และทอน
เสียงตัวหน้าให้สั้นลง เราหมายถึง "สิ่งที่แปลกลา, ประหลาดน่าพิศวง
ราวกับไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ" เช่น

"พระเจ้าจึงท้าวปราชญ์มาศุรยุบอันอมรรค" (ปราชญ์ +
อศรรูป) (กลศรหน้า 5)

"ในยามราตรีนั้น เมืองขึ้นเจ้าอควดี มีพริ้งพ้านอันอศุรยุบ"
(อุมาบรรพหน้า 141)

แต่ต่อมา ความหมายขยายตัวกว้างออก มีความหมายเป็น
สามัญว่า "สิ่งที่แปลกลัวไป" ถึงไม่ผิดธรรมชาติก็ถือกันว่าเป็นสิ่งอศุรยุบ
ได้ นับเป็นการขยายศัพท์ให้ความหมายเป็นกลาง ๆ ไป ไม่เอนเอียง
ไปในทางใดทางหนึ่ง เช่น

"บมิละพระขรรค์ไกลองค์ พระลาวุธทรงจึ่งนี้ถูกอศุรยุบ" (เสือ
โลกว่านหน้า 63)

อัจฉริย เราหมายถึง "ประเสริฐเลิศมณุษย์" ผู้ที่สามารถอย่าง
น่าพิศวงยิ่งกว่าที่คนสามัญจะเป็นเช่นนั้น เราชอบพระพุทธเจ้าว่า อัจฉ
ริยบุรุษ — บุรุษที่มีความประเสริฐเลิศมณุษย์ และไม่ได้นำพาไปในความ

หมายเช่นเดียวกับ "อัสจรรณ"

อภิ - ปราย ส. - อภิ-ปราย บ. แปลว่า ความมุ่งหมาย, ความ
เห็น และความหมาย

อภิปราย เราใ้หมายถึง "ให้ความเห็น" เช่น

"อันว่าท้าวเจกราชทั้งหลาย ก็หูลด้วยอภิปรายชน" (วนประเวศน์
หน้า 111)

"ท้าวทามอภิปราย และอุบายก็เห็นไป" (นิพนธ์ภาสกรหน้า 113)

นอกจากนี้ยังใช้ในความหมายว่า "หูล" ซึ่งนับว่า ท้าวให้ความ
หมายขยายออกไปจากเดิม แทนที่จะจำกัดลงเฉพาะการหูลเพื่อแสดง
ความเห็น ดังตัวอย่างต่อไปนี้ คือ

"ภูบาลครั้นฟัง พจนราชอภิปราย" (เลื้อโค กัณฑ์ หน้า ๔๖)

บางทีก็หันหน้าหันหลังแล้ว "อภิปราย" เท่านั้น เช่น

"จบเสร็จสรรพ เห็นอภิปรายพิลึก บั้สุรบถอภิปราย" (มหาชาติ
กล่าวหลวง)

"แล้วคางยืมแค้นกลางทางอภิปราย หม่อมสหายอยู่ด้วยกับหรือฉันท
โค" (พระอภัยมณี หน้า ๕๔)

"แรกเรื่องมหาราชอภิปราย(แดง) ไปจบจนมารายณ์ นเรนทร
สืบสรวสาร" (สมุทรโฆษหน้า 276)

อภิบาย ที่เทียบกับอภิ-ปราย ส. นั้น เราใช้ในความหมายว่า
"ไขความ, ช่วยให้เห็นใจชัดความ หรือแปลความหมาย" ความหมายจึงบิด
ไปจากความหมายเดิมไปบ้าง

อภยา ส. - อภยา บ. แปลว่า คำสั่ง

อาญา ส. ในภาษาไทยหมายถึง "การลงโทษ" เช่นกล่าวว่า
"จะแก้ไขมิให้ของของอาญา" (ขุนช้างขุนแผน หน้า 545)
"กลัวอิเรนทรยิ่งล้น หันกลัวพระราชาอาญา" (ทะเลาะ
หน้า 122)

ที่ใช้ในความหมายอื่นก็มี เช่น ลีอาชญา หมายถึง "ลัทธิที่อับ
การเป็นโจทก์" ซึ่งมีความหมาย "ลงโทษ" แรกๆ เหมือนกัน คำ
"อาชญา" เป็นคำเดียวกับ "อาญา" เราเพิ่ม ช เพื่อให้ออกเสียงได้สะดวก
และให้เสียง เข้ากันสนิทจึงกลายมาแล้วข้างต้น

ส่วนที่ใช้ในความหมายเดิมว่า "คำสั่ง" นั้นมีปรากฏบ้าง แต่พบ
เพียง เช่น

"เวสสันดรมหาภารตสงคราม อันว่าอาญาเป็นอาญาพระ
แพศยันดรบรมจักรพรรดิ" (นครถล่มหน้า 384)

อาญา ในภาษาไทยใช้ตามความหมายเดิมว่า "ข้อบังคับและ
อำนาจ" เช่น อาญาจักร หมายถึงดินแดนที่อยู่ในอำนาจ อาณาเขต
— เขตที่อยู่ในข้อบังคับ อาณาประชาราษฎร์ — ประชากรที่อยู่ในอำนาจ

การใช้ "อาชญา" มาใช้ภาษาไทยหมายถึง "การลงโทษ"
นั้น ความหมายยังเนื่องกับความหมายเดิม เพราะ "คำสั่ง" กับ "การ
ลงโทษ" เป็นของคู่กัน เมื่อออกคำสั่งแล้วจะต้องมีบทลงโทษคู่กับ คำ
สั่งจึงจะศักดิ์สิทธิ์ เมื่อมีคำสั่งก็ต้องถูกลงโทษ "อาชญาสิทธิ" ที่
หมายถึง "อำนาจอันเด็ดขาด" ก็มีความไปถึงว่า "อาชลงโทษผู้กระทำ
ผิดได้ด้วย" ผู้ถือ "พระแสงอาญาสิทธิ" อาจศักดิ์สิทธิ์ผู้กระทำผิดได้โดย
ไม่ต้องการบทลงโทษพระราชอาญา

อิสว ส. — อิสว ม. แปลว่าผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่, พระราชา,
พระคิระ

อิสว ส. ถ้าใช้แล้วทั้งศัพท์เจียในภาษาไทย เราหมาย
เฉพาะถึง องค์พระคิระ เช่น

"ไม้คี่ของพระคิระ อาณาเสภา คี่ของพระอิสว" (สมุทร
โฆษนา 43)

นอกจากนี้มักหมายไปถึง "ผู้เป็นใหญ่" หรือ "พระเจ้าแผ่นดิน"
เช่น

"ลูกบทหลักบท อาจอพนกนิภ โดยเสด็จอิสวเจ้านั้น"
(ทานกัณฑ์หน้า 84)

"พึงภักดีอัศวมมอิสว วรราช
เป็นนิรันดรสรรพสิทธิเข้า คำคุณนิจาล" (ทาสีสอนทอง
หน้า 13)

ด้วยของการเสียงและสัมผัสในทางจำประพันธ์จึงมักจะสนธิ
อิสว เข้ากับศัพท์อื่น เช่น นร + อิสว เป็น นเรศวร หรือ นเรศวร
หรือ นฤดิ + อิสว — นฤดิศวร

"ไม้รักเพิ่มนฤดิกับนฤดิ— สุวรรางเสนหานัน" (สมุทรโฆษนา 283)
บางทีสนธิ อิสว กับ อิศร เป็น อิศวเรศ (ผู้เป็นใหญ่เหนือผู้
เป็นใหญ่อื่น ๆ) ก็มี ทั้งนี้คงเนื่องจากการความไพเราะทางการประพันธ์
เป็นไทย เช่น

"ทั้งอาสน์อิสวรุกข์อินทร อสุภานพ วรเวทสังวาลโสมรินทร์"
(พระสุธนคำฉันท์หน้า 72)

อิสสระ เราใช้ในความหมายว่า "เป็นใหญ่, ไม่อยู่ในบังคับ
ของผู้อื่น" เป็นการจำกัดความหมายลงไปอีกทีหนึ่ง ในวรรณคดีมักจะ
หมายถึง "ผู้เป็นใหญ่" เช่น

"บราจรรออาญา องค์อิศวรรานุกเรศ" (ตะเลงพ่าย)

บางแห่งสนธิ อิศร์ เข้ากลายเป็น อิศเรศร์ เช่น

"อ้าองค์อิศเรศร์ไท่ ทรงธรรมเป็นเพียงเดช" (นิพนธ์ชาลิต

หน้า ๕๘)

"มฤทฺธทรงเทรออกเคศ ุอย่างอิศเรศร์รามัญ" (ตะเลงพ่ายหน้า 11)

ไอศวรรย์ ส. — อิสฺสริย บ. แปลว่า ความเป็นใหญ่, ราชสมบัติ,
อำนาจ, อาณาจักร

ไอศวรรย์ แปลง สกฺตจาก ไอศวรรย์ เป็น ร หั เราใช้
ในความหมายจำกัดว่า "ราชสมบัติ" อย่างเดียว เช่น

"เคยเป็นจอมโลกเจ้า ไอศวรรย์" (พระอลงกิตหน้า 77)

"ไอศวรรย์ เป็นสุข เสวยโลก ไสร์นา" (หน้า 41)

"จอมวงศ์พราจตุรภักดิ์ ไอศวรรย์ เสวยสวัสดิ ไอศวรรย์" (สมุทรโฆษ
หน้า 272)

อิสฺสริย เราใช้ในความหมายว่า "ความเป็นใหญ่, ผู้เป็นใหญ่"
เช่น อิสฺสริยยศ, — บุคคลีความเป็นใหญ่ เช่น

"นละอิสฺสริยสุขล้วน โลกขรองสรเสรี" (ตะเลงพ่ายหน้า 151)

ศัพท์ทั้งสองที่เรานำมาใช้ในภาษาไทยนี้ นับว่าใช้ตามความหมาย
เดิมทั้งสิ้น เพียงแค่แยกใช้คนละความหมายเท่านั้น

การกลายเสียงและการกลายความหมายชนิดนี้กล่าวแล้วนี้ อาจ

นับได้ว่าเป็นการกลายโดยเจตนาของผู้สร้างภาษาทำให้ภาษาเพิ่มพูนขึ้น โดยไม่ก่อลงทุนลงแรงมากนัก แต่การกลายความหมายถึงจะเจตนาหรือไม่เจตนาให้มันกลาย ก็ไม่อาจจะบังคับมันให้มันกลายไปได้ เพราะเป็นธรรมชาติของภาษาที่จะต้องมีวิวัฒนาการ เช่นเดียวกับชีวิตมนุษย์ สัตว์และพืชทั้งหลาย ถ้าภาษาไม่กลาย ภาษาย่อมหยุดถาวร และไม่ช้าก็จะต้องตายสูญสิ้นไป

เรื่องภาษาบาลีและสันสกฤตที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย เท่าที่ได้กล่าวมาโดยตลอดแล้วนั้น เป็นเพียงเหตุการณ์อย่างหนึ่งในชีวิตประวัติของภาษาไทย เพราะในภาษาไทยยังมีเรื่องราวของภาษาอื่น ๆ ที่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ เช่นภาษา เขมร มอญ ขวา มลายู และภาษาโปรมว้าง ๆ ด้วยประวัติศาสตร์ได้ชี้แจงให้เรารู้อย่างแจ่มแจ้งว่า ไทยเราได้ยืมพยางค์มาอยู่ในดินแดนที่มีชนหลายชาติหลายภาษาอยู่ และเป็นศูนย์กลางแห่งการเดินทางการติดต่อกันด้วย ภาษาต่าง ๆ จึงเข้ามาพัวพันอยู่เป็นอันมาก และแต่ละภาษาย่อมจะต้องดิ้นรนไปจากรูปเดิม ซึ่งจะเห็นเหตุการณ์การกลายหรือลักษณะแห่งการกลายได้ก็ด้วยพิจารณาคุณลักษณะของมัน และใช้หลักนิรุกติศาสตร์ชำระจับ เพราะฉะนั้น หลักไวยากรณ์และหลักแห่งนิรุกติศาสตร์จะดำเนินคู่กันไปเสมอ หลักนิรุกติศาสตร์จะคอยแสดงเหตุให้รู้ว่าเหตุใดจึงกลาย จึงแปลงเปลี่ยนแปลง ๆ กัน

ส่วนภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นเรื่องสำคัญแก่ภาษาไทย เพราะเราได้จัดปัญหาแห่งความจนศัพท์ใช้ในภาษาไทยให้เป็นอันมาก จนถึงในที่สุด คำ "เก่า" ได้ถูกกลดล้นลงมาเป็นคำสำหรับชนชั้นกษัตริย์ เช่น "ภพธิดา" แปลว่า

"ทิว" จะมาใช้เป็นภาษาสุภาพย่อมไม่ได้ ด้วยความที่ข่มเฟี้ยวศัพท์เช่นนี้ จึงทำให้มีภาษาพิเศษเฉพาะขึ้น เป็นภาษาสำหรับพระราช, สำหรับพระสงฆ์ ตลอดจนเจ้านายชั้นรอง ๆ ลงมาถึงคนสามัญ

แต่การจะกล่าวทุกสิ่งทุกอย่างให้สิ้นเชิงในเรื่องเดียวกันนี้ ย่อมทำไปไม่ได้ตลอด จึงเพียงแต่เลือกหยิบยกกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มาพิจารณาถูกลักษณะ เท่าที่พอจะเห็นพ้องที่เสียงและความหมายจะคล้ายไปได้ เป็นการนำทางให้ผู้ไปใจอื่น ๆ ได้คิดว่าหาทางดำเนินงานอีกต่อไป เพราะยังมีเรื่องราวอีกมากที่ยังมีคั่นอยู่ในภาษาไทย เป็นศัพท์บางศัพท์ที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต แต่หาได้ถ่ายทอดมาถึงเราโดยตรงไม่ ผ่านทางเขมรเสียบ้าง และชาวเขมรบ้าง และด้วยการที่อิทธิพลในภาษาหนึ่ง ๆ กระทบ เสียงของรูปศัพท์เดิมย่อมต้องเปลี่ยนไป ครั้นทอดมาถึงเรา รูปศัพท์จะผิดไปจนเราอาจจะทราบว่าเป็นภาษาอะไร เช่นคำว่า ปิฎกประมาทน์ ข. ปิฎกมาจากภาษาบาลีว่า ภิกขุ นั่นเอง¹ และ ข ทิว - รูปศัพท์บาลีสันสกฤตเมื่อทอดไปถึงเขมร อาจจะสืบเสียงเป็น "ตะเคียว"¹ ซึ่งเราคิดว่าเขมรชาวไทยไม่ก็เป็นเขมร ไม่คิดว่าจะคิดมาแต่สันสกฤตบาลี เพราะฉะนั้นเรื่องภาษาบาลีสันสกฤตที่เกี่ยวกับภาษาไทยในแง่อื่น ๆ นอกไปจากนี้ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และมีคุณค่าควรแก่การค้นคว้าหาความจริง

1. จากพระยาอรรณพราชชน